

III. Ortadoğu'da Siyaset ve Toplum Kongresi
III. Middle East Congress on Politics and Society
المؤتمر الثالث للسياسة و المجتمع في الشرق الأوسط

ÖZETLER

ABSTRACTS

الملخصات

11-13 Ekim 2016
Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü
Sakarya-Türkiye

11-13 October 2016
Sakarya University Middle East Institute
Sakarya-Turkey

١١-١٣ اكتوبر ٢٠١٦ م
معهد الشرق الأوسط
صقاريا - تركيا

ormer.sakarya.edu.tr

www.middleeastcongress3.org

Yürütme Kurulu/Organization Committee/اللجنة المنظمة

Koordinatörler/Coordinators/المنسقون

Kemal İnat
İsmail Numan Telci

Yardımcı Koordinatörler/Co-Coordiators/مساعدو المنسقين

Berkan Öğür

Organizasyon Komitesi/Organization Committee/اللجنة المنظمة

Abdüssamet Pulat	İsmail Akdoğan
Ahmet Yeşil	Mustafa Caner
Ahmet Üçağaç	Mustafa Şeyhmus Küpeli
Ali Balcı	Murat Yeşiltaş
Ayşe Selcan Özdemirci	Nebi Miş
Ayşe Sosar	Ömer Behram Özdemir
Ayşenur Hazar	Recep Tayyip Gürler
Bilal Yıldırım	Tuncay Kardaş
Fatma Zehra Toçoğlu	Yıldırım Turan
Feyza Özçelik	Zana Baykal
Serra Can	Ensar Muslu
Filiz Cicioğlu	Cüneyt Doğrusözlü
Furkan Halit Yolcu	

Bilim Kurulu/Advisory Board/اللجنة العلمية

Abdullah Al-Arian
Georgetown Üniversitesi

Ahmet Uysal
Marmara Üniversitesi

Awad Al-Baraasi
Libya Eski Başbakan Yardımcısı

Birol Akgün
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Burhanettin Duran
Sosyal Bilimler Üniversitesi

Katerina Dalacoura
London School of Economics

Mahmut Cüneyt Yenigün
Sultan Qaboos Üniversitesi

Mariwan Ahmed Rashid
Irak İnsani Gelişim Üniversitesi

Mesut Özcan
T.C. Dışişleri Bakanlığı

Muhittin Ataman
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Mustafa Kibaroğlu
MEF Üniversitesi

Nurşin Ateşoğlu Güney
Yıldız Teknik Üniversitesi

Rafaat Al-Mikati
Tripoli Üniversitesi

Youssef M. Choueiri
Doha Enstitüsü

Hacı Mehmet Günay
Sakarya Üniversitesi

Arif Bilgin
Sakarya Üniversitesi

1. GÜN / DAY 1 / اليوم الاول

Açılış Konuşmaları / Opening Remarks / كلمات الافتتاحية

Kemal İNAT, Ortadoğu Enstitüsü Müdürü / Director of Middle East Institute / مدير

معهد الشرق الاوسط

Muzaffer ELMAS, Sakarya Üniversitesi Rektörü/ Rector of Sakarya University/

رئيس جامعة صقاريا

Mariwan Ahmad RASHID, İnsani Gelişim Üniversitesi Rektörü, Rector /

University of Human Development / رئيس جامعة التنمية البشرية

Kudret BÜLBÜL, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Başkan /

Presidency for Turks Abroad and Relative Communities, President / رئيس، رئاسة

الجاليات والمجتمعات التركية في الخارج

Hüseyin Avni COŞ, Sakarya Valisi / Governor of Sakarya / والي صقاريا

Açılış Konuşması / Keynote Speech / الكلمة الافتتاحية

Refik ABDUSSELAM, Tunus Eski Dışişleri Bakanı / Former Foreign Minister of

Tunisia/ وزير الخارجية التونسي السابق

Açılış Paneli: Ortadoğu'da Siyasi Dönüşümler / Opening Panel: Political

Transformations in the Middle East / التحولات السياسية في الشرق الأوسط

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Refik ABDUSSELAM, Tunus Eski Dışişleri

Bakanı / Fmr. Foreign Minister of Tunisia/ وزير الخارجية التونسي السابق

Salah ABDELMAQSOU, Mısır Eski Enformasyon Bakanı / Fmr. Information

Minister of Egypt / وزير الإعلام المصري السابق

Ahmad TU'MAH, Suriye Geçiş Hükümeti Eski Başbakanı / Fmr. Prime Minister,

Syrian Interim Government / رئيس الوزراء السابق في الحكومة السورية الانتقالية

Tariq Al-HASHIMI, Irak Eski Cumhurbaşkanı Yardımcısı / Fmr. Vice President of

Iraq / النائب السابق للرئيس العراقي

Awad BARAASI, Libya Eski Başbakan Yardımcısı / Fmr. Deputy Prime Minister,

Libya / النائب السابق لرئيس الوزراء الليبي

1. Oturum / Session 1/ الجلسة الاولى

Panel 1: Ortadoğu'da Değişim ve Siyaset / Middle East Politics in Focus /
سياسات الشرق الأوسط تحت الضوء

Panel 2: Ortadoğu'da Siyaset, Din ve Toplum / Politics, Religion and
Society in the Middle East / السياسة والدين والمجتمع في الشرق الأوسط

Panel 3: Ortadoğu'da Değişim ve Siyaset / Middle East Politics in Focus /
سياسات الشرق الأوسط تحت الضوء

Panel 1: Ortadoğu'da Değişim ve Siyaset / Middle East Politics in Focus / سياسات الشرق الأوسط تحت الضوء

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Awad BARAASI (Fmr. Deputy Prime Minister, Libya)

- **Michael M. GUNTER (Prof. Dr., Tennessee Tech. University)**, Turgut Özal'ın Kürt Sorunu Girişimlerini Anımsama / Remembering Turgut Özal's Kurdish Initiatives / تذكر مبادرات تورجوت اوزال بشأن الأكراد
- **Burhanettin DURAN (Prof. Dr., SETA)**, 15 Temmuz Darbesi ve Türkiye'nin Geleceği / July 15 Coup Attempt and Future of Turkey / محاولة انقلاب 15 يوليو ومستقبل تركيا
- **Mahmut Cüneyt YENİGÜN (Assoc. Prof., Soltan Qaboos University)**, Ortadoğu'da Çatışma Çözümü: Mezhep Komşuluğu / Conflict Resolution in the Middle East: Secterian Neighbouring / حل النزاعات في الشرق الأوسط: سياسات الجوار المذهبية؟

Panel 2: Ortadoğu'da Siyaset, Din ve Toplum / Politics, Religion and Society in the Middle East / السياسة والدين والمجتمع في الشرق الأوسط

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Birol AKGÜN (Prof. Dr., Yıldırım Beyazıt University)

- **Yousef CHOUEIRI (Assoc. Prof., Doha Institute & University of Manchester)**, Arap Kimliğinin Gaipliği / The Absence of Arab Identity / غياب الهوية العربية
- **Raafat Al-MIKATI (Prof. Dr., Tripoli University)**, Çok Kültürlü Toplumlarda Din / Religion in Multicultural Societies / الدين في المجتمعات متعددة الثقافات
- **Abdullah Al-ARIAN (Assist. Prof., Georgetown University)**, Tarihin Yükü ve Siyasal İslam'ın Geleceği / The Burden of History and the Future of Political Islam / عبء التاريخ ومستقبل الإسلام السياسي
- **Katerina DALACOURA (Assoc. Prof., The London School of Economics and Political Science)**, 2011 Sonrası Ortadoğu'nun Gidişatı ve Uluslararası İlişkileri / Islamist Trajectories and the International Relations of the Post-2011 Middle East / مسارات الإسلاميين والعلاقات الدولية في شرق أوسط ما بعد 2011

Panel 3: Ortadoğu'da Değişim ve Siyaset / Middle East Politics in Focus / سياسات الشرق الأوسط تحت الضوء

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Davut DURSUN (Prof. Dr., Sakarya University)

- **Nayef Nahar Al-SHAMARI (Dr. Qatar University)**, Rusya A.B.D.'nin Ortadoğudaki Gücünü Kırmayı Başarabilir mi? / Will Russia Be Successful to Break Down U.S. Power in the Middle East? / هل تنجح روسيا في كسر القوة الأمريكية في الشرق الأوسط؟
- **Abbas HASHEMI (Assoc. Prof., International Imam Khomeini University)**, Yeni Nükleer Anlaşma ve İran'ın Ortadoğu Stratejisine Etkisi / The New Nuclear Deal and its Impact on Iran's Middle East Strategy / الاتفاقية النووية الجديدة وأثرها على استراتيجية إيران للشرق الأوسط
- **Nurşin Ateşoğlu GÜNEY (Prof. Dr., Yıldız Technical University)**, Değişen Ortadoğu'da Türkiye-İsrail İlişkileri / Turkish-Israeli Relations in a Changing Middle East / العلاقات التركية الإسرائيلية في شرق أوسط متغير

2. GÜN / DAY 2 / اليوم الثاني

2. Oturum / Session 2 / الجلسة الثاني

Panel 4: FETÖ Nedir: Cemaat'ten Terör Örgütüne / What is FETO: From Cemaat to Terrorist Organization / ما هي منظمة فتح الله جولن الإرهابية؟ من جماعة إلى منظمة إرهابية

Panel 5: Ortadoğu'da Çatışma ve Değişim / Conflict and Change in the Middle East / الصراع والتغيير في الشرق الأوسط

Panel 6: Arap Devrimleri Üzerine Düşünceler / Reflections on the Arab Revolutions / تأملات في الثورات العربية

Panel 4: FETÖ Nedir: Cemaat'ten Terör Örgütüne / What is FETO: From Cemaat to Terrorist Organization / ما هي منظمة فتح الله جولن الإرهابية؟ من جماعة إلى منظمة إرهابية

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Mustafa Kemal ŞAN (Prof. Dr., Sakarya University)

- **Mehmet Tayfun AMMAN (Prof. Dr., Sakarya University)**, Dine Yabancılaşmadan Dinde Yabancılaşmaya Gülen Cemaati ve Düşündükleri / From Alienation to Religion to Alienation in the Religion: Gulen Community and Its Implications / من تهمة الدين إلى التهميش داخل الدين: مجتمع جولن وتداعياته

Türkiye 15 Temmuz'da sosyal ve ekonomik olarak küresel ölçekte örgütlenmiş dinî temelli sivil bir yapının askerî uzantıları tarafından gerçekleştirilen darbe teşebbüsüyle sarsıldı. Başta TBMM olmak üzere devletin en üst organlarını hedef alan ve kendilerini durdurmaya çalışan silahsız insanları gözünü kırpmadan öldürebilen gözü dönmüş darbeciler, devlet ile halkın kararlı tepkisi karşısında başarısız oldular.

Dinî hizmetler vererek itibar ve güç kazanmış bir cemaatin bir terör örgütüne dönüşebilmesi üzerinde düşünülmesi gereken bir durumdur. Kendilerine “Hizmet hareketi” diyen ve toplumda “Gülen cemaati” olarak tanınan bu dinî yapının FETÖ adı verilen bir terör örgütüne dönüşmesi nasıl bir sosyal zeminde gerçekleşmiştir? Bu örgüt toplumun hangi kesimleri üzerinde etkili olmuş ve devşirdiği insanları başlangıçta hayal bile edilemeyecek bir yere nasıl sürükleyebilmiştir?

Bu bildiride “dine yabancılaşma” ve “dinde yabancılaşma” şeklinde iki yeni kavram önerilerek yukarıdaki sorulara cevap aranmıştır. Sosyolojinin kavramları toplumsal durumları görünür kılmayı ve anlamayı sağlayan araçlardır. Marx'ın “dinî yabancılaşma” kavramından ilhamla önerilen bu kavramlardan “dine yabancılaşma”, makro düzlemde Cumhuriyet Türkiye'sinin sekülerist politikalarının inşa ettiği dinen içi boşaltılmış toplumsal zemine, mikro düzlemde ise bu zeminin dine ilgisiz / dinde bilgisiz toplumsal aktörlerine; “dinde yabancılaşma” ise bu toplumsal aktörlerin İslâm'ın sahih itikat, ahlâk ve amelleriyle tezat oluşturan batıl inanç ve amellerini din adına meşru gören çarpık zihniyetine işaret etmektedir. Gülen Cemaati “dine yabancılaşma” zemininde “dinde yabancılaşma”nın tipik bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

- **Aydın AKTAY (Assist. Prof., Sakarya University)**, Paralel Yapının Beslenme Zemini Olarak Nur Hareketi Ve Saidi Nursi- Gülen Karşılaştırması / Nur Movement as a Supporting Basis of Parallel Structure and the Comparison of Saidi Nursi and Gulen / حركة النور كقاعدة داعمة للبناء الموازي والمقارنة بسعيد النورسي وجولن

Bu tebliğde Nur Hareketi'nin öncüsü, Saidi Nursi'nin Fetullah Gülen'in Fikriyatı üzerine etkilerini ve Paralel Yapının hedeflerini hareket stratejisini oluşturmadaki payı incelenirken aynı zamanda bu yapının teolojik arka planına etkileri de değerlendirilmektedir.

Bu minvalde, Risalei Nur Külliyatlarına, genel olarak Nur cemaatlerinin beslenme merkezi anlamında bir metni özelliği olması nedeniyle bu metinlere yaklaşım biçimleri ve bu metinlerin cemaat bireylerinin fikriyatına ve gündelik hayatına etkileri değerlendirilmektedir. Aynı zamanda Saidi Nursi sonrası ortaya çıkan bölünmeler nedenleriyle birlikte ele alınmakta bu nur cemaatleri içinde Gülen cemaatinin yeri, önemi durumu belirlenmeye çalışılmaktadır.

Bu tebliğin bir diğer yoğunlaştığı nokta da, Nursi ve Gülen karşılaştırması üzerinedir. Bu başlık altında; Gülen'in, Ümmet anlayışı, siyasetle ilişkileri, İslam dünyasına Bakışı ele alınmakta ve beslendiği, ait olduğunu iddia ettiği Said Nursi'nin bu konulardaki düşünceleriyle karşılaştırarak Gülen'in bu iddiasının gerçekliği analiz edilmektedir.

- **Abdullah İNCE (Assist. Prof., Sakarya University) and İsmail AKYÜZ (Assist. Prof., Namık Kemal University),** Gülen Grubunun Sosyolojik Portresi- Ayırıcı Yönleri Üzerinden Bir Analiz / The Sociological Portrait of Gulen's Group: An Analysis on its Distinctive Aspects / الصورة الاجتماعية لجماعة جولن: تحليل لجوانبها المتفردة

Türkiye'deki diğer dini gruplar gibi "Gülen Hareketi" de modernleşen Türkiye'nin ürettiği dini yapılardan biridir. Bu yapının ortaya çıkışı Türkiye'nin sosyal, siyasi ve konjonktürel şartlarından bağımsız olarak değerlendirmek mümkün değildir.

Bir dini grubun ortaya çıkışı ve tarihsel sürecini etkileyen unsurlar arasında yukarıda işaret edilen hususlara ilave olarak dinin kendisi, karizmatik liderler de etkilidir. Ancak bir sosyal yapının sosyolojik evrimi çevre şartlarından bağımsız olarak okunamaz.

Bu tebliğde "Gülen Hareketi"nin Türkiye'de dini gruplar içerisinde nereye oturduğu ve onu diğerlerinden ayıran özelliklerin neler olduğu üzerinde durulacaktır.

Tebliğimizde "Gülen Hareketi"nin tabandan tavana bir hareket biçimini benimsediği, başarı odaklı bir hareket olmasının zamanla meşruiyet sorununu gündeme getirdiği, "modern" görünümlü bu hareketin İslami gelenek açısından sorgulanabileceği savunulmaktadır.

Bir tür takiyye olarak değerlendirilecek "tedbir" söylemi, mensuplarını sıkı bir şekilde yönlendiren organizasyon biçimi, dışarıya karşı oldukça yumuşak ve barışçıl bir dil sergilemesine rağmen askeri bir disipline sahip özellikler göstermesi bu hareketin diğer tanımlayıcı özellikleridir. Liderin şahsında ortaya çıkan söylemler bazında incelendiğinde; bilgidен çok duyguya ağırlık verilmesi, konjonktürel şartlara göre ortaya çıkan ciddi değişim süreçleri ve nihayet dini grup olmanın sınırlarını zorlayan örgütlü bir yapıya dönüşmesi bu hareketin dikkat çeken bazı özellikleridir.

Son olarak tebliğimiz bahsedilen özellikler bağlamında Gülen grubunun Türkiye'deki diğer dini gruplardan mahiyet itibarıyla değil derece olarak ayrıştırılabileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Panel 5: Ortadoğu'da Çatışma ve Değişim / Conflict and Change in the Middle East
الصراع والتغيير في الشرق الأوسط

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Raafat Al-MIKATI (Prof. Dr., Tripoli University)

- **Bülent ŞENER (Assist. Prof, Karadeniz Technical University), Uluslararası İlişkilerde Başarısız ve Kırılgan Devlet Sorunsalı / Unsuccessful and Fragile State Paradox in International Relations / إشكالية الدول الفاشلة والهشة في العلاقات الدولية**

“Başarısız/kırılgan devlet” olgusu uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk terminolojisine Soğuk Savaş dönemi sonrasında girmiş bir olgudur. Genel olarak, kendi toprakları üzerinde devlet otoritesini yerleştiremeyen, egemenliğini tam anlamıyla işletemeyen devletleri tanımlamak için kullanılan bu olgu, sadece yazarlar tarafından değil, hükümetlerarası ve hükümetler dışı pek çok araştırma ve uzmanlık kuruluşu tarafından da ele alınarak, “başarısız/kırılgan devlet” örneklerinin başta terör olmak üzere bölgesel ve uluslararası güvenliği doğrudan etkileyen olumsuzluklar açısından bir kaynak olduğundan hareketle tehlike altındaki devletlere ve bölgelere dikkat çekilmekte ve her yıl çeşitli raporlar yayınlanmaktadır. Soğuk Savaş döneminin bitişinden ve özellikle de 11 Eylül saldırılarından bu yana uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk alanında pek çok problemin başarısız devletler sorunsalı etrafında geliştiği artık bir vakıadır. Bu çerçevede “başarısız/kırılgan devlet” olgusu özellikle Afrika ve Ortadoğu ülkelerinde meydana gelen şiddet olayları, iç çatışmalar, siyasi ve ekonomik sorunlar ile daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır. 2010 yılı sonlarında Tunus'ta başlayan ve domino etkisi göstererek diktatöryel rejimlere karşı bir isyan dalgası olan Arap Baharı sürecinde, Arap dünyasının iki önemli devleti olan Mısır ve Suriye'de yaşananlar, bu devletlerin “başarısız/kırılgan devlet” olma niteliklerini daha da görünür kılmıştır. Bu çalışmada “başarısız/kırılgan devlet” sorunsalı Arap Baharı sürecinde Mısır ve Suriye örnekleriyle tartışmayı ve değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

- **Ebubekir SOFUOĞLU (Prof. Dr., Sakarya University) and Fahrettin DEDE (Journalist), Ortadoğu'da Devletin, Terörün Ortaya Çıkışında Rolü: 3 Temmuz Sonrasında Sina Yarımadasında DAESH Terör Örgütünün Varlığı Örneği / State's Role in Rise of Terror in the Middle East: Example of Daesh Terror Organizations's Existence After 3rd July in Sinai / دور الدولة في صعود الإرهاب في الشرق الأوسط: نموذج وجود إرهاب تنظيم داعش بعد الثالث من يوليو في سيناء**

Tarihi ve dini öneminin yanı sıra doğal zenginlikleri ve stratejik konumlanışıyla da dikkat çeken Sina Yarımadası son 70 yıllık süreçte Mısır ve İsrail devletleri arasında hem sorun hem de ittifak kaynağı olmuştur. 1956 yılı itibarıyla İsrail işgaline uğrayan Sina yarımadası, daha sonra 6 gün savaşlarında İsrail tarafından tekrar işgal edilmiş, Camp David Sözleşmesi ile bölgede asker bulundurmaması şartı ile Mısır'a bırakılmıştır.

Eskiden bu yana Mısır'ın diğer bölgelerine nazaran devlet hizmetlerine ulaşmakta sıkıntı yaşayan Sina halkı, zamanla devletten ruhsal kopuş yaşamıştır. 1 milyonu bulmayan nüfusu ile din ve geleneklerine bağlı yapısıyla dikkat çeken Sina halkı, Devletin kendilerine kötü muamelesinden şikâyetçi olan halk; 2011 yılı itibarıyla Ortadoğu'nun genelinde yaşanan dönüşümün en önemli duraklarından biri olan Mısır'da Hüsnü Mübarek'in 31 yıllık iktidarı bitmiş, Muhammed Mursi'nin Cumhurbaşkanı seçilmesiyle Sina'da da farklı bir rüzgâr esmiştir. Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi ilk kez bölgeye ihtimam göstermiş ve bu bağı tekrardan kurma noktasında adımlar atmıştır. Mursi, görevde kaldığı bir yıl içinde bölgeye bir hafta içinde iki kez ziyarette bulunmuş, halkla birlikte namaz kılmış, bu da Sina halkını memnun etmiştir. Mursi dönemi Başkanlık kadrosu ekibinden Dr. Mahya Hamid'in ifadesine göre Bölge, Muhammed Mursi döneminde Mısır'ın kalkınmasına yönelik bir takım projeler için merkez olarak düşünülmüştür. 3 Temmuz askerî darbesiyle Mursi'nin görevden azli halkta büyük bir küskünlüğe yol açmış olmakla birlikte, askeri yönetimin hemen akabinde halka yönelik baskılar da artmıştır. Sina'da terörle savaş gerekçesiyle bölgeye yönelik düzenlenen operasyonlarda sadece silahlı unsurlar hedef alınmamış, kabileler de hedef seçilmiştir. Bölgede halkın evleri de yıkılmış, halkın bir kısmı zorunlu olarak diğer bölgelere göç etmek zorunda kalmıştır.

Bu süreçte Sina yarımadasında yaşanan sosyolojik ve siyasi dönüşüm, halktaki öfkeyi artırırken, Ortadoğu'nun pek çok bölgesinde gücünü koruyan DAESH, Sina'da da inisiyatif almıştır. Daha önce Tevhid ve Cihad Hareketi olarak bilinirken, 2011 yılında Hüsnü Mübarek'in indirildiği eylemler sonucunda Ensar-ı Beyt'il-Makdis adıyla farklı bir kimliğe bürünen örgüt, önce İsrail'i hedef alacağını açıklamış ve bu yönde bazı eylemlerde bulunmuştur. Ancak 3 Temmuz 2013 tarihinde Mursi'nin askerî cunta tarafından azledilmesinin akabinde örgütün hedefi sosyolojik beklentiler doğrultusunda Mısır polisi ve askeri olmuştur. Darbe sonrasında yüzlerce Mısır güvenlik görevlisi örgütün eylemleri sonucu öldürülmüştür. Mursi'nin hal'inin akabinde, daha önce el-Kaide fikirlerini benimseyen ve bu doğrultuda hareket eden örgüt, DAESH'e biat etmesiyle ismini de Sina Vilayeti olarak değiştirmiştir.

Beklentileri yıllarca örselenmiş bir halka karşı, kısa sürede artan istibdadî yönetim ile birlikte Sina Yarımadasının terör örgütü DAESH için önemli bir mevzi olduğu dikkat çekmektedir. Sina'da yaşanan gelişme, yerli, yabancı ve bölgesel kaynaklardan delillerle temellendirilecektir.

- **Anwar FARAJ (Prof. Dr., University Of Human Development), Çökmüş Devlet Ve Devlet Dışı Aktörler: Ortadoğu'da Ortaçağ Perspektifinden Yeni Bir Çalışma/Bakış / The Failed States and Non-State Actors: A New Study from the Perspective of the Middle Ages in the Middle East / الفاعلون من غير الدول والدولة الفاشلة دراسة من منظور العصور الوسطى الجديدة في الشرق الأوسط**

يحتل موضوع الفاعلين الدوليين ثلث الحقل النظري لدراسة العلاقات الدولية، وذلك لأن المواضيع الأساسية في مجال دراسة العلاقات الدولية، تنقسم إلى ثلاثة محاور رئيسية، هي: (الفاعلون الدوليون

(International Actors)، (التفاعلات الدولية International Interactions)، و(القضايا الدولية International Issues). ويتوزع الفاعلين الدوليين تقليدياً إلى الدول، والمنظمات الدولية الحكومية وغير الحكومية، والشركات المتعددة الجنسيات، والفاعلين الجدد من غير الدول العنيفون وغير العنيفون.

يقول "جوزيف ناي": السياسة العالمية في (القرن 21) تشبه خشية مسرح، لم تعد فيه الدولة الممثل الوحيد، إذ بدأ يزاحمها ممثلون آخرون كالفاعلين من غير الدول. بينما يرى "د. بهجت قرني" في كتابه (الشرق الأوسط المتغير): تزايد دور الفاعلين من غير الدول مظهر للتغير الذي طرأ على الشرق الأوسط.

1. تطور ظهور الفاعلين الدوليين: موجات الفاعلين الدوليين:

- ✓ الموجة الأولى: نظام ويستفاليا: عالم (الدول القومية، Nation State).
- ✓ الموجة الثانية: النظام الاقتصادي العالمي: عالم العولمة (العابر للحدود القومية، Transnational Politics).
- ✓ الموجة الثالثة: عالم القوة الثالثة والناشطين غير الحكوميين (INGOs).
- ✓ الموجة الرابعة: عالم الفاعلين الجدد من غير الدول (NSAs).

2. مفهوم الفاعلين الجدد من غير الدول:

- تعمل هذه الدراسة على تطوير تعريف للفاعلين من غير الدول وتعتمد على تعريف للباحثة (د. إيمان رجب) حيث ترى أن الفاعل من غير الدول جماعة أو منظمة تتمتع بثلاث صفات أساسية، هي:
- ✓ الاستقلال Autonomy: أي مقدار الحرية التي يتمتع بها عند السعي لتحقيق أهدافها،
 - ✓ والتمثيل Representation: أي تمثيل أتباعها والمؤيدين لها،
 - ✓ والنفوذ Influence: أي القدرة على إحداث فرق تجاه قضية ما في سياق معين، مقارنة بتأثير فاعل آخر في القضية ذاتها.

3. الفاعلين من غير الدول ونظريات العلاقات الدولية:

- ✓ الواقعية Realism: الدولة هي الوحدة الرئيسية القادرة على العمل الخارجي المؤثر، والفاعلين الآخرين لا يستطيعون المبادأة في السياسة الخارجية.
- ✓ الليبرالية Liberalism: إن عالم العلاقات عبر القومية يتميز بالإعتماد المتبادل، والفاعل هو كل من يؤثر على القيم والمصالح خارج الحدود.
- ✓ البناء الاجتماعي Constructivism: الفاعلين الدوليين يحملون هويات متميزة وينتمون إلى قيم وثقافات اجتماعية، يعبرون من خلالها عن مواقعهم ومصالحهم.

4. علاقة الفاعلين من غير الدول بالدولة الفاشلة:

تحاول هذه الدراسة أن تحلل سلوك الفاعلين من غير الدول من خلال نموذج تحليلي يعتمد منهج التحليل النظري وآليات التفاعل بين المدخلات والمخرجات في بيئة سياسية تعرف ببيئة الدول الفاشلة أو القريبة من الفشل وفق المعايير المعتمدة، والكشف عن أهم الأسباب التي تدفع البعض إلى تبني منظور "العصور الوسطى الجديدة" في قراءة الأوضاع الجارية في الشرق الأوسط

- **Shamall AHMAD (Dr., University Of Human Development), Toplum Türleri İle Siyasal Sistemler Arasında Denge Ve Uyum: Karşılaştırmalı Bir Çalışma / Compatibility and the Balance between Societal Styles and Political Systems: A Comparative Study / لتوافق والتوازن بين نمط المجتمعات وأنظمتها السياسية دراسة / مقارنة**

هناك علاقة جدلية بين المجتمع والنظام السياسي، وهي تنبع من تساؤل لازالت موضع النقاش والنقد ألا وهي: أيهما المنتج للأخر؟ بمعنى هل النظام السياسي هي من إفرزات المجتمع؟ أم أن المجتمع هي من نتيجة لما تصبوا إليها النظام السياسي؟ والتأريخ السياسي للمجتمعات والانظمة السياسية حافلة بنماذج عدة تثبت وتبطل كلا المقولتين، ولكي لا نخوض بعيدا في التأريخ فهذا هي الولايات المتحدة الامريكة قد نشأت نتيجة لميثاق فيدرالي بين الولايات الاحدى عشر ولازالت مستمرة، وقد سعى نابليون بونابارت في ثورته الى بناء مجتمع من نمط خاص ونادى في سبيل ذلك بالحرية والمساواة وفشل أمام الانظمة الاوروبية، وسعت الثورة الروسية من خلال النظام السياسي الشيوعي الى بناء مجتمع من النمط الاشتراكي وفشلت في نهايتها، ونجح كمال أتاتورك في ترسيخ الأعمدة لنظام ساسي علماني في تركيا ونجحت، فيما فشلت الانظمة العربية في بداية القرن الواحد والعشرين في عملية بناء مجتمع يتوافق مع أسس أنظمتهم بعد تجربة طال في بعض البلدان أكثر من نصف قرن، وهناك العديد من الامثلة الاخرى، يؤكد على أن المجتمعات يقبل فقط أنظمة سياسية يتوافق مع حاجاتها وغاياتها، مما يدفع الى القول الى أن نمط الانظمة السياسية تختلف باختلاف المجتمعات، وهذا الاختلاف قد جاءت نتيجة للتفاعل الاجتماعي داخل البنى الاجتماعية نتيجة لإعتبارت من أهمها، نمط المجتمع من حيث التعددية الاجتماعية، والانسجام الاجتماعي، والصراعات الاجتماعية، وثانيا الثقافة الاجتماعية ومقوماتها من الدين والاعراف واللغة، وأخيرا نمط الاقتصاد هل هي زراعي أم صناعي، أم مختلط، إذن مجتمعات الشرق الاوسط تختلف عن المجتمعات الاخرى نتيجة لإختلاف تفاعلاتها، وهذا يؤدي الى إختلاف أنظمتها السياسية عن باقي الانظمة السياسية الاخرى في العالم، ولمعرفة الأنظمة السياسية التي تتوافق مع مجتمعات الشرق الاوسط علينا أن نحلل المجتمع أولا لنعرف مع ماذا نتعامل، إذن نساءل ماهي نمط مجتمعات الشرق الاوسط؟ وهل هناك نموذج من الانظمة السياسية تتوافق مع هذا النمط؟ وهل الاستقرار السياسي أو عدم وجودها في الشرق الاوسط هي نتيجة طبيعية لعدم التوافق والتوازن بين مجتمعاتها وأنظمتها السياسية؟ أة هناك أسباب أخرى خلقت حالة من عدم الاستقرار السياسي في هذه المنطقة؟

هذه التساؤلات وغيرها تؤكد على أهمية هذا البحث التي تركز على موضوع جدي بين علماء السياسة وعلماء الاجتماع، ومن ناحية أخرى فإن هذا الموضوع يبحث في مسألة على درجة كبيرة من الأهمية بالنسبة الى الشرق الاوسط لأنها يبحث في مواطن الخلل ولايرجعها الى الانظمة والمجتمعات بل

الى عدم التوافق بينهما وبذلك فإنها تختلف عن الدراسات التي سبقتها.
وتفترض أن لكل مجتمع خصوصياتها التي تميزها عن المجتمعات الأخرى، والنظام السياسي هي بمثابة عملية زراعة عضو لكي يقوم المجتمع بوظائفها، وإن عدم توافق الأنظمة السياسية مع أسس المجتمع سيؤدي الى إهيار النظام السياسي واستمرار الخلل يؤدي الى إهيار المجتمع برمته.
ولاشك أن أفضل المنهج المستخدمة في هذا المجال هي المنهج المقارن لأنها تقارن بين تجارب في الشرق الأوسط وسنركز على التجربة الإيرانية، والتجربة التركية، والتجربة العراقية وذلك في حقب تاريخية مختلفة، وقد تم تقسيم البحث الى مبحثين نتناول في المبحث الأول نمط مجتمعات الشرق الأوسط ونختص بمجتمعات في الايران وتركيا والعراق، ومن ثم ندرس طبيعة الأنظمة السياسية في هذه الدول، وفي المبحث الثاني نقارن بين مدى نجاح وفشل الأنظمة السياسية في تلك البلدان إنطلاقاً من التوافق والتوازن بين نمط المجتمعات وأنظمتها السياسية مع خاتمة تحتوى على أهم الاستنتاجات التي توصل إليها البحث بالإضافة الى قائمة المراجع.

Panel 6: Arap Devrimleri Üzerine Düşünceler / Reflections on the Arab Revolutions / تأملات في الثورات العربية /

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Nurşin Ateşoğlu GÜNEY (Prof.Dr, Yıldız Technical University)

- **Taleb KIHOU (PhD, University of Djilali Bounaama Khemis Miliana),** Cezayir'in Ortadoğu'daki Olaylara Yönelik Dış Politikası: Al-Khabar Ve Echorouk Alcazairin Gazetelerinin İçerik Analizi / Algeria's Foreign Policy towards Developments in the Middle East: An Analytical Study of the Content of Newspapers al-Khabar and Al-Shorook / مواقف السياسة الخارجية الجزائرية اتجاه أحداث الشرق الأوسط : دراسة تحليلية لمضمون جريدتي الخبر والشروق الجزائريين

عرفت منطقة الشرق الأوسط صراعاً حاداً بين أطراف عديدة ، لجأت فيها الى الاحتكام الى الصراع المسلح ، بما في ذلك الأنظمة السياسية الحاكمة أو القوى الثائرة عليها.وقد تجاذبت هذه الأطراف قوى عالمية عظمى على رأسها الولايات المتحدة الأمريكية وروسيا حفاظاً على مصالحها الاستراتيجية في المنطقة.

وقد وجدت بعض الدول العربية نفسها رهينة لحسابات سياسية وولاءات مذهبية جعلتها تقف مع طرف على حساب طرف آخر ، خاصة عندما تعلق الأمر بالصراع الليبي والصراع السوري الذي جعل مواقف الأنظمة والشعوب متذبذبة

ولعل مواقف السياسة الخارجية الجزائرية التي تماهت مع مواقف النظام السوري والذي اعقبته زيارات متعددة من طرف رموز النظام السوري الى الجزائر دليل على تباين المواقف العربية التي دعم بعضها النظام السوري وبعضها

الأخر وقف في صف من أرادوا اسقاط النظام السوري .

وتشير القصص الإخبارية التي نشرت على جريدتي الخبر والشروق الجزائرتين الى مواقف النظام السياسي الجزائري بوضوح في مراحل متعددة والتي سنحاول أن نناقشها من خلال الاشكالية التالية:
ما هي مواقف السياسة الخارجية الجزائرية اتجاه أحداث الشرق الأوسط؟

- **Djebablia ABDELHAFID (Res. Assist., National College of Political Science), Mısır'da Asker-Sivil İlişkileri ve Demokratik Konsolidasyon / Civil-Military Relations and Democratic Consolidation in Egypt / العلاقات المدنية العسكرية وترسيخ الديمقراطية في مصر**

جاء النظام الدولي الجديد بمجموعة من المفاهيم والمصطلحات الحديثة من حقوق الإنسان والديمقراطية والتحول الديمقراطي، ونالت هذه المواضيع اهتمام الباحثين والدارسين، وجاء في هذا الشأن نظريات ومدارس حاولت فهم وتفسير هذه المفاهيم وتحديد معانيها، وارتبط مفهوم التحول الديمقراطي في الدول النامية بظاهرة التدخل العسكري في الحياة السياسية، وأصبحت سمة لصيقة بها خاصة في الدول الأفريقية التي لا تزال تشهد ليومنا انقلابات عسكرية، وتدخلات للجيش في الحياة السياسية على غرار الدول الأخرى، ويعزى تدخل الجيش في الحياة السياسية إلى جملة من العوامل الخارجية والتي تتمثل في التهديدات الأمنية الخارجية والتحالفات العسكرية، أو لعوامل داخلية تعزى إلى مدى قدرة مؤسسات الدولة في البناء والتشييد، أو قدرة السلطات والحكومات القائمة في تحقيق الرفاه والتنمية المستدامة لتلك الشعوب، وهي ظروف كلها تحدد حدة التدخل أو انحصاره في الحياة السياسية، ولكون المؤسسة العسكرية تعتبر طرفا مؤثرا في أجهزة الدولة، وفي كثير من الأحيان يتعدى دورها من حماية الدولة إلى لعب دور رئيسي في الحياة السياسية، ويختلف دورها من دولة إلى أخرى، وهذا الدور في حد ذاته شهد تطورا في مختلف الأنظمة، وقد أثبتت إشكالية العلاقات المدنية العسكرية وجاء في هذا الاطار نظريات كلاسيكية وأخرى حديثة حاولت تحديد طبيعة العلاقة وضبطها، لكن تبقى الممارسات والنماذج تختلف من حالة إلى أخرى.

ستتناول هذه الورقة البحثية الحالة المصرية، وعلى هذا الأساس تطرح الدراسة تساؤلات وتحاول الإجابة عنها وتتمثل في: ماهي سمات وموقع الجيش في مصر؟ فيما تكمن تأثيرات السياق الاجتماعي والسياسي والاقتصادي لتدخل الجيش في الحياة السياسية في مصر؟ وما هي علاقتها بعملية التحول الديمقراطي؟ هل بإمكان المؤسسة العسكرية المصرية أن تلعب دورا ناجحا في التحول والترسيخ الديمقراطي، وفيما تكمن تحديات نجاح العملية؟

تنطلق الدراسة من افتراض أن مسألة التحول والترسيخ الديمقراطي ليست مرتبطة بالعلاقة المدنية العسكرية لوحدها والتي يفترض ضبطها بترسانة من القوانين، بل بالمجتمع والنخب الحاكمة معا،

ولكل نصيبه في التأثير الايجابي والسلبى على عملية التنمية والتحول الديمقراطي. وستعتمد الدراسة على جملة من المناهج والاقترابات لتقصي المشكلة البحثية، بالتطرق للمواضيع التالية:

1. مدخل منهجي ومفهومي.
2. سمات وموقع الجيش في مصر.
أ. سمات الجيش المصري.
ب. موقع الجيش المصري في الحياة السياسية.
3. تأثيرات السياق الداخلي المصري في تدخل الجيش في الحياة السياسية.
أ. تأثيرات السياق الاجتماعي.
ب. تأثيرات السياق الاقتصادي.
ج. تأثيرات السياق السياسي.
4. دور المؤسسة العسكرية المصرية في التحول والترسيخ الديمقراطي.
أ. سيناريو نجاح البناء الديمقراطي وشروطه.
ب. سيناريو فشل الترسيخ الديمقراطي ومآلاته.

استنتاجات.

في انتظار قبول نظرتي ومداخلتي للموضوع، تقبلوا مني أسى عبارات التقدير والاحترام والشكر.

- **Fatma KORKUT (MA, Istanbul Sehir University),** Mezhepçilik ve Vekalet Savaşı Arasında Yemen / Yemen Between Sectarianism and Proxy War / اليمن بين الطائفية وحرب الوكالة

Suudi Arabistan öncülüğündeki koalisyonun 2015 yılının Mart ayında başlayan askeri müdahalesiyle birlikte Yemen İç Savaşı, bölgesel bir kriz halini almıştır. 1990'da Kuzey ve Güney Yemen'in birleşmesinden beri devlet başkanlığı yapan Ali Abdullah Salih, 2012 yılında Arap ayaklanmalarının da etkisiyle devrik bir lider haline gelmiş ve Körfez İşbirliği Konseyi'nin de girişimiyle varılan yetki devrine yönelik anlaşmayı Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'da imzalamıştı. Sonrasında Suudi destekli Abd Rabbuh Mansur Hadi göreve geldiyse de Yemen'in kuzeyindeki, Şia'nın bir kolu olan Zeydiyye mezhebine mensup Husi hareketinin ayaklanmalarına karşı koyamamış ve 2014'te başkentin kontrolü tamamen Husilerin eline geçmişti. Husilerle Suudi destekli iktidar arasında her zaman çatışmalar ve anlaşmazlıklar yaşansa da bu siyasi kriz 2015'te zirveye ulaşmış ve nihayetinde Yemen, Suudi Arabistan önderliğindeki uluslararası koalisyonun askeri müdahalesine sahne olmuştu. Bu çatışmaların dayanak noktası olarak yıllardır süregelen mezhepçi iç dinamikler öne sürülse de Suudi Arabistan'ın bu dokuz ülkeyi de içine alan koalisyonu kurarak Husilere karşı müdahalede bulunması, diğer yandan da İran'ın Husileri açıktan desteklemesi, çatışmanın daha geniş bir perspektifle ele alınması gerektiğini ortaya koymuştur. Bu meseleye dair yapılan yorumlardaki temel zayıf nokta, meselenin ya salt bir şekilde Suudi Arabistan-İran arası

bir vekalet savaşı olarak kabul edilmesi, ya da Husileri Şii bir grup, iktidarı da Sünni liderler olarak ele alıp bunların arasındaki 'mezhepçi çatışma' olarak sınırlandırmak olarak tespit edilmiştir. Bu çalışmada, Yemen'de her geçen gün tırmanan bu çatışma ve insani kriz atmosferini oluşturan sebepler çok boyutlu olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Buna göre çalışmamız, Orta Doğu'daki krizlerin çoğunluğunda şahit olunan, hem mezhepçiliğin iki büyük bölgesel güç olan Suudi Arabistan ve İran tarafından siyasal olarak araçsallaştırılmasının hem de ülke içi mezhepçi tutumların gerçek anlamda yol açtığı çatışma ortamının bir örneğini görme imkanı sunmaktadır. Bu doğrultuda Husi hareketinin kökenleri, İran'la olan ilişkileri ve Sünni iktidarla yaşanan çatışmalar esas alınarak bir değerlendirme yapılmıştır. Suudi Arabistan'ın Yemen'deki Husi hareketine karşı bu denli agresif ve müdahaleci bir politika uygulamasının ve İran'ın da ayaklanmacı Husilere olan desteğini her geçen gün artırmasının altında yatan sebepler böylece ortaya çıkacak, bu da bölgesel politikalar ve küresel hesapların anlaşılmasıyla birlikte çözümün nerede aranacağına dair önemli ipuçları sağlayacaktır.

- **İsmail GÜNDOĞDU (Assist. Prof., Sakarya University) and Leyla ÖZCAN (MA, Sakarya University),** Arap Bahari Ve Fas Adalet Ve Kalkınma Partisi / الربيع العربي / وحزب العدالة والتنمية في المغرب

Fas Adalet ve Kalkınma Partisi 1998 yılında kuruldu. Türkiye'deki aynı adı taşıyan parti ise 2002 yılında kurulmuştur. Fas Adalet ve Kalkınma Partisinin (AKP) başta ülke çapında ardından ülke sınırları dışında muhtelif katmanlarda siyasi ve İslami hareketler üzerine etkili olmuştur. Fas Adalet ve Kalkınma Partisi Türkiye'deki adaşı Adalet ve Kalkınma Partisi ile başta isim olmak üzere bazı ortak özellikler teati etmekte ve barındırmaktadır. Her iki parti de isim dışında bazı benzerliklere sahip oldukları gibi bazı farklılıklara da haizdirler.

Bu makalede esas olarak Fas Adalet ve Kalkınma Partisinin fikri ve siyasi yapısı, temelleri incelenmektedir. Yeri geldiğinde diğer İslam ülkelerindeki siyasi hareketlere de göndermeler eşliğinde genelde Türkiye Adalet ve Kalkınma Partisi ile karşılaştırmalar yapılmaktadır.

Fas Adalet ve Kalkınma Partisinin oluşum zemini ve kökleri 1960'ların ortalarına kadar inmekte, geri gitmektedir. Bu yıllarda "Demokratik Halk ve Anayasa Hareketi" adını almış, daha sonra 'Birlik ve Reform Hareketine' dönüşmüş nihayetinde de; 1998 kavşağında son revizyonla birlikte Adalet ve Kalkınma Partisi adını benimseyerek bu isimle yoluna devam etmektedir.

Fas Adalet ve Kalkınma Partisi (FAKP) Fas siyasi hayatında önemli bir yer işgal etmiştir. İlk ve tarihi lideri Abdülkerim El-Hatip'tir. 1977'den beri seçimlere girmesine rağmen 2002'den sonra meclisteki şansını ve varlığını artırmıştır. 2011 seçimlerinde 395 milletvekilinden 107'sini alarak birinci parti olmuş ve hükümeti kurmayı başarmıştır.

Fas Adalet ve Kalkınma Partisini asıl önemli yapan unsur ise fikri temelleridir, çıkış noktasıdır. Parti sanılanın aksine, tüm Arap-İslam dünyasında çok etkili olan İhvan-ı Müslimin'in Fas kolu değildir. Etkilenmenin dışında organik bir bağı yoktur. Fikri referansları ve kaynakları arasında bulunsa da aşırılık ve şiddet sarmalıyla birlikte anılan bildik şekliyle Selefilik akımına da mesafelidir. Önemli liderlerinden ve fikri teorisyenlerinden olan Saadettin Osmani bilhassa siyasi fıkıh üzerine; İbn-i Teymiye üzerine çalışmalarıyla bilinmektedir. Fas Adalet ve Kalkınma Partisi, 'Mahzen' olarak anılan kraliyet rejimini yıkmaktan ziyade İslah etmekten yanadır.

Bu çalışmada Fas Adalet ve Kalkınma Partisinin özellikle fikri yapısı incelenerek İbn-i Teymiyye ve Selefi referansı ile birlikte 'parti hangi temellere dayanmaktadır' sorusuna cevap aranmaktadır.

Tarihi süreç ve seyir içinde görüleceği gibi, Arap Baharı Fas Adalet ve Kalkınma partisine iktidar yolunu açmıştır.

3. Oturum / Session 3 / الجلسة الثالث

Panel 7: Suriye İç Savaşı ve Bölgesel Etkileri / Syrian Civil War and Regional Implications / الحرب الأهلية السورية وتداعياتها الإقليمية

Panel 8: Ortadoğu'da Çatışmaların Kökenleri / Roots of Conflicts in the Middle East / الشرق الأوسط جذور الصراعات في

Panel 9: Arap Devrimleri / Arab Revolutions / الثورات العربية

Panel 7: Suriye İç Savaşı ve Bölgesel Etkileri / Syrian Civil War and Regional Implications / الحرب الأهلية السورية وتداعياتها الإقليمية

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Tuncay KARDAŞ (Assoc. Prof., Sakarya University)

- **Ömer Behram ÖZDEMİR (Res. Assist., Sakarya University)**, Türkiye- Silahlı Muhalifler İlişkisi: Engeller ve Avantajlar / The Pros and Cons of Turkey's Relations with Syrian Armed Opposition / الموالون والمعارضون للعلاقات التركية مع المعارضة السورية المسلحة

Suriye siyasi muhalefetine ev sahipliği başta olmak üzere yakın destekte bulunan Türkiye aynı zamanda Suriyeli silahlı muhalif gruplarla da farklı yakınlık seviyelerinde ilişkilere sahiptir. Suriye meselesini sadece bir rejim değişikliği olarak değil aynı zamanda kendi ulusal güvenliği hususunda da hayati olarak gören Türkiye için sahadaki aktörler ile ilişkiler büyük önem arz etmektedir.

Arap, Türkmen ve Kürt unsurlar ile temas halinde olan Ankara bu ilişkilerde tarihi ve coğrafi avantajlara sahiptir. Buna karşın çok sayıda farklı kimlik ve siyasi ajandaya sahip unsurlar ile ilişkiler Ankara'ya zorluklar da çıkarmaktadır. Bu çalışmada Türkiye ve silahlı Suriye muhalefeti arasındaki ilişkilerde Ankara'nın avantajları ve dezavantajları söz konusu muhalif grupların profilleri üzerinden ele alınacaktır.

- **Furkan Halit YOLCU (Res. Assist., Sakarya University)**, Suriye'de Silahlı Grupların Hava Savunma Kabiliyetleri / Armed Groups' Air Defence Capabilities in Syria / قدرات الدفاع الجوي للجماعات المسلحة في سوريا

Suriye'de günümüzde devam eden iç savaşta rejim karşıtı birçok silahlı grup Suriye'de farklı bölgelerde silahlı mücadelesine devam etmektedir. Esas itibarıyla bilimsel araştırma gruplarının bu konuya yönelik çalışmaları, bilimsel çalışmalar dikkate alındığında bu konuda ciddi bir literatür boşluğu olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu çalışma bu çeşitli grupların kendisi üzerine değil onların hava savunma kapasiteleri üzerine tarafsız bir şekilde yazılmaya çalışılmıştır. Konuyla ilgili olarak karşı hava savunması tanımı, NATO'nun resmi tanımlaması olan "düşmanca hava hareketlerine karşılık düşmanın hava unsurlarını imha etmeye veya etkinliğini azaltmaya yönelik her türlü önlem" şeklinde kabul edilecek ve bu minvalde kullanılan unsurlar hava savunma silahı kapsamında değerlendirilecektir. Bu kapsama, Suriye bağlamında denizden ve havadan havaya savunma sistemleri silahlı grupların imkanı dahilinde olmaması sebebiyle karadan havaya savunma silahları olacaktır.

Ayrıca bu çalışmada Suriye'de rejim güçleri ve Daeş gibi başka devlet dışı aktörlerle silahlı mücadele içinde olan grupların bu silah ve savunma kapasitelerini nasıl elde ettikleri üzerinde durulacaktır. Bu anlamda imkan sağlayıcı ve imkan sunucu ülkeler silah

tedarikçisi ve lojistik destekçi bağlamlarında incelenecektir. Suriye'de *muhafif* olarak adlandırılan silahlı grupların hava savunma unsurları yönünden güçlendirilmesi düşüncesini benimseyen ve bu fikri savunan devletler ön plana çıkarılacak ve yine lojistik anlamda bu unsurların ulaşımında rol oynayan devletlerin bu süreç üzerindeki etkisi açıklanmaya çalışılacaktır. Özellikle bu devletler ile devlet dışı aktörler arasındaki savunma unsurlarının transferi sonrasında oluşan durum irdelenecek bu alışverişin sahaya yansımaları üzerinde durulacaktır.

Bu çalışma devletler ve devlet dışı aktörler arasındaki dikey ilişkiler bağlamında silahlandırma çerçevesine katkı sağlayacaktır. Sonuç olarak devletlerin bu seçilmiş devlet dışı aktörlerini diğer devletlere karşı dayanıklı hale getirmesi devletler düzeyindeki problemlerin derinleşmesine sebep olmakta ve sahadaki süreci de oldukça uzatmaktadır. Bu çalışma bu anlamda bu hava savunma unsurlarını diğer silahlardan ayıracak ve bunların savaşın seyrini etkileyebilmeleri açısından önemleri üzerinde duracaktır. Ayrıca bu tür geliştirmelerin günden güne artmaya devam eden devlet dışı aktörlerin savaş kapasitesi ve dayanıklılığı üzerindeki etkisi de mercek altına alınacaktır.

- **Nazife Selcen Pınar AĞÜL (Res. Assist., Bayburt University)**, Direniş Ekseni Söylemi ve İran-Suriye İlişkileri / The Speech of Resistance Axis and Relations of Iran-Syria / خطاب محور الممانعة والعلاقات الإيرانية السورية

Suriye iç savaşının ortaya çıkardığı siyasi çatışmalar ve bu çatışmaların sonucuyla belirginleşen bölgesel kutuplaşma, iç savaşta mevcut aktörlerin Suriye ile olan ikili bağlarına dikkat çekmektedir. Kutuplaşmanın temelindeki batı karşıtı-batı yanlısı bölge ülkesi olma ayrımı keskin bir şekilde iç savaşta izlerini göstermiştir. İran'ın Arap baharı süresince izlediği dış politikaya bakıldığında ise önemli bir kırılma noktası Suriye meselesi olmuştur, bu da İran'ın izlediği dış politikanın Suriye meselesinde neden farklılaştığı sorusuna cevap aramayı gerektirmektedir.

İran, Suriye ve Hizbullah hattının "direniş eksenini" söylemi, iç savaş sürecindeki ittifak için açıklayıcı olmaya çalışsa da aslında bu söylem tek boyutlu bir bakış açısı olacağından İran-Suriye ilişkilerini açıklamak bakımından yetersiz olacaktır. İlk olarak, iki bölge ülkesinin, stratejik bu bölgesel ittifakları, birbirleri açısından son derece karlı ve zorunlu olan Körfez-Levant ilişkisi üzerine temellenmiştir.

Güvenlik temelli yaklaşımlar açısından ise; Levant'a hâkim Suriye, kendini Körfez'de güvende hissetmek zorunda olduğu gibi; Körfez'e hâkim İran'da Levant'ta benzer güvenliği tesis etmek istemektedir. Bölgeye milli ve dini kimlikle bakıldığında ise Pan-Arabist ve Pan-İslamist söylemlerin bölgesel rekabeti ve mücadeleyi körüklediği gerçeği Arap olmayan İran'ın Pan-Arabist söylemde Suriye'ye rakip olmaması, benzer şekilde de Suriye'nin İran'a rakip Pan-İslamist bir söylem geliştirmemesi İran-Suriye ilişkilerinin siyasi boyutunu kolaylaştırmıştır.

Nusayri-Şii yakınlaşmasını ittifakın temelini yerleştiren bakış açısı; Suriye'nin İran İsnâaşeriyesi ile yakınlık kurmasını daha çok Şii dünyasına stratejik ve fikri bir yakınlaşmanın temini için kullanıldığına dikkat çekmektedir. Suriye bakımından, Hafız Esad'ın iktidarı ele geçirdikten sonra Alevi inancını, Müslümanlığın bir parçası olarak göstermeye çalışması,

mezhepsel meşruiyet arayışında işini kolaylaştırırken, aynı zamanda da İran'a stratejik bir yakınlaşmanın temelleri de atılmıştır. Revizyonist ve muhalif söylemin ortak paydada bulunduğu ikili ilişkiler, Suriye iç savaşında daha da belirginleşmeye başlamıştır. Suriye savaşını kendi iç meselesi olarak gören İran, rejim üzerindeki etkisini müttefiklerinin de desteğiyle artmıştır.

- **Ferhat PİRİNÇÇİ (Assoc. Prof, Uludag University)**, Hizbullah'ın Suriye Politikası ve Lübnan'a Etkisi / Hezbollah's Syrian Policy and its Effects on Lebanon / سياسة حزب الله تجاه سوريا وأثارها على لبنان

Hizbullah'ın Suriye'de 2011 yılında başlayan krize askeri angajmanı, örgütü bölgesel düzeydeki gelişmelerde belirleyici bir aktör haline getirmiştir. Suriye krizinin aktif taraflarından birisi haline gelmesi, Hizbullah'ın Lübnan'daki rolünü ve fonksiyonunu da kaçınılmaz bir şekilde etkilemiştir. Lübnan'daki gruplar arasında 2012 yılında ilan edilen ve Suriye krizine müdahil olmamayı da içeren Baabda Deklarasyonu'nun taraflarından biri olan Hizbullah'ın Suriye krizine angajmanının Lübnan üzerindeki yansımalarını siyasi, askeri ve toplumsal olmak üzere üç ana başlıkta ele almak mümkündür. Bu çalışma, Hizbullah'ın Suriye politikasının Lübnan'a yansımalarını tartışmayı amaçlamaktadır. Çalışma, literatür taramasının yanı sıra 2014-2016 yılları arasında Lübnan'da yapılan saha çalışmalarında elde edilen bulgulardan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Hizbullah'ın Suriye krizine müdahil olmasının Lübnan üzerindeki siyasi etkileri açısından ele alındığında, Lübnan devlet yapısının işlevsiz hale gelmesi, Suriye krizine yönelik kapsamlı bir politika izlenememesi ve ülke içindeki diğer başat gruplarla ilişkilerin yeni bir formatta şekillenmesi başlıca siyasal etkiler olarak öne çıkmaktadır. Askeri etkiler açısından bakıldığında Hizbullah'ın Suriye'deki askeri angajmanının artması, Lübnan topraklarının da krizin bir cephesi haline gelmesi riskini ortaya çıkarmıştır. Zira Suriye'deki örgütler, Lübnan topraklarındaki Hizbullah ve Lübnan güvenlik güçlerine yönelik saldırılarda bulunmaya başlamıştır. Ayrıca Hizbullah'ın rolünün artması, İsrail'in de örgüte yönelik nokta saldırılar gerçekleştirmesine neden olmuştur. Bunun yanı sıra Suriye krizine yönelik angajman, Hizbullah'a farklı bir çatışma tecrübesi kazandırmıştır. Bu çatışma tecrübesi sayesinde Hizbullah savaşma kapasitesi açısından önceki dönemlerle kıyaslanmayacak ölçüde güçlenmiştir. Öte yandan Hizbullah, Lübnan-Suriye sınırı üzerindeki kontrolü nedeniyle de Suriye'den Lübnan'a istediği silah, askeri malzeme ve lojistiği kolaylıkla geçirebilir hale gelmiştir. Toplumsal etkiler açısından ele alındığında, siyasal açıdan olduğu kadar toplumsal açıdan da kırılğan bir yapıya sahip olan Lübnan, Hizbullah'ın Suriye krizine müdahil olmasından farklı açılardan etkilenmiştir. Bu etki, bir boyutuyla Lübnan'da başat gruplar arasında çatışmalar yaşanmasına neden olurken diğer boyutuyla yeni ve farklı bir radikalleşme eğilimini ortaya çıkarmıştır. Öte yandan Hizbullah'ın krize müdahil olması, dengeleme politikası izleyen bazı Lübnanlı grupların kerhen de olsa örgütü desteklemesine neden olmuştur.

Panel 8: Ortadoğu'da Çatışmaların Kökenleri / Roots of Conflicts in the Middle East / جذور الصراعات في الشرق الأوسط

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Bünyamin BEZCİ (Assoc. Prof., Sakarya University)

- **Haydar ORUÇ (PhD Candidate, Sakarya University), İsrail Kurucu Felsefesindeki Radikal Dönüşümün Sebepleri / Causes of Radical Transformation in the Founder Philosophy of Israel / أسباب التحولات الراديكالية في الفلسفة المؤسسة لإسرائيل**

İsrail Devletinin kurucu felsefesi olan Siyonizm, Avrupa'daki dönemin yaygın düşüncesi olması hasebiyle sosyalizmin etkisi altında kalmıştır. Devletin kurucu aktörlerinin pek çoğu temelde genel Yahudilik eğitimi almış olan kişiler olsa da dönemin şartları gereği fundamentalist eğilimlerden uzak durulmuştur. Bu aktörler, Siyonist hareketin başlangıcı sayılan 1897 I.Siyonist Kongresinden İsrail devletinin kurulduğu tarih olan 1948 yılına kadar geçen sürede içinde, 1917 Balfour Deklarasyonu ile Filistin topraklarında bir İsrail devletinin kurulmasını destekleyeceğini açıklayan İngiltere'nin de yönetici elitlerine hakim olan sosyalist görüşe paralel tutum takınmışlardır.

Devletin kurulmasından 1977 yılında Likud Partisinin ilk kez iktidara geldiği tarihe kadar geçen süre içerisinde sol eğilimli İşçi Partisinin uygulamış olduğu politikalar kabul görmüş ve halk tarafından da desteklenmiştir. 1967 yılındaki savaştan sonra Gazze Şeridi, Batı Şeria ve Doğu Kudüs'ün işgal edilmesiyle Filistinlilere yönelik daha sert politikalar uygulanmaya başlansa da genel bir tercih değişikliğinden bahsetmek için henüz erkendir. Özellikle, 1979 Camp David Anlaşması, 1993 Oslo Görüşmeleri ve 1994 Ürdün Barış Anlaşması bu iklimin doğal sonuçlarıdır. Ancak, 1995 yılında dönemin İşçi Partili başbakanı Rabin'in aşırı dinci bir Yahudi tarafından öldürülmesi İsrail siyasetindeki değişimin başlangıcı sayılır. 1996 genel seçimlerinde Likud'un iktidara gelerek daha radikal politikalar izlemesi bu dönüşümü iyice pekiştirmiştir. Bu tarihten sonra İsrail siyasetince tedricen sağa kayma başlamış ve geleneksel sol tandanslı partilerin ülke siyasetindeki ağırlığı azalmıştır.

İsrail toplumunun 1980'lerden itibaren başlayan dönüşüm süreci, Sosyal İnşacılık Yaklaşımı temelinde incelenerek, toplumun; iç gelişmeler ve bölgesel/ konjektürel değişimlerden hareketle başta kimlik olmak üzere din, kültür, güvenlik gibi temel unsurları ön planda tutarak yeniden inşası konu yapılmaktadır. İnşacılık yaklaşımının en genel önermesi olan özneler arası sosyal inşa süreci, kimlik ve söylem oluşumu konusunda en önemli faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, klasik teorik yaklaşımlarının aksine, hem aktörlere hem de yapıya önemli bir rol verilerek, belirleyicilik atfedilmektedir. Bu yaklaşım; kültür, kimlik, söylem, güvenlik gibi faktörlerin değişebilmesi sayesinde, yapıda da değişime imkan vermesi bakımından, önemli bir avantaj sunmaktadır. Bu sayede, İsrail'deki radikalleşme kimlik ve söylem değişimi bağlamında ve inşacılık yaklaşımı perspektifinde ampirik olarak izah edilecektir.

İsrail'in kuruluş evresinde kendisini; "seküler", "sosyalist Siyonizm değerlerine bağlı", "çoğulcu ve çok kültürlü", "barışçıl", "demokratik bir cumhuriyet" kimliği ile tanımlarken zamanla iç ve dış gelişmelerin de etkisiyle; "Yahudi Devleti", "dindar Siyonizm değerlerine

bağlı”, “muhafazakar”, “tek millet ve tek kültür”, “bölgesel güç”, “nükleer güç”, “güvenlikçi”, “savaşçı”, “tavizsiz”, “etrafı düşmanlarla çevrili bir vaha” olarak tanımlaması ele alınacaktır. Radikalleşmenin hem iç gelişmeler (birim seviyesi) hem de bölgesel ve küresel gelişmeler nedeniyle (sistemik yaklaşım) yaşanması yapılacak analizde bütünsel sosyal inşacı yaklaşımın tercih edilmesini gerekli kılmıştır.

İsrail’deki değişimin yukarıda anlatılan kuramsal çerçeve bağlamında analizi yapılırken iki teorik önerme ön plana çıkmaktadır. İlki, yapı ve aktör arasında belirleyicilik noktasında bir ayırım yapmaksızın bu iki kavramın eşit kabul edilmesi, ikincisi ise, ilişkilerin anlamlandırılması bağlamında, öznel arası analiz düzeyinin hem aktörün varlığı hem de yapının oluşması noktasındaki belirleyiciliğidir. Bu çalışmada aktör olarak; İsrail’in iç ve dış politikasının oluşumunda etkin olan dini hareketler, siyasi partiler, göç hareketleri, Filistinliler, Hamas, Hizbullah ve İslam-ı Cihad gibi radikal örgütler, İran, ABD ve AB gibi küresel oyuncular ile diğer bölge ülkeleri, yapı olarak ise, aktörlerin etkileşimi sonucu oluşan genel siyasa kabul edilmektedir.

- **Ahmet GİRE (PhD Candidate, Yıldız Technical University)**, Hukuk ile İşgal Edilen Topraklar Filistin / Lands That Occupied by Law: Palestine / الأراضي المحتلة بالقانون: فلسطين

Arap devletleri ile İsrail arasında yaşanan 6 Gün Savaşı’ndan beri coğrafyanın en yakıcı sorunlarından biri Filistin sorunudur. 6 Gün Savaşı ile İsrail Filistinlilerin yaşadığı birçok toprağı işgal etmiştir. Bu topraklar İsraili yerleşimciler ile doldurulmuştur ve halen doldurulmaktadır.

Tarihsel olarak değişik amaçlar ve araçlarla ilerleyen bu yerleşim politikasında ‘güvenlik’ kavramı etkin olarak kullanılagelmiştir. Güvenlik kavramı hem yerleşimlerin varlığını meşrulaştırırken hem de Filistinlilerin hayatını olumsuz etkilemektedir. Tehdit olarak kabul edilen Filistinliler; İsraililere uygulanan hukukun dışında, özelleştirilmiş ve ayrıştırılmış hukuki mekanizmalarla kuşatılmışlardır. Aynı zamanda toprakları da farklılaşmış hukuki mekanizmalarca kapsamaktadır. Peki güvenlik söyleminin doğurduğu etki bu süreçte nasıl işlemektedir?

Bu çalışmada sürecin iki ayrı düzlemi olduğu iddia edilecektir. İlk olarak Filistinlilerin çıplak bedenleri üzerinde işleyen hukuk düzeni güvenlik söyleminin hukuka dönüştüğü birinci alanı oluşturmaktadır. Filistinliler üzerinde işleyen güvenlik güdümlü hukuk Filistinlilerin hayatında oldukça etkili olmaktadır. Çalışmanın yanıtlayacağı ilk soru bu etkinin hangi mekanizmalar ile nasıl oluştuğudur. İkinci olarak ise İsrail hukuku Filistinlilerin yaşadığı toprak üzerinde bir güvenlik alanı oluşturmaktadır. Bu güvenlik söylemi ve diğer hukuki mekanizmalarla toprağın hukuki statüsü değiştirilebilir olmaktadır. Bu toprağın İsraili yerleşimciler tarafından yerleşilebilir hale getirilmesi de bu sürecin bir sonucu çıktısıdır. Hukuk ile toprak üzerindeki mülkiyet gibi haklar askıya alınabilmektedir. Hukukun bu noktada kendini gerekçelendirdiği yegane alan yine güvenlidir.

Bu çalışmada Carl Schmitt’in olağanüstü hal kavramı ve Giorgio Agamben’in kutsal insan kavramı iddianın kavramsal dayanaklarını oluşturacaklardır. Diğer yandan Judith Butler’in Agamben ve Foucault’dan yola çıkarak oluşturduğu küçük egemenlik kavramı da Filistinlilerin hayatını anlamada kullanılacaktır. Çalışma Filistinlilerin

topraksızlaştırılmasında ve İsraililerin bu topraklara yerleştirilmesinde güvenlik eksenli hukuk yorumunun oldukça etkili olduğunu gösterme niyetindedir.

- **Betül MUTLUGÜN (Res. Assist., Istanbul University), Canan Özge EĞRİ (Res. Assist., Istanbul University), and Taha EĞRİ (Res. Assist., Istanbul University),** Dışa Açıklık, Demokrasi Ve Ekonomik Performans İlişkisi MENA Ülkeleri İçin Ampirik Bir Analiz / Relevance of the Openness to Abroad, Democracy and Economic Performance: Empirical Analysis for the MENA Countries / علاقة الانفتاح بالخارج، والديموقراطية والأداء الاقتصادي: تحليل إمبريقي لدول منطقة الشرق الأوسط وشمال إفريقيا

2010 yılında başlayan Arap ayaklanmaları Ortadoğu bölgesinde siyasal yapının dönüşmesine, ekonomik ve politik meselelerin yoğun bir şekilde tartışılmasına neden olmuştur. İktisat politikaları ve kalkınma gibi alanlarda problemlerin nedenleri ve çözüm yollarına dair akademik alanda tartışmalar hızlanmıştır. Yoksulluk, gelir dağılımı, işsizlik ve enflasyon gibi birçok konuda Ortadoğu ülkelerinin durumlarını gözden geçirme ve değerlendirme gerekliliği daha çok ortaya çıkmıştır. Ancak, MENA ülkelerinin siyasal ve ekonomik yapı farklılıkları iktisadi performansları üzerinde etkili olmaktadır. Farklı demokrasi seviyelerinde bulunan ülkelerle birlikte monarşi ile yönetilenler de bulunmaktadır. Doğal kaynaklara sahip ülkeler, küresel ticaret ile daha entegre veya daha içine kapalı toplumlar bulunmaktadır.

İktisat literatüründe ekonomik performans ile demokrasi arasındaki ilişkiyi ele alan makalelerle birlikte ülkelerin dışa açıklık düzeyi ile büyüme gibi makro değişkenlerle olan ilişkisini değerlendiren çalışmalar yer almaktadır. Bu çalışmada, farklı demokrasi ve dışa açıklık yapısına sahip olan MENA ülkelerinin bu iki değişken ile ekonomik performansı arasındaki ilişki ele alınacaktır. Demokrasi ile dışa açıklığın ekonomi üzerindeki etkilerinin eş zamanlı etkisinin analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Demokrasi ve dışa açıklığın ekonomi üzerinde olumlu etkileri bulunduğu literatürde ifade edilse de bu iki değişkenin zıt yönlü bir şekilde yer alabildiği MENA ülkelerinde ekonomi ile olan etkileşimin anlaşılması hedeflenmektedir. Bu bağlamda MENA ülkeleri için 2000-2015 tarihleri için demokrasi, dışa açıklık ve ekonomik gelişmişlik değişkenleri arasındaki ilişki Panel veri yöntemiyle analiz edilecektir.

Panel 9: Arap Devrimleri / Arab Revolutions / الثورات العربية

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Shafi ALDAMER (Assist. Prof., King Fahd University)

- **Betül Karagöz YARDELEN (Assoc. Prof., Giresun University),** Ortadoğu'da Devrimler ve Karşı-Devrimler / Revolutions and Counter-Revolutions in the Middle East/ الثورات والثورات المضادة في الشرق الأوسط

Sunulması düşünölen bildiride, Ortadoğu havzasında devam etmekte olan gerilimli süreç ile bu kargaşa ve şiddet koşullarını tetikleyen iç - dış dinamikler ele alınacaktır. Ortadoğu havzasında yaşanan krizi besleyen iki temel dinamikten biri, tarihî meşruiyet krizi üstüne inşa edilen egemenlik sorununun aşılammamasıdır; diğeri ise, Ortadoğu'nun özgün koşullarının yapısallaştırdığı toplumsal adalet yoksunluğunun hafifletilememesidir. Bu bağlamda Ortadoğu sorunu, siyaseten iç ve dış egemenlik krizine; sosyo-költürel olarak ise, toplumsal adalet yoksunluğuna dayalı bir sarmal ile kuşatılmış haldedir. Devletin ve toplumun Ortadoğu'ya özgü doğası, son dönemde bir yandan insani müdahaleler ekseninde, dışarıdan uygulanan zor ve baskı ile yeniden biçimlendirilirken, diğer yandan güdümlü toplumsal ayaklanmalarla içeriden dönüşüme uğratılmaktadır. Birbirini kuşatan ve tetikleyen ağır kriz koşulları Ortadoğu'yu, dünyanın post-modern distopya mekânı durumuna getirmiştir. Aslında henüz uluslaşma sürecini tamamlayamamış, dolayısıyla kabile düzeninden tam olarak çıkamamış olan Ortadoğu ölkeleri, buna bağlı olarak ulus-devletli sistemdeki egemenlik kurumunu da inşa edememiş ve işletememişlerdir. Bu koşullarda egemenlik ilişkilerini ve gereklerini anlamakta, daha önemlisi bu ilişkileri yaşamakta sınırlı kalmışlardır. Gerek iç egemenlik koşullarının demokratik esaslar üzerinde yükselmemesi, gerekse dış egemenlik bakımından devletlerarası ilişkilerde tam bağımsızlığın risk altında bulunması, Ortadoğu'daki büyük kaosu, dehşet düzeyine ulaşan şiddeti ve terörü yaratmıştır.

Hangi temel dayanakla (dinî, etnik, mezhebî vd.) yola çıkarsa çıksın, siyasi şiddetin son aşamada bir *ütopya* yaratma eylemi olduğu ve hayal edilen yeni düzen için, iktidarı ele geçirme amacı taşıdığı açıktır. Ancak hem bir ütopya kurma arzusu hem de bu arzuyu gerçeğe dönüştürme biçimi olarak kalkışılan siyasi hareket görünümündeki siyasi şiddet, dahası terör, dünyanın her yerinde böyle bir ideal hayali gerçeğe dönüştürmekten çok uzaktır. Sistematik terörü, bir siyasi devrim aracı olarak düşünmek mümkün olmadığı gibi, bir direnme biçimi ve dolayısıyla stratejik eylem tarzı olarak da kabul etmek mümkün değildir. Oysa Ortadoğu'da terör ve ağır şiddet biçimleri, görece ütopya yaratmanın bir formülü olarak siyasi ve toplumsal tercih halini almış, radikal bir seçenek olarak altyapı ve üst yapı kurumlarına yayılmıştır. Halen Ortadoğu'nun geniş coğrafyasında siyasi, iktisadi, költürel, toplumsal ve ideolojik şiddet biçimleri hüküm sürmektedir. Üstelik yer yer ağır terör ve hatta askeri müdahalelerle kendini hissettiren devletlerarası savaş koşulları söz konusudur. Ortadoğu hem anlaşılması hem de çözümü çok zor olan devasa sorunlar seti ile karşı karşıya kalmıştır.

Ortadoğu'daki şiddetin kökenlerini kavramak, çok boyutlu yapısıyla aşırı yoğunlaşan ve *dünyanın post-uygar şiddeti* görünümünü alan Büyük Ortadoğu Krizi'ni anlamayı görece kolaylaştırmaktadır. Ancak elbette bu muazzam kriz henüz tam olarak anlaşılammamıştır. Bu nedenle tam olarak anlaşılammayan bir olguyu çözüme ulaştırmak zordur; üstelik çok aktörlü olması böylesine büyük bir krizi daha da karmaşılaştırmakta ve zorlaştırmaktadır. Bu aşamada Siyaset Bilimi'nin en temel kavramından yola çıkarak, Ortadoğu'daki egemenliğin doğasını ve evrimini analiz etmek, gerçekten de ufuk açıcı olabilir. Devlet iktidarını temsil eden, bu bağlamda devlet gücünün bir ifadesi olan egemenlik alanında, Ortadoğu'nun tarihten kalan sorunları ile baş edememesi, yaşadığı krizin başlıca kaynağını oluşturmuştur. Egemenlik kavramını bir ölçüt olarak kullanıp,

Ortadoğu'nun egemen niteliğini incelediğimizde, devletten devlete değişen kamu kudretinin varlığına rağmen, genel anlamda Ortadoğu'ya özgü bir egemenlik biçimi öne çıkmaktadır. Ortadoğu'daki devlet egemenliğinin sorunlu yapısı, Irak'ın işgali ile su yüzüne çıkmıştır. Irak'ın işgali ile dış egemenliğin en temel ilkesi olan, devletlerin eşit egemenlik hakkı ve içişlerine karışmama kuralı, Birleşmiş Milletler kararı ile aşılmış ve Irak'ın egemen devlet niteliği ağır darbe almıştır. Irak'ın işgali, Irak'ın devletler arenasındaki bağımsızlığını, bu anlamda dış egemenliğini hasara uğratmakla kalmamış, namlunun ucunu Irak'ın ulusal üniter yapısına çevirerek iç egemenlik üzerinde de ağır bir tehdit yaratmıştır.

Irak'tan başlayarak bütün Ortadoğu coğrafyasında yaşanan dış ve iç egemenlik kaybı, İsrail'in Lübnan ve özellikle Filistin'de yoğun biçimde devam eden ve devlet terörüne varan saldırıları altında, neredeyse sıradan bir güncel olaya dönüşmüştür. ABD Başkanı Baba Bush'un, 13 Nisan 1991'de Maxwell Hava Üssü Savaş Okulu'nda "yeni dünya düzeninin kuruluşu" olarak müjdelediği Irak'ın işgali, devletlerin egemenliklerini yaralayarak ve bölge uluslarının toprak bütünlüğünü tehdit ederek ülke ülke bütün Ortadoğu'ya yayılmıştır. Bu bakımdan, Ortadoğu'da dış egemenliğin, yani devletlerarası eşitliğin ihlali kadar, iç egemenlik bağlamında da, "Yasama-Yürütme-Yargı" erklerinin kurumsallaşmamış niteliğinin, dolayısıyla Hukuk Devleti ve Demokrasi süreçlerindeki yetersizliğin yol açtığı kırılganlık ve zayıflık, Büyük Ortadoğu Krizi'ni beslemiştir. Birincisi, dışta devletlerarası ilişkilerin ve işleyişin emperyalizmden arındırılmamış olmasından; ikincisi ise, içte iktidar ilişkilerinin ve işleyişinin otoriterizmden koparılamamasından kaynaklanmaktadır. Ortadoğu'da yaşanan kötücül koşullar, aslında küreselleşen dünyadaki güç ilişkilerinin dönüşümüne ve hegemonik dengelerin yeniden kurulmasına işaret etmektedir. Bildiride bu derin yapıların aktör rolü sorgulanmakta ve Ortadoğu sorunu hem devletlerin konumu hem de Ortadoğu halklarının dönüşümü üzerinden değerlendirilmektedir.

- **Emre SAYGIN (Dr.) and Tahsin YAMAK (Dr.),** Ortadoğu'da Kayıp Yüzyılın Son Halkası: Arap İsyanları Sürecinin Ekonomi Politigi /The Last Link of Lost Century in the Middle East: Political Economy of Arab Uprisings Process / الحلقة الأخيرة للقرن المفقود في الشرق الأوسط: الاقتصاد السياسي لعملية الانتفاضات العربية

Jeopolitik, jeokültürel ve jeoekonomik özellikleri açısından oldukça önemli bir alana karşılık Ortadoğu, literatürde; bölge-içi çatışmaların yoğun olarak yaşandığı, otoriter-baskıcı politik sistemlerin varlığını sürdürdüğü ve enerji-merkezli ekonomik yapının hâkim olduğu "istikrarsız" bir coğrafya olarak değerlendirilmekte; bu ve bağlantılı diğer nedenlerden dolayı bölgede, toplumsal reaksiyonların ortaya çıkma potansiyeli süreklilik arz etmektedir.

Buna göre, bölgenin sahip olduğu jeostratejik özelliklerin, avantajlarını aşan handikaplarının ağır basması sonucunda, uzunca bir zamandan (kayıp yüzyıl) beri süregelen ve bazen ülkeler özelinde, bazen ise bölge genelinde olumsuz etkiler doğuran toplumsal olaylar silsilesi, kendisini son olarak "arap baharı", "arap devrimleri", "arap

isyanları” ve sair şekillerde ifade edilen “sosyo-ekonomik sorunlar bütünü” olarak göstermiştir.

Kuşkusuz bu kriz sürecinin ortaya çıkış sebeplerine dair, makro ekonomik parametreleri ve ekonomik gelişme/kalkınma göstergelerini esas alan birçok sosyo-ekonomik değerlendirmeler yapılmakta ise de; demokrasi bağlamında yürütülen araştırmalar dışında, konuya kurumsal ekonomik analiz perspektifinden açıklama getiren sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır.

İşte bu çalışmada, çeşitli uluslararası kuruluşlar tarafından üretilen endeksler vasıtasıyla, genel olarak Ortadoğu bölgesindeki “yönetişim boşluğu” kapsamında, Arap İsyanlarının büyük çapta yaşandığı Tunus, Mısır, Libya, Yemen, Bahreyn ve Suriye’de; formel ve enformel kurumların kapsayıcılığı/etkinliği, piyasaya yönelik düzenlemelerin kalitesi ve kaynakların yönetimi, iş dünyası- sivil toplum-politika yapıcılar arasındaki etkileşimler ve yolsuzlukla mücadele, hukukun üstünlüğü ve sözleşmelerin uygulanabilirliği ile mülkiyet hakları güvencesi, ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik, demokratik katılım ve siyasetin finansmanı, politik istikrar ve şiddetsizlik/şiddet yokluğu temaları etrafında kurumsal göstergelerin seyri açıklanarak, anılan sürecin ekonomik, sivil ve politik özgürlükler ekseninde mukayeseli olarak incelenmesi ve Arap İsyanlarının kurumsal kökenlerine dair yol gösterici bazı çıkarımlarda bulunulması amaçlanmaktadır.

- **Ismail ZEROUGA (Dr., M’sile University)**, Ortadoğu’da Siyasi Dönüşümler ve Demokrasinin İnşası Sorunu / Political Transitions in the Middle East and the Issue of Building Democracy / التحولات السياسية في الشرق الأوسط وإشكالية البناء الديمقراطي فيه

Hedefteki çalışmada, “الانتفاضات الشعبية” على الشرق الأوسط، فقد وجدت الحكومات العربية نفسها أمام مأزق الإصلاح الداخلي والخارجي للإصلاح مدعوماً بحقائق التدخل العسكري في الجوار، إلا أن هناك في نفس الوقت إدراكاً متنامياً بأن قوى المجتمعات العربية ما زالت أضعف من أن تفرض خيارها الإصلاحي على النخب الحاكمة، وذلك في ضوء ما تعرضت له من سياسات سلطوية خلال عقود من الاستبداد، وبسبب المعوقات التي أوجدها النظام الدولي الذي يعرف تفرد الولايات المتحدة الأمريكية و هيمنة الغرب عليه، الأمر الذي ربما أدى إلى تضاعف حجم الصعوبات التي يواجهها الإصلاح، فإن المطالبة بالديمقراطية والإصلاح بمعناه الواسع قد اتسعت رقعته وارتفع بشكل جيد كبير وملحوظ في الشرق الأوسط، لكن في نفس الوقت نجد أن تحقيق الديمقراطية وغرس قيمها في ظل هذا الواقع والتحديات الراهنة فيه ليست بالسهولة التي يراها البعض، والبيئة السياسية في البلدان والمجتمعات العربية التي تعرف مشاكل في عملية الانتقال والتحول الديمقراطي، والذي فرض رهانات كبرى تتجسد في إيجاد آليات تحكم العلاقة التي تربط الحاكم بالمحكوم، والتي تهدف بالضرورة لإنجاح عملية الإصلاح السياسي والاقتصادي والاجتماعي التي تطمح إليها شعوب المنطقة.

في ظل هذا الواقع والتحديات الراهنة فيه ، تتمحور إشكالية هذه الدراسة حول الأسباب التي أدت إلى عدم نجاح عمليات الإصلاح في الشرق الأوسط من خلال تبيين العوامل التي أدت إلى تشكيل الثقافة السياسية في هذه المجتمعات، و من خلال مسألة العلاقات المتشابهة بين مكونات مصالح القوى الخارجية وبرنامج الإصلاح وتحولات البيئة العربية التي أفرزت أنماط جديدة أثرت على عملية مشاركة المجتمع في التنمية و التحول الديمقراطي في الوطن العربي.

كما تهدف الدراسة في الأخير إلى تقديم مجموعة من النتائج و التوصيات ، نذكر من بينها :

- **Houda MAMACHE (Assist. Prof., Setif 2 University), Arap Toplumunda İktidar Yapıları ve İkili Sosyalleşme: Arap Siyasi Hareketinin Sosyopolitik Açından Değerlendirilmesi / Bilateral Socialization and Power Structures in Arab Society: About the Interpretation of the Arab Political Movement from the Psychosocial Perspective / ثنائية التنشئة الاجتماعية والبنية السلطوية في المجتمع العربي: نحو تفسير للحراك السياسي العربي من منظور بسيكو-اجتماعي**

مع بداية الحراك السياسي في العالم العربي و التغييرات الجذرية التي حملها سيما السياسية منها، قدمت العديد من الكتابات وطرحت العديد من التفسيرات التي انصبحت على دراسة الأسباب الدافعة للثورة كما نتائجها، والتي اختصرت مسببات "الثورات العربية" في فساد البنى السياسية العربية و مؤسساتها، غياب العدالة الاجتماعية، غياب الديمقراطية و فشل مسارات التداول على السلطة، فضلا عن نمو الوعي الجماهيري المغذى بتفاعلات وسائل التواصل الاجتماعي.

في هذا السياق، يظهر- من وجهة نظر بسيكو-اجتماعية- أن هذه العوامل و إن كانت تعطي تفسيراً منطقياً لحراك ما كان متوقفاً في دول طالما تميزت بالاستقرار النسبي، إلا أنها تظل عاجزة عن تقديم رؤية شاملة متعددة الأبعاد للموضوع، ذلك أن الشعوب التي قامت ضد أنظمة و صفت بالعسكرة - مصر- أو العلمانية - تونس- أو حتى الفوضوية -ليبيا- انتهت - في غالبيتها- إلى العودة للمطالبات بأنظمة على شاكله تلك المنقلب عليها، ضف إليه أن ضعف الديمقراطية و هشاشة البنى السياسية و فساد السلطة هي نتائج أكثر منها أسباب، ذلك أنها تتجاوز الطابع المادي لتأخذ طابعاً اجتماعياً ببيكولوجياً يستمد تفسيراته في التركيبة الشخصية والاجتماعية للعامل البشري في الهرم السلطوي "الحكام" من جهة، و في عوامل الإدراك وتوجهات الشعب "المحكوم" من جهة ثانية.

إن قراءة صائبة لحقيقة "الثورات العربية" و آليات إعادة تشكيل الخريطة الجيوسياسية للعالم العربي إنما يجب أن تكتمل بتبني منهج يركز على التنشئة الاجتماعية في العالم العربي، و يفسر علاقة الحاكم بالمحكوم عبر تفكيك ظاهرة السلطوية و التركيز على التطابق البنوي بين نوعية العلاقات في مختلف

المجالات الاجتماعية والسياسية، فالشعب " المرید المحكوم" هو الذي صنع "الشيخ الحاكم" و غذاه بكل الأفكار التي تنبي التصور بأن لا غنى عنه و بأن البديل السياسي غير متوفر، يضاف إليه أن الحاكم في حد ذاته عنده من مستخلصات التنشئة الاجتماعية التي تلقاها في كنف مجتمع "أبوي" ما يجعله مستبدا رافضا للتغيير و متعصبا لرأيه على حساب الشعب الذي اختاره.

تنطلق هذه المداخلة من إشكالية أساسية مفادها: إلى أي مدى يمكن للتنشئة الاجتماعية أن تقدم تفسيراً للحراك السياسي في العالم العربي وتفسر علاقة الحاكم بالمحكوم في المجتمع العربي؟ و هي تهدف إلى إيضاح الحدود النظرية والواقعية في ثنائية التنشئة الاجتماعية والسلطة، عن طريق معالجة الجانب الذاتي في التركيبة البسيكو-اجتماعية للعامل البشري في العالم العربي.

الكلمات المفتاحية: الحراك السياسي، التنشئة الاجتماعية، السلطة، العالم العربي.

4. Oturum / Session 4 / الجلسة الرابع

Panel 10: Ortadoğu Siyaseti / Middle East Politics in Focus / سياسات الشرق الأوسط
تحت الضوء

Panel 11: Ortadoğu'da Siyaset ve Din / Politics and Religion in the Middle East
السياس و الدين في الشرق الأوسط /

Panel 12: Ortadoğu ve Uluslararası İlişkiler / International Relations and the Middle East
الشرق الأوسط والعلاقات الدولية /

Panel 11: Ortadoğu'da Siyaset ve Din / Politics and Religion in the Middle East
السياس و الدين في الشرق الاوسط /

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Muhammad AL-ZAWAWY (Lecturer., Sakarya University)

- **Şeniz BİLGİ (Instructor, Middle East Technical University),** El Kaide'nin Yeni Dönemi: Buna Ne Sebep Oldu Ve Nasıl? / Al Qaeda's New Era: What Made It Change and How? / **حقة القاعدة الجديدة: ما الذي جعلها تتغير، وكيف؟**

Just as everything is subject to change in the universe and in the world, Al Qaeda had to change. Therefore, would it be wrong to say that the Al-Qaeda that we used to know is no longer that Al-Qaeda? Well, most probably not as it is quite possible to see that the Arab Spring forced the organization to adapt itself to the new picture of the Middle East. Additionally, the death of Osama Bin Laden necessitated change as well since the organization had lost its influential leader and was like a ship without a compass in the middle of the sea.

What the Arab Spring brought as the most crucial change to the organization could be the changes in the tactics of the organization. The once upon a time suicide bombers are no longer on the stage. Instead, what can be called as small units or small bombers have become more popular and the most striking examples of this can be seen in Boston, London and Paris attacks. These attacks were not carried out by huge bombs or cars or trucks by a large group of professionals. On the contrary, "young men allegedly carried out attacks with little help, using inexpensive, widely available knives and explosives from everyday ingredients." In fact, they even used pressure cookers which anyone can buy from any store just to cook food more quickly.

Of course, the Syria case is another point of concern since Al-Qaeda has also benefited from this and as Bill Gertz points out Syria has become a new terrorist training ground where foreign terrorist are also educated in order to operate in their own countries. Furthermore, Al-Qaeda is also adopting a teacher-training approach where a select few operatives are taught the skill of bomb making and are instructed to return back to their countries in the West (i.e. most probably the US) to teach this knowledge to a group of Islamist extremists who will then use these skills to launch attacks.

Among all these forces, what caused the biggest change, and maybe the biggest challenge, in Al Qaeda was the establishment of the Islamic State of Iraq and Al Sham (ISIS). Formerly operating as a branch of Al Qaeda, ISIS separated from the organization in February 2014 and established itself as the sole worldwide caliphate in June 2014 with Abu Bakr al Baghdadi as the caliph. Trying to achieve a Sunni Islamic state, ISIS has applied the cruelest strategies and has become notorious for the merciless killings of many people and bombings in various places including the October 2015 bombing in Ankara.

As a result of the establishment of ISIS, AL Qaeda has been faced with a competitor, which forced it to change its tactics and strategies and it is these changes that this presentation will focus on with an emphasis on the main differences between the two organizations. In other words, the presentation will analyze how the Arab Spring and the

establishment of ISIS made Al Qaeda change and reach its current status. Moreover, the presentation will deal with the threats posed due to the competition between the two and what can be done to overcome these threats. In conclusion, the presentation will be of great benefit to those working on Al Qaeda as it will provide a different perspective by focusing on the concept of change.

- **Bedi ÇELİK (Researcher, ORSAM)**, Türkçe Konuşan DAESH Destekçileri ve Sosyal Medya / Turkish Speaking ISIS Supporters and Social Media / مؤيدو داعش الناطقون بالتركية ووسائل الإعلام الاجتماعي

Suriye'de 2011 yılının başında ortaya çıkan Arap Baharının uzantısı niteliğindeki barışçıl ve sivil halk ayaklanması kısa bir süre içinde iç savaşa dönüşmüştür. Bir yandan üç milyona yakın insana sınırlarımız içindeki kamplarda ve çeşitli bölgelerde insani yardım sağlanırken diğer yandan Suriye iç savaşı ile birlikte ortaya çıkan yeni terör örgütü DEAŞ ile mücadele edilmek zorunda kalınmaktadır. DEAŞ terör örgütü daha önce benzeri görülmemiş şekilde vahşi eylemler yapmış, sözde İslam devleti ve Halifelik ilan ederek Suriye ve Irak'ta önemli miktarda bölgeyi ele geçirmiştir. Hemen yanı başımızda cereyan eden iç savaşla birlikte DEAŞ yurt içinde de intihar saldırıları ile eylemlerini sürdürmüştür.

DEAŞ'ın sadece Suriye-Irak bölgesiyle sınırlı kalmayan terör saldırıları Amerika'dan Avrupa, Asya, Afrika kıtalarına kadar geniş bir coğrafyada etkisini göstermektedir. DEAŞ'ın dünyayı sarsan bu eylemleri ile Suriye-Irak içinde yürüttüğü vahşi savaş gündeme yabancı terörist savaşçı kavramını getirmiştir. Zira DEAŞ gerek Suriye-Irak içinde yürüttüğü savaşta, gerekse de bölge dışında gerçekleştirdiği eylemlerde kullandığı insanları daha önce görülmemiş şekilde kendi saflarına çekmeyi başarmış, hatta onları suikast eylemlerine sevk edecek kadar indoktrinize edebilmiştir.

Bu noktada, sosyal medyanın kötü amaçlı kullanılması üzerine çalışma yapılmasının sorunu çözme yolunda önemli bir adım olacağı açıktır. Zira DEAŞ'ın sosyal medya platformlarını, özellikle Twitter'ı, hem propaganda aracı hem de militan devşirme aracı olarak etkin, yoğun ve başarılı bir şekilde kullandığı kabul gören bir olgudur.

Bu kapsamda, sosyal medyanın ve özellikle Twitter'ın, DEAŞ tarafından kötü amaçlı kullanılmasına yönelik çok sayıda çalışma yapılmıştır. Ancak bu çalışmalar incelendiğinde DEAŞ'ten ve iç savaştan bu kadar etkilenen Türkiye'ye yönelik bir çalışma bulunmadığı görülmektedir. Bu çalışma hem bu boşluğu doldurmak, hem de somut, veriye dayanan, güncel teknoloji ve yeni metodolojiler kullanarak disiplinler arası bir yaklaşımla Twitter platformu üzerinde Türkçe konuşan DEAŞ destekçileri hakkında gerçekçi tespitler yapmak amacıyla bir araştırma gerçekleştirmiştir.

- **Sertaç Canalp KORKMAZ (PhD Candidate, Turkish National Police Academy)**, DAESH Örneği Üzerinden Terör Propagandası / Propaganda of Terror and the Case of ISIS / دعايات الإرهاب وحالة تنظيم داعش

DAEŞ terör örgütü de gerçekleştirdiği eylemler ve yürüttüğü medya kampanyasındaki söylemleriyle dikkatleri üzerine çekmektedir. Irak'ta ortaya çıkan, Suriye'de gelişen ve günümüzde ise her iki ülkenin toprakları üzerinde geniş bir alanı kapsayan sahayı kontrol eden DAEŞ, kontrolünü sürdürebilmek için sadece silahlı eylemleriyle değil, propaganda faaliyetleriyle de dikkatleri çekmektedir.

İlan etmiş olduğu sözde İslam Devletinde verdiği hizmetleri, yürüttüğü askeri operasyonları, güncel konulara dair verdiği fetvalarıyla ve terör örgütünün 'dış politikası' gibi lanse edilen yorumlarının da yer aldığı pek çok farklı konuya dair yazılara, yayınlamış olduğu Konstantiniyye dergisi içerisinde yer vermektedir. DAEŞ, derginin yayınlanmasındaki temel hedefini, Türkiye'deki insanları bilgilendirmek ve kendisi hakkındaki yanlış anlamaların önüne geçebilmek olarak ifade etmektedir. Bilgilendirme faaliyetlerini propaganda, yanlış anlamaların önüne geçme işlemi algı yönetimi olarak değerlendirdiğimizde, DAEŞ'in iletişim stratejisinin çok boyutluluğu gözler önüne serilmektedir. Bu açıdan DAEŞ tarafından yayınlanan Konstantiniyye dergisinde yer alan söylemlerin incelenmesi önem arz etmektedir.

Öte yandan, DAEŞ'le mücadele kapsamında bu terör örgütünün fiziki ve sanal ortamda sahip olduğu militan devşirme kapasitesinin önlenmesi açısından DAEŞ'in iletişim faaliyetlerinin parçası olan dergilerinin incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışma, Türkiye'deki hedef kitesine dönük çıkarılan Konstantiniyye dergisini incelemektedir. Yapılan bu çalışmasının literatüre önemli bir katkı sağlayacağını düşünüyör ve okuyuculara faydalı olmasını umuyoruz.

- **Aymen Boughanmi (Prof, Tunisian University)**, Devrimci Bir Bağlamda Sivil Toplum: Demokrasinin Ayağı veya Bölünmenin Kaynağı / Civil Society in a Revolutionary Context: a Pillar of Democracy or a Source of Division / المجتمع المدني في السياق الثوري: أحد دعائم الديمقراطية أم مصدر للانقسام؟

After any revolution, civil society represents the main pillar of democratization because the transition cannot occur without a social network and a societal framework that assume the democratic principles and procedures. More generally, the relationship between democracy and civil society is governed by a permanent interaction that allows the state to foster civility and the society to counterbalance the power.

However, as the Tunisian case perfectly shows it, this positive relationship is difficult to establish in a revolutionary context. The weakness of the state meant that the disequilibrium moved from an overwhelming power that tends to submit the society to an undisciplined competition between intermediary bodies that pretend to represent both civil society and the general interests. Progressively, the Tunisian civil society discovered that it contains in its own structure some anti-democratic seeds that threaten, in the same time, individual liberties and the national unity.

Therefore, the State appeared as the bulwark against this new form of oppression; hence some nostalgia for the return of old forces traditionally associated with order and stability. In other words, the transition period produced a reversal of the disequilibrium between the power and the counter power. By continuing to prevent the evolution

towards a positive interaction between the State and civil society, this peril may provoke the return of the dictatorship or the failure of the authority. In consequence, the democratic contribution of civil society in a revolutionary context should be analyzed according to the society's readiness and to the state's capacity to hold in check the different anti-democratic forces.

Panel 12: Ortadoğu ve Uluslararası İlişkiler / International Relations and the Middle East / الشرق الأوسط والعلاقات الدولية

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Kheiry OMAR (Assist. Prof.. Sakarya University)

- **Battal Doğan (Lecturer, Islamic University of Europe), Arap Birliği'nin Sorun Çözümündeki Yetkinliği Kapasitesi / The Problem-Solving Capacity of Arab League / القدرة على حل المشاكل لجامعة الدول العربية**

Bu araştırmanın amacı Arap Birliği'ne (AB) üye ülkeler arasında çıkan anlaşmazlıkları çözmeye Birliğin etkinliğini ele almaktır. Bu bağlamda AB'nin karar alma mekanizmaları, anlaşmazlıklara müdahale etme durum ve yolları, yetki sınırları ve yaptırım gücü araştırmanın ana konusunu oluşturacaktır. AB'nin sorunları çözmeye yetkilendirdiği aktörleri, organları ve fonksiyonlarını ele alırken üye ülkeler arasında anlaşmazlıkları çözmekle yetkili olan AB Konseyi, Genel Sekreterliği ve diğer araç ve aktörlere yer verilecektir. Bu sayede AB'nin kurumsal yapısı üzerinde durularak, özellikle de Birliğin karar alma ve sorun çözme mekanizmalarına ışık tutulacaktır. Buna ilaveten Birliğin anlaşmazlıkları çözme araçları tanımlanacak ve ne kadar etkin oldukları tahlil edilecektir. Bu bağlamda AB'nin mevcut yapısıyla diplomatik yollarla sorunları nasıl ele aldığına dair Birliğin tarihinden iki örnek verilecektir. Birincisi Irak-Kuveyt sorunu, ikincisi Fas ile Cezayir arasında sınır ve Batı Sahra sorunudur.

- **Mustafa Murat YÜCEŞAHİN (Assoc. Prof, Ankara University), Ortadoğu'da Ekonomik Yeniden Yapılanma İle Sermaye Yoğun Üretim Sıradışı Etkileri Ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Ulusötesi Göçler / Unusual Implications of Economic Restructuring, Capital Intensive Production and Gender Based Transnational Migrations in the Middle East / تداعيات غير عادية: إعادة الهيكلة الاقتصادية، الإنتاج الرأسمالي المكثف والهجرة المتخطية للحدود في الشرق الأوسط**

Migration has to be understood as a social and political process which is part of the various gender politics of migrants' lives and in general political and economic processes. The starting point of any gender analysis of migration has to be that economic push and pull factors are not gender neutral. Research has shown that in macro-economic terms economic development affects gendered roles differently, promoting or hindering the migration of women and men by distance and destination to a

different extent. In receiving countries the economic structuring is also gendered. Therefore, how different cultures view the economic participation of women and men also has a remarkable impact on the gender make-up of the flows of migration and eventually, on the sex ratio of urban or total populations.

The countries in the Middle east economically comprise oil economies poor in other resources, including human capital in most cases as in Kuwait, Oman, Qatar, Saudi Arabia, Bahrain, and United Arab Emirates; mixed oil economies as in Algeria, Iraq, Egypt, Tunisia, and Syria; and non-oil economies as in Israel, Jordan, Morocco, Turkey, and Yemen. In the region as a whole, capital flows particularly after 1950s, were followed by rising employment and increase in the proportion of the labour force involved in industry and services. The height of the regions' oil-based economic development saw considerable intraregional labour migration, characterized by a massive outflow of surplus labour especially from countries have non-oil based economies to capital rich and labour-poor Gulf states. As a result, oil-based growth and capital-intensive production limited female labour supply and demand and these migrations clearly influenced sex ratios of the total populations, especially in the younger working ages with an over-representation of male migrants in Gulf States. Today, the term neo-patriarchal state, adopted from Hisham Sharabi, is a useful umbrella term for the various state types in the Middle East. The neo-patriarchal state and the patriarchal family reflect and reinforce each other and both have been subject to challenges from women's educational attainment and labour force participation.

The aim of this paper is to contribute a critical and intersectional feminist analysis and a methodological approach to debates about the production of gendered transnational spaces in the case of Middle East. In this study, firstly, I try to explain how oil-based growth and capital-intensive production limited female labour supply and demand and affected the age and sex structure of populations from 1950s to 2015 in the region. And then, I explore how these economic restructuring transformed the political structures of Middle East countries. My findings support the hypothesis that international flows of migration and the production of transnational spaces are gendered and these flows are responsible for the long-term asymmetrical distribution of the population by age and sex, and as a whole social inequalities, in the countries of the Middle East.

- **Dekhane NOUREDDINE (Prof. Dr., M'sile University)**, Rusya'nın Ortadoğu Stratejisi: Jeopolitik Açından Suriye İç Savaşı Süresince Bölgesel Ve Uluslararası İlişkiler / Russian Strategy in the Middle East: Geo-political Angle of Regional and International Relations During the Period of Syrian Civil War / الاستراتيجية الروسية في الشرق الأوسط : الزاوية الجيو سياسية من العلاقات الإقليمية والدولية خلال فترة الحرب السورية الأهلية

كانت البيئة الاستراتيجية الجديدة لما بعد انهيار الاتحاد السوفيتي مثار جدل كبير في الاوساط الاكاديمية المهمة باتجاهات السياسة العالمية وطبيعة التفاعلات التي اطلقها تحلل النظام الساكن للحرب الباردة، فانتمت أغلب النقاشات الاكاديمية في ظهور وصعود قوى اقليمية بارزة تتمتع بإمكانية التأثير في تفاعلات السياسة الدولية وتأتي روسيا في مقدمة هذه القوى الدولية.

وعلى صعيد محركات هذه التفاعلات بعد اختفاء العامل الايديولوجي، تكاد تتفق هذه الاوساط العلمية والأكاديمية ، على أن ثنائية العوامل الجيو سياسية والعوامل الجيو اقتصادية سيكون لها الأثر البالغ في إعادة رسم مناطق النفوذ ومجالات القوة بين وحدات وفواعل السياسة الدولية ، في اطار ما تطرحه نظريات السيطرة الاستراتيجية حول مركزية المحاور الجيو سياسية الجديدة، وإعادة إحياء الرؤى النظرية الجيو سياسية .

وضمن المناطق المحتضنة لهذه الانماط والتفاعلات في شكلها الصراعي أو التعاوني تتجه منطقة الشرق الأوسط الى مركز هذه التفاعلات.

وتحتل روسيا مكانة خاصة في النظام الدولي المعاصر لكونها الوريثة الشرعية للاتحاد السوفيتي السابق، وبالرغم من التركة الثقيلة التي خلفها هذا الأخير وتأثيراته السلبية على مجمل الأوضاع الداخلية والخارجية وعلى النواحي الاقتصادية والسياسية والأمنية في روسيا ، الأمر الذي أدى بها الى التراجع والانكفاء عن مباشرة سياسة خارجية نشطة في مسائل السياسة الدولية ، إلا أن روسيا لا زالت تتمتع بوضع الدولة الكبرى والقوة العظمى خاص لجهة احتفاظها بقدراتها العسكرية التقليدية منها و الاستراتيجية، كما تنطوي على إمكانات اقتصادية ضخمة تجعل منها فاعلا مؤثرا في توجهات السياسة العالمية وترتيبات معادلة الأمن العالمي ، وبعد دخولها حقبة من النمو الاقتصادي والاستقرار السياسي بدأت السياسة الخارجية الروسية ترسم مسارا جديدا لها متأثرا أكثر بمصالحها الوطنية ومناطق نفوذها الحيوية في سياق السعي الروسي الى إعادة رسم مناطق النفوذ وفقا لترتيبات الجيو سياسية جديدة ترتبط برؤية روسيا للنظام العالمي التي تحاول تغيير بنيته الحالية ، ولهذه الاعتبارات الجيو سياسية تقف منطقة الشرق الأوسط في مقدمة هذه الترتيبات لاستعادة دورها ومكانتها العالمية انطلاقا من اعادة فحص سياستها الخارجية وإستراتيجيتها في الشرق الأوسط .

تحديد المشكلة:

تأسيسا على أن منطقة الشرق الأوسط من مراكز التفاعلات الإستراتيجية ذات المستويات الجيو سياسية والجيو اقتصادية والجيو استراتيجية بين القوى الدولية في اطار سعيها للسيطرة على المنطقة والتحكم في تفاعلاتها الاستراتيجية. ستحاول هذه الورقة البحثية مناقشة تساؤلات تثيرها أهمية المنطقة كمجال حيوي لإدارة التفاعلات الاستراتيجية بين القوى الدولية ، من خلال البحث في مضامين الاهتمام الروسي بالشرق الأوسط خاصة بعد زيادة وجودها العسكري في سوريا وانعكاساتها على علاقاتها الإقليمية والدولية.

مواصفات الفرضية:

اتساقا مع اشكالية الورقة البحثية فإن الدراسة تسعى لفحص فرضية أن التواجد الروسي في منطقة الشرق الأوسط وسوريا بالذات يهدف الى خلق منطقة عازلة أمام التحالفات الإقليمية التي لها صفة التهديد الاستراتيجي ، كما يدفع التواجد والتدخل الغربي في المنطقة الى قيام تحالف روسي إيراني استراتيجي .

هيكل الورقة البحثية :

أولا: في التحولات الاستراتيجية الروسية.

ثانيا: أبعاد وتوجهات السياسة الروسية في الشرق الأوسط .

ثالثا: انعكاسات السياسة الروسية في الشرق الأوسط على علاقات التفاعل الإقليمية والدولية.

- **İsmail EDİZ (Assist. Prof., Sakarya University) – Yıldırım TURAN (Assist. Prof., Sakarya University)**, Birinci Dünya Savaşı Sonrasında İngiltere'nin Ortadoğu Siyaseti / Britain's Policy Toward Middle East After the I World War / سياسة بريطانيا في الشرق الأوسط بعد الحرب العالمية الأولى

Büyük oranda bir Anglo Sakson-Alman hesaplaşması olarak nitelenebilecek Birinci Dünya Savaşı, İngiltere'nin net galibiyetiyle sonuçlanmıştır ve sonuçları itibarıyla yaygın bir etkiye sahiptir. Orta Doğu coğrafyası açısından bakıldığında söz konusu savaş sonucunda ortaya çıkan statüko bölge açısından öncekinden farklı bir dönemi ifade eder. Bu dönemden itibaren karar vericilerin kimliksel ayrıştırma temeline oturtmuş olduğu politikalar, yeni sınırların ve devletlerin ortaya çıkış sürecinin merkezinde yer almıştır. Dünya savaşı sonrasında devletlerarası ilişkiler hiyerarşisinin en üstünde yer alan İngiltere'nin Orta Doğu'da uygulamaya koymuş olduğu siyaset diğer galip devletlerle karşılaştırılmayacak ölçüde etkili ve sonuçları itibarıyla derindir. Bu anlamda 20. yüzyılda Orta Doğu'yu anlamak demek bir anlamda İngiltere'nin o dönemde bölgeye yönelik orta ve uzun vadeli amaçlarını anlamakla eşdeğerdir.

5. Oturum / Session 5 / الجلسة الخامسة

Panel 13: ORMER Paneli: Mısır Siyaseti / ORMER Panel on Egyptian Politics / ندوة معهد الشرق الأوسط عن السياسات المصرية

Panel 14: Ortadoğu Siyasetinde Küresel Aktörler / Global Actors in Middle East Politics / اللاعبين الدوليون في سياسات الشرق الأوسط

Panel 15: Suriyeli Mülteci Krizi / Syrian Refuge Crisis / أزمة اللاجئين السورية

Panel 13: ORMER Paneli: Mısır Siyaseti / ORMER Panel on Egyptian Politics / ندوة
معهد الشرق الأوسط عن السياسات المصرية

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Ali Resul USUL (Prof. Dr., Director of Center for Strategic Research)

- **Muhammad Al-ZAWAWY (Lecturer, Sakarya University), Mısır'da Yeni Bir Devrimci Cephe İhtimali: Güçlükler ve Fırsatlar / Towards the Formation of a United Revolutionary Front in Egypt: Challenges and Opportunites / نحو تكوين جبهة ثورية مصرية التحديات والفرص**

جاء الانقلاب العسكري في مصر في الثالث من يوليو 2013 ليضع نهاية لتخبط الثوار وانقساماتهم فيما بينهم، ليفتح صفحة جديدة من عمر النظام العسكري الذي بدأ في انقلاب يوليو 1952، بعد أن فشلت مختلف قوى الثورة في الحفاظ على مكتسباتها أو تكوين جبهة ثورية في أي وقت في الفترة التي أعقبت سقوط نظام مبارك في 11 فبراير 2011، وما تلا ذلك من منعطفات في عمر الثورة حتى بعد الانتخابات الرئاسية واتفاق فندق فيرمونت عندما فشل الثوار كذلك في الحفاظ عليه وتطبيق بنوده. وظلت قضية تشكيل جبهة ثورية مصرية هي التحدي الأكبر لنجاح الثورة المصرية، فيما ظلت القوى الثورية منفصلة ومنعزلة بل وذات رؤى متباينة في كثير من الأحوال فيما يتعلق بشكل الدولة وهويتها وكذلك حلول ما بعد إسقاط النظام: الحلول التوافقية الإصلاحية أم الثورية الراديكالية، ودور الدين في المجال العام، وانقسامات طالت ليس فقط الحركة الإسلامية ذاتها، ولكن أيضاً ضربت الخلافات قلب التنظيم الأكبر وهو الإخوان المسلمون.

واليوم ومع اقتراب الذكرى السادسة للثورة تبرز في الأفق عدة تحديات بعد نجاح الثورة المضادة في السيطرة ولو جزئياً على الأوضاع في مصر بقوة السلاح والقمع، ولكن تظل البلاد تحمل بذرة الثورة لاسيما في ظل تردي الأحوال الاقتصادية والاجتماعية وانعدام سيادة القانون، وكذلك في ظل نوايا الحكومة لإزالة ما تبقى من دعم للطبقات الفقيرة على الطاقة والسلع والخدمات. ومن هنا يبرز التحدي الأكبر أمام القوى الثورية في اتجاهين: الأول هو استكمال الثورة وشن موجة ثورية جديدة تصحح المسار وتقتلع الثورة المضادة، في حين أن الاتجاه الثاني هو الحفاظ على الدولة من الانهيار، في ظل إجراءات اقتصادية كارثية قام بها النظام الانقلابي في سنوات حكمه منذ يوليو 2013، مما أدى إلى جعل مصر دولة مستدينة وصفها قائد الانقلاب بأنها "أشبه دولة".

وتظل الإشكالية البحثية لهذه الورقة هي كيفية تجميع القوى الثورية على الحد الأدنى من المشترك من أجل إعادة تشكيل جبهة ثورية قوية تنتشل البلاد من كبواتها وتضعها مرة ثانية على طريق الثورة، وفي هذا

السياق يبرز السؤال البحثي التالي: كيف يمكن للقوى الثورية استعادة زخم الثورة؟ ويتفرع عنه عدة أسئلة فرعية وهي: كيف يمكن تشكيل جبهة ثورية مصرية؟ ما هي التحديات أمام تشكيل مثل تلك الجبهة؟ ما هي نقاط التلاقي والاختلاف بين مختلف الفصائل؟ كيف يمكن التغلب على عقبات التوحد؟

ويمكن استخدام منهج SWOT (سوات) للتحديات والفرص من أجل الإجابة على تلك الأسئلة البحثية، برصد أهم التحديات والفرص والتغلب على العقبات ومحاولة الوصول إلى تشكيل جبهة ثورية مرة ثانية. ويمكن تقسيم الدراسة طبقاً للمحاور التالية:

1. ما هي التحديات أمام إعادة تشكيل جبهة ثورية حقيقية؟
2. ما هي نقاط التلاقي والاختلاف بين مختلف الفصائل؟
3. كيف يمكن التغلب على عقبات التوحد؟

- **Kheiry OMAR (Assist. Prof.. Sakarya University), Mısır'daki Siyasi Krizin Geleceği / Tendency of Political Crisis in Egypt / اتجاهات الأزمة السياسية في مصر**

من خلال متابعة المسارات السياسية في مصر، يتضح أن المشكلة تكمن في غياب مشروعات سياسية تنصدي للأزمة السياسية، وينطبق ذلك على عمليات بناء النظام السياسي والسياسات العامة، وتبدو أهمية تناول الأبعاد المختلفة للأزمة في مصر، باعتبارها ظاهرة سياسية يتضافر العديد من العوامل الداخلية والخارجية في تشكيلها.

وتسعى هذه الورقة لمناقشة العمليات التطورية في النظام السياسي منذ بداية ثورة 25 يناير التفاعلات ما بين السلطة والحركات والأحزاب السياسية، وخاصة ما يتعلق بتصوير كل منها للتعامل مع الأزمة والخروج منها، مع الأخذ في الاعتبار العوامل الاقتصادية وتأثير العلاقات الخارجية، وذلك لاستشراف المسارات المحتملة للأزمة السياسية.

وهنا تبدو أهمية متابعة وتحليل التغيرات التي تطرأ على مكونات الأزمة، وذلك باعتبارها من العوامل الكاشفة عن طبيعة القدرات السياسية لكل الأطراف.

وهذا ما يثير التساؤل عن قدرة القوى المطالبة بعودة الشرعية على تحقيق أهدافها أو الوصول للديمقراطية، ومن ثم، تتطرق هذه الورقة لتناول الديناميات المؤثرة في المشهد السياسي، وذلك لاستشراف البدائل الممكنة للخروج من الأزمة وتسويتها.

- **Gamal NASSAR (Researcher, Al Jazeera Center for Studies), Mısır ve Türkiye'de Askeri Darbeler: İç ve Dış Dinamikler Arasında / The Military Coups in Egypt and Turkey: Between Internal and External Dynamics/ انقلابي مصر وتركيا: بين الديناميكيات الداخلية والخارجية**

لقد كان لكلٍ من الانقلاب الذي وقع في مصر، والانقلاب الذي حدث في تركيا، ديناميكيات داخلية وخارجية، أدت إلى نجاح الأول وفشل الثاني، وفي هذا البحث نحاول التعرف على: التركيبة الداخلية للشعبين المصري والتركي، ودور المؤسسة العسكرية في الانقلابين، ودور الأحزاب والقوى السياسية والدينية في البلدين من الانقلاب العسكري، ودور الإعلام في إنجاح انقلاب مصر وإفشال انقلاب تركيا، والدور الإقليمي والدولي في كلا البلدين من الانقلاب.

ونلاحظ أن هناك فرقاً جوهرياً بين الشعبين، فالشعب المصري نتاج أكثر من 60 عام للحكم العسكري الفاسد، الذي سيطر على مقاليد الحكم بالسطوة الأمنية، وتزوير الانتخابات، بينما الواقع التركي لا يعرف ثقافة التزوير حتى مع الانقلابات العسكرية، كما أن نسبة الأمية في مصر أكثر من 40 %، والشعب يعاني من الجهل والفقر، ويقوم الإعلام بأكبر عملية تشويه ممنهجة لوعيه وإدراكه، بينما الشعب التركي يمتلك واحدة من أعلى نسب التعليم العالي في العالم.

أما عن موقف القوات المسلحة؛ ففي مصر، نجد أن المجلس العسكري، لم يتحمل استمرار الرئيس المدني المنتخب محمد مرسي في الحكم حتى انتهاء مدته الأولى، وكان مجمل القوات المسلحة بكل فروعها وقياداتها مع الانقلاب على الرئيس، بحجة الحفاظ على الدولة، وحمايتها من الحرب الأهلية.

أما في الحالة التركية، فبالرغم من الشد والجذب الذي حدث بين الرئيس أردوغان والمؤسسة العسكرية، إلا أنه برع في العشر سنوات الأخيرة إلى تحييد دور الجيش في السياسة، مما ساهم بشكل كبير في عدم تورط كل المؤسسة العسكرية في الانقلاب الأخير الذي وقع في الخامس من يوليو من العام 2016 .

وبالنظر إلى دور الأحزاب والقوى السياسية في كل من مصر وتركيا، نجد أن هناك تبايناً واضحاً في المواقف تجاه الانقلاب العسكري في كلا البلدين؛ ففي تركيا نجد أن المواقف السياسية التي تم تسجيلها على خلفية محاولة الانقلاب الفاشلة، كانت تصبُّ كلها في هدف واحد، هو حماية الوطن التركي الذي يحتضن كل أبنائه بمختلف معتقداتهم وأطيافهم وألوانهم.

على العكس من تعامل الفرقاء السياسيين مع الرئيس مرسي، فكان أول ما فكّر فيه هؤلاء هو تصفية الحسابات القديمة فيما بينهم، وبين جماعة الإخوان المسلمين، وعدم حماية مصلحة الوطن وحقوق الشعب، فانقلبوا على الديمقراطية قبل أن ينقلب العسكر عليها.

وقد لعبت وسائل الإعلام الدور الأكبر في انقلابي مصر وتركيا، فساهمت بشكل أو بآخر في إنجاح الأول والترويج له، وساندت الثاني ووقفت مع التجربة الديمقراطية ضد محاولة الانقلاب الفاشلة.

وكان للدور الإقليمي أكبر الأثر في قيام الانقلاب في مصر، ودعمه فيما بعد، أما عن الدور الدولي؛ فقد تباينت ردود فعل الدول الكبرى والمؤسسات الدولية إزاء إعلان الجيش المصري عزل الرئيس المنتخب محمد مرسي، وما استتبع ذلك من أحداث.

وبعد وقوع المحاولة الانقلابية في تركيا، نجد أنه على المستوى الإقليمي، تأخرت السعودية والإمارات وإيران في إصدار بيانات التأييد للحكومة التركية حتى ظهر اليوم التالي؛ بينما صمتت القاهرة، وأصدرت الحكومة الأردنية بياناً اكتنفه شيء من الغموض والترحيب الفاتر بفشل الانقلابيين، بينما دولة قطر كانت من أول الدول الإقليمية والعربية التي رفضت هذا الانقلاب، ووقفت بشكل كامل مع الحكومة المنتخبة.

وعلى المستوى الدولي، ما إن بدأت الأدلة على فشل المحاولة الانقلابية، أصدر الرئيس الأميركي وزير خارجيته بيانات حملت تأييداً للنظام الديمقراطي في تركيا، وشجبت المحاولة الانقلابية، كما أصدر الاتحاد الأوروبي بياناً مشابهاً.

Panel 14: Ortadoğu Siyasetinde Küresel Aktörler / Global Actors in Middle East Politics / اللاعبون الدوليون في سياسات الشرق الأوسط

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Ahmet UYSAL (Assoc. Prof., Marmara University)

- **Salih YILMAZ, (Prof. Dr., Yıldırım Beyazıt University), Rusya'nın Suriye Politikası Ve Enerji-Güvenlik Stratejisi / Russia's Syria Policy and Energy-Security Strategy / سياسة روسيا تجاه سوريا واستراتيجية أمن الطاقة**

Arap Baharının Mart 2011'den beri başlayıp bir türlü bitirilemediği Suriye'de Rusya'nın politikalarını değerlendirirken Sovyetler Birliği'nden bugüne Rusya-Suriye ilişkilerini incelemek ve Rusya'nın Suriye'de yaşanan devrim sürecine bakışını ve tutumunu değerlendirmek yararlı olacaktır. SSCB-Suriye ilişkileri 1 Şubat 1946'da imzalanan gizli müttefiklik anlaşmasıyla başlamıştır. SSCB'nin 1945'ten sonraki Ortadoğu/Suriye politikası ABD'nin bu bölgede yayılcı politikasına yönelik önlem olarak değerlendirilebilir. Rusya-Suriye ilişkileri Arap Baharının başladığı 2011 yılından itibaren en üst düzeyde ilerlemektedir. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin döneminde Rusya'nın Suriye'yi kararlılıkla desteklemesinin arkasında ekonomik, siyasi, askeri ve stratejik sebepler mevcuttur. Rusya-Suriye arasında tarihsel bir yakınlık vardır. Rusya'nın Arap Baharı politikasını Suriye'den ayrı düşünmek gerekmektedir. Rusya açısından Suriye, Ortadoğu politikalarının merkezindedir. Rusya, Esed döneminde bölgede enerji hatlarının işlenmesi ve taşınmasına dair önemli anlaşmalar imzalamıştır. Ayrıca Doğu Akdeniz'de var olan zengin doğal gaz yataklarının işlenmesini de kendi ekonomik çıkarları açısından tehdit olarak görmektedir. Rusya, kendi güvenliğini sağlama bakımından da savunma hatlarını Doğu Akdeniz'den başlayarak kurmaktadır.

Bu bildirimizde Rusya'nın Suriye politikasını siyasi, ekonomik, güvenlik ve stratejik açılardan değerlendireceğiz.

- **Karima BERCHE, (PhD Candidate, Ben Aknoun University),** Ortadoğu'da Uluslararası Çatışma Denklemleri: Suriye'de bir Model olarak Rusya'nın Rolü / International Conflict Equations in the Middle East, Russia's Role as a Model in Syria / معادلات الصراع الدولي في الشرق الأوسط الدور الروسي في سوريا نموذجاً

تقع منطقة الشرق الأوسط عند ملتقى القارات الكبرى "آسيا- أفريقيا- أوربا"، وتشرف على أكبر مجموعة مائية من البحار والمحيطات هي: بحر قزوين، البحر الأسود، البحر الأبيض المتوسط، البحر الأحمر، بحر العرب، الخليج العربي والمحيط الهندي. يحتوي الشرق الأوسط على العديد من الأنهار مثل: النيل، دجلة والفرات، نهر الأردن، إضافة إلى الأنهار الصغيرة ويتحكم في مجموعة من أهم المواقع الدولية: قناة السويس، مضيق البوسفور والدرديل باب المنذب مضيق هرمز. كما تمتاز مناطقه بصفة عامة بوفرة المصادر الطبيعية والثروات المعدنية ومصادر الطاقة، وهو ما يتيح له أن يكون صلة الوصل في مسارات نقل النفط الخام والغاز والمواد الأولية إلى الدول الصناعية والدول الكبرى على مدى الأبعاد المترامية للكرة الأرضية على مساحة الجغرافية الكونية.

لطالما كانت منطقة الشرق الأوسط من أهم المناطق التي عدت ساحة للصراع بحكم ما تتضمنه من ثروات وموارد طبيعية على قدر كبير من الأهمية في التحكم بمجريات الصراع الدولي، ويقع على رأس هذه الثروات النفط فضلاً عن الموقع الإستراتيجي للمنطقة، الذي يلعب دوراً كبيراً ومهماً في صراع القوى الدولية كونه المنطقة المتاخمة لعدد كبير من الدول. ممّا يعرضها لاهتزازات سياسية وأمنية واضطرابات خطيرة، تضرب معظم دولها منذ سنوات، وتستفيد منه الدول الكبرى في رسم سياساتها وتنفيذ مشاريعها، وكذلك في تعزيز مصالحها الحيوية، وفي تأمين خطوط نقل إمداداتها من النفط والغاز على امتداد العالم .

يبين الاهتمام الدولي من قبل الدول الكبرى لمجريات الأحداث في الشرق الأوسط دلالة أكيدة على الأهمية الكبرى التي تعول عليها دوائر صنع القرار في الدول الكبرى تجاه دول المنطقة الغنية بمواردها الطبيعية والمهمة بموقعها الإستراتيجي.فالدخول الروسي المباشر على خط الصراع المسلح في سوريا، وإن كان بدافع إستراتيجي إلا أنه يصب في خانة تأكيد الحضور الروسي في منطقة الشرق الأوسط، ورعاية مصالحها الحيوية في الحصول على إمدادات النفط والغاز، وفي حماية أنابيب النقل في المنطقة وصولاً إلى موانئ التصدير.

يعود الاهتمام الروسي بمنطقة الشرق الأوسط إلى فترات سابقة لظهور الاتحاد السوفياتي، وصراع الحرب الباردة فقد كان للروس دور مهم ومؤثر في المنطقة أيام حكم القياصرة، وإبان مراحل الصراع بينها

وبين الإمبراطورية العثمانية التي كانت تسيطر على معظم الأراضي الشرق أوسطية , وكذلك في سياقها المحموم مع الإمبراطورية البريطانية على النفوذ في وسط وجنوب شرق قارة آسيا.

شكل العامل الجغرافي مصدرا هاما من المصادر التي دفعت الدور الروسي في الشرق الأوسط. فروسيا تعتبر الشرق الأوسط منطقة جغرافية مجاورة لحدودها الجنوبية , حيوية لمصالحها العليا واقتصادها ومؤثرة في أمنها القومي. وتُنظر إليها باعتبارها بقعة جغرافية متواصلة مع المساحة الأوراسية التي يعتبرها علم الجيوبوليتيك قلب العالم. اعتبار دفع الاهتمام الروسي نحو جنوب متنوع حضاريا ودينيا وثقافيا, يحوي على أراض وهضاب, بحار وممرات مائية لها مدلولاتها خصوصا مع شمال روسي متجمد معظم أيام السنة ومساحة جغرافية واسعة نصفها الشرقي يكاد أن يكون غير مأهول وغرب مصدر للقلق والتهديد.

عكست الأزمة السورية رغبة روسيا القوية في إظهار مقدرتها على حماية مصالحها أمام الغرب, ومدى أهمية منطقة الشرق الأوسط في السياسة الروسية. وكان ذلك جليا من خلال استخدامها لحق الفيتو 3 مرات تجاه القرارات الصادرة ضد سوريا, وتقديمها لدعم مادي وسياسي علني للنظام السوري. وعكس التدخل العسكري الروسي في سوريا الرؤية الروسية التي لا ترى في النظام السوري تهديدا للأمن الدولي بل تجده الخيار الأمثل لمواجهة تنظيم "داعش" وحماية مصالحها في المنطقة.

جاء الموقف الروسي من الأزمة السورية طبقا لاعتبارات سياسية وأخرى اقتصادية وإستراتيجية, فسوريا آخر حليف لها في منطقة الشرق الأوسط, ومنفذها الوحيد نحو المياه المتوسطة للمحيط الهندي, كما أن سوريا أول شريك اقتصادي لروسيا في مجال بيع الأسلحة. إضافة إلى التواجد العسكري الروسي في "قاعدة طرطوس" البحرية منذ سنة 1971م, والذي كلف التواجد الروسي فيها إعفاء النظام السوري من ديونه البالغة 9.8 مليار دولار عام 2008م. حيث صرح الرئيس الروسي "بوتين" في قمة مجموعة الثمانية في جوان 2013م في أيرلندا الشمالية بأن روسيا مستعدة لتسليم الأسلحة للحكومة السورية الشرعية. سنحاول من خلال الورقة البحثية التعمق أكثر بالدراسة والتحليل في تفاصيل الدور الروسي في منطقة الشرق الأوسط وتحديد الأزمة السورية, وذلك من خلال التطرق للعناصر التالية:

1- الأهمية الجيوسياسية والإستراتيجية لمنطقة الشرق الأوسط.

2- مقارنة نظرية لطبيعة العنف في منطقة الشرق الأوسط (مقاربة جون قالتون "John Galtung" العنف البنيوي La Violence Structurelle - مقارنة الدولة الفاشلة)

3- المصالح الجيواستراتيجية لروسيا في سوريا.

4- الدور الروسي في الأزمة السورية: الأبعاد والرهانات.

- **Engin KOÇ (PhD Candidate, Uludağ University)**, Çin'in Ortadoğu Politikası ve Stratejik Opsiyonları / China's Middle East Policy and its Strategic Options // سياسة الصين الشرق أوسطية وخياراتها الاستراتيجية

Çin, Soğuk Savaş sonrasında dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden birisi olmuştur. Çin'in ekonomik anlamda büyümesine paralel olarak Çin'in sahip olduğu enerji kaynakları ihtiyacını karşılayamamış ve dış kaynaklara yönelmiştir. Orta Doğu'da enerji zengini olan İran, Irak ve Körfez ülkeleri Çin'in enerji taleplerini karşılayan en önemli ülkeler olmaktadır. Çin, bu ülkeler ve diğer bölge ülkeleri ile ilişki kurarken çok dikkatli politik ve ekonomik adımlar atmak zorundadır. Çünkü Orta Doğu hem küresel hem de bölgesel çıkar mücadelelerinin en yoğun yaşandığı bir çatışma alanıdır.

Çin'in Orta Doğu politikasında enerji ithalat faktörü öncelik olsa da satın alınan enerjinin güvenliği, bölge ülkelerine yapılan silah ticareti, Çin'in teknolojik ve teknolojik olmayan ürünlerinin bölgeye pazarlanması, birbirleri ile sorunlar yaşayan bölgesel aktörler arasında ilişki kurma da Çin'in dış politikası açısından büyük önem taşımaktadır. Çin, bahsedilen politikaları başarılı bir şekilde yerine getirmek için bir takım stratejik opsiyonları bulunmaktadır. Çalışmamızda değerlendireceğimiz stratejilerden bazıları; tüm taraflar ile ilişki kurma, yumuşak güç unsurlarını kullanma, iç işlerine karışmama, kazan kazan stratejisi, temkin diplomasisi ve barış içerisinde bir arada yaşama stratejisidir. Çalışmanın sonucunda Çin'in bölgedeki politika ve stratejilerinin işlerliği tartışılacak ve genel değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Panel 15: Suriyeli Mülteci Krizi / Syrian Refugee Crisis / أزمة اللاجئين السورية

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Şaban KARDAŞ (Assoc. Prof. TOBB University of Economics and Technology)

- **Nuri TINAZ (Assoc. Prof., Marmara University)**, / İnanç-Tabanlı STK'lar / Faith Based NGOs / المنظمات غير الحكومية ذات البعد الديني

Sivil ve demokratik toplumun göstergelerinden biri ülkedeki güçlü ve nüfuzlu Sivil Toplum Kuruluşları-Örgütlerin (STK - STÖ) varlığıdır. Önemi ve etkisi toplumsal krizler, iç savaşlar ve doğal afetler gibi güç şartlarda daha çok hissedilen STK'lar, sorunların çözümünde hayati rol oynamaktadırlar. STK'lar, yerel, ulusal ve hatta küreselleşme çağı ile birlikte uluslararası alanlarda hizmet sunmaktadırlar. Farklı konular ve ilgi alanlarıyla hizmet sunan STK'lar arasında inanç-tabanlı STK'lar, konum, misyonu, motivasyon, heyecan, ve insanların hayatına dokunma bakımından sivil topluma yaptıkları katkılarıyla daha bir önem arz etmektedirler. Pek çok sosyolojik çalışmalar genelde STK'ların özelde inanç-tabanlı STK'lar, gönüllü hayır kuruluşları ve dini komiteler gerek yerel ve gerekse ulusal ölçekteki karmaşık sosyal kriz ve problemlerin çözümünde, doğal afetlerle başa çıkmada ve sosyal hizmetlerin sunumunda resmi otoriteler ve kurumlardan

kaynak oluşturma, karar-verme mekanizması, organizasyonel kültür ve pratikler, liderlik ve personel özellikleri bakımından daha dinamik ve özverili çalışarak etkili olmakta ve yapıcı rol oynamaktadırlar.

Farklı nedenlerden dolayı göç etmek zorunda kalan insanların sığındıkları yeni ülkeye yapısal uyumuna ve göçmenlik süreçlerine yapıcı katkı ve entegrasyon açısından inanç-tabanlı STK'ların, dini toplulukların ve gönüllü hayır kuruluşlarının rolü hayati öneme haizdir. Türkiye'deki Suriyeli göçmen krizi özelinde, ulusal ve yerel yönetimlerin inisiyatifleri ile oluşturulan, gerek sosyal ve politik-seküler-tabanlı, gerekse inanç-tabanlı ve dini komüniteler bazlı hayır kurumları olsun tüm STK'lar kendilerine özel bir görev ve misyon yükleyerek problemleri ve ihtiyaç duyulan bölgelerde farklı alan ve konularda göçmenlerin acılarına ve insani trajedilerini hafifletmede büyük bir katkı yapmaktadırlar. Kamp dışında yaşayan ve sayıları 2.5 milyonun üzerinde olduğu tahmin edilen Suriyeli mültecilerin (Yaklaşık 350.000'e yakın Suriyeli mülteci 12 farklı şehirde 27 kampta, konteynır ve çadır kentlerde daha çok, Türk Kızılayı, AFAD gibi resmi kurumların desteği ile barınmaktadır) hayata tutunmaları yerel yönetimler, ulusal ve uluslararası STK'ların uzmanlık ve ilgi alanlarına göre çok farklı yelpazelerde sundukları hizmetlere bağlıdır. Bu bildiri, birinci olarak, zorunlu göçe zorlanıp Türkiye'ye sığınan Suriyeli mültecilerin insani dramı ve trajedisini hafifletmede ve kendilerine verilen insani ve sosyal hizmetlerin sunumunda yerel ve ulusal düzeyde farklı alanlarda aktif hizmet veren STK'ların genel analizi yapacaktır. İkinci olarak, gelişmiş ve demokratik ülkelerdeki inanç-tabanlı STK'ların, dini komünitelerin ve gönüllü hayır kuruluşlarının nasıl profesyonelce mobilize olup sivil topluma yaptıkları katkılar değerlendirilecek ve bunlardan Türkiye'deki ilgili alandaki kurumların örnek alacakları ders çıkarabilecek durumlar tartışılacaktır. Üçüncü olarak, inanç-tabanlı STK'ların sosyal ve politik-seküler-tabanlı STK'lara kıyasla daha dinamik ve aktif olmasının nedenleri ve motivasyonları irdelenecektir. Son olarak da, Türkiye'de genelde STK'ların özelde inanç-tabanlı kuruluşların nasıl güçlendirilip profesyonel bir şekilde yerelde ve ulusal düzeyde insani yardım ve hizmetlerde daha verimli mobilize edilmesi tartışılacaktır.

- **Meltem Çelik DİRSEHAN (Res. Assist., Marmara University), Suriyelilerin Sosyal & Ekonomik Entegrasyonu / Social & Economic Integration of Syrians / الاندماج الاجتماعي والاقتصادي للسوريين**

2011 Nisan ayından itibaren devam eden Suriyeli göçü karşısında Türkiye hükümetinin açık kapı politikasının sembolize ettiği hümanist ve idealist duruş, Suriyelilerin yaşam tehlikesine karşı küresel çapta erişilemez bir örnek teşkil etmiştir. Bu açıdan Türkiye, sığınmacılar hukukunun menşei olan Batılı ülkeler dahil olmak üzere adeta tüm dünyaya önemli bir insanlık dersi vermiş kabul edilebilir. Ancak Suriyeliler Türkiye'nin bu duruşunun işlevselliğinden olumlu olarak yararlanırken, sınırdan Türkiye vatandaşlarının güvenliğini tehlikeye sokacak unsurların geçişi dikkatlerden kaçmıştır. Büyük bir çoğunluğu yoksullardan oluşan Suriyelilerin Türkiye'ye göçü 5. yılını aşarken, Suriye krizinin hala sonlanma emareleri göstermemesi Suriyeli nüfusun Türkiye'deki kalıcı olduğuna işaret etmektedir. Suriye'de hali hazırda devam eden savaş ve kaosun

sonlandığında dahi alt yapı sorunları, ekonominin ve istihdam piyasasının yeniden ikmali, kent düzeni ve resmi olanakların tedariki gibi süreçlerin gerektirdiği zaman ve kaynak dikkate alındığında, sınırları aşan Suriyelilerin büyük çoğunluğunun en az çeyrek asır Türkiye'de yaşam süreceği bir realite olarak yükselmektedir. Bu gerçekçi gelecek projeksiyonu üzerinden Suriyelilerin uzun yıllar kalacakları Türkiye topraklarında Türk toplumuna entegrasyon koşulları bu panelde mercek altına alınmaktadır

Türkiye'de kalıcı olduğu fark edilen *Suriyelilerin entegrasyonu* ile ilgili resmi kurumlarda çeşitli toplantıların yapılması ve Suriyelilerin hukuki durumlarının iyileştirilmesi yönünde atılan adımlar, bu realitenin resmi kurumlar nezdinde kabul edilmiş olduğunun göstergeleridir. Ancak panelimizin bu kısmında, entegrasyonun etkileşimsel bir süreç olduğu ve bu süreçte yerli halkın tutum ve yaklaşımlarının ıskalanması durumunda herhangi bir entegrasyondan söz etmenin mümkün olmayacağı dikkate alınmaktadır. Bu minvalde salt Suriyelilerin ihtiyaçlarının karşılanması biçiminde tek taraflı bir çözümleyici idealizmin toplumsal entegrasyonu sağlamayacağı, Türkiye'de özellikle Suriyelilerin yoğunlaştığı bölgelerde daha yoğun hissedilen toplumsal düzende değişme, olumsuzluklar, vuku bulan problemlerin tespiti ve yerel halkın mağduriyetlerinin de çözüm potasına alınmasının gerekliliği tartışılmaktadır. Bu anlamda sosyal ve ekonomik entegrasyon için gerekli olan en önemli aşama her iki tarafın mağduriyetlerinin de giderilmesi, ihtiyaçların tedariki, planlanması ve çatışmaların çözümü çok önemlidir. Türkiye'nin alt yapı eksikleri, kendi iç problemleri, yerel halkın doğrudan yoğun Suriyeli nüfustan kaynaklanan hizmet kapasitesini aşan talepler, konut, istihdam ve evlilik piyasasında gelişen olumsuz değişimlerin yarattığı sorunların yanı sıra yasadışı örgütlere ve bir takım kriminal vakalarda yer almaları, halkın Suriyelilere yönelik tutum ve tavırlarını etkileyecek niteliktedir. Böyle bir çerçevede bu sosyal ve ekonomik entegrasyon analizi, Suriyelilerin muhtaç konumdan katılımcı konuma eriştirilmesi olmaksızın herhangi bir entegrasyonun söz konusu olamayacağı nosyonu üzerine konumlanmaktadır. Panelimizin bu kısmının sonucunda Suriyelilerin sosyal ve ekonomik entegrasyonu analizinde realist bir yaklaşımla, 5 yıl boyunca Suriyeliler meselesinde fazlaca üzerinde durulmayan Türk toplumu ile kayıt-dışı rakamlarla birlikte 3 milyonu aşan Suriye toplumu arasındaki etkileşimsel ilişkiyi dikkate alan yine insan merkezli bir entegrasyon modelinin gereksinimine değinilecektir.

- **Ömer SAY (Assoc. Prof., Istanbul Medeniyet University)**, Suriyeli Göçmenlerin Yasal & Siyasal Analizi / The Judicial and Political Analysis of Syrian Refugees / التحليل السياسي والقضائي لقضية اللاجئين السوريين

Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar konusunda, sığınmacıların konumuna ve şartlarına göre değişen çözümlere ihtiyacı vardır. Bu çözümlerin sıralaması, Suriyelilerin başka ülkelere gönderilmelerinden, belirli bölgelerde geçici olarak yerleştirilmelerine, ikamet hakkına, çalışma iznine ve en nihayetinde verilecek olan vatandaşlık statüsüne kadar yapılabilmektedir. Türkiye'deki Suriyelilerin bulunma sürelerinin beş yıla yakın bir zaman alması nedeniyle artık yasal ve siyasal konumları nispetinde, entegrasyonlarının sağlanmasına ihtiyaç vardır.

Türkiye’de sığınmacı olan yabancıların konumu ve hukuki statülerine ilişkin ilk yasal düzenlemeler 1951 yılında imzalanan Cenevre Sözleşmesi ile 1967’de imzalanan Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol’dür. 1991 yılındaki Kuzey Irak’tan gelen göç dalgası sonucunda 1994 yılında yeni bir yönetmelikle mültecilik konusu ele alınmıştır. Ancak daha kapsamlı değişiklikler son yıllarda yapılmıştır. Bu çerçevede 2013 yılında “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” kabul edilmiştir. Bu kanunda üç ayrı hukuki statü belirginleşmiştir: “Mülteci”, “şartlı mülteci” ve “ikincil koruma” ve ayrıca kitlesel göçler için de “geçici koruma” statüsü.

2014 yılında yürürlüğe girmiş olan “Geçici Koruma Yönetmeliği” ile Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler için geçici koruma altına alınma kararı verilmiş ve Türkiye’de kalma süreleri de düzenlenmiştir. Buna göre geçici koruma sağlanacak kişiler ve verilecek hizmetler için “Göç İdaresi Genel Müdürlüğü” yetkili kabul edilmiştir.

15 Ocak 2016 tarihinde ise “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İznine Dair Yönetmelik”le çalışma izninin sınırları da belirlenmiştir. Buna göre, yabancılar geçici koruma kayıt tarihinden altı ay sonra çalışma izni almak için Bakanlığa başvuruda bulunabilmektedirler. Mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacaklar ise geçici koruma sağlanan il valiliğine çalışma izni muafiyeti başvurusu yapmaktadırlar.

Sanayileşme sonrasında sömürge ülkelerden ve az gelişmiş ülkelerden sanayileşmiş ülkelere yaşanan göçler modern devletlerin toplum yapısını değişikliğe uğratmıştır. Bu durum devletler içinde göçmenlerin kültürel farklılıklarının siyasal bütünlüğün korunması amacıyla hizmet eden bir yapılanma ile yeniden gözden geçirilmesini doğurmuştur. Bu çerçevede ulusal bütünlüğe aidiyet ve uyumun tam olması koşuluyla inanç ve gelenek düzeyindeki kültürel pratiklerin tanındığı politikalar bir siyasal çözüm olarak görülmektedir. Bu bağlamda göçmenlere dil öğretimi ve vatandaşlık aidiyetlerini pekiştirecek siyasal ve hukuki formasyonun verilmesi ve bu doğrultuda bir üstkültür bilinci kazandırılarak kamuya dahil olmalarının sağlanması yanında kendi kültürel kıyafet ya da günlük yaşam pratikleri konusunda ise altkültür çerçevesinde serbestlik tanınması örnek olarak verilebilir.

Suriyelilerin Türkiye’ye entegrasyonu konusunda dünya devletlerindeki çağdaş uygulamalardan ve kuramsal yaklaşımlardan faydalanmak sorunların çözümünde kolaylıklar sağlayacaktır.

- **Ayşe Selcan ÖZDEMİRCİ (Res. Assist., Sakarya University)**, Suriyeliler Bağlamında Değişen Göç ve Dönüşen Şartlar / In the context of Syrians; Changes in the migration concept and transformation of the conditions / في السياق السوري: التغيير في مفهوم الهجرة وتحولات ظروفها

Bu bildiri insanlık tarihi kadar uzun bir geçmişe sahip göç olgusunun geçirdiği kavramsal değişimi ve bu değişimin mülteciler üzerindeki etkilerini Suriyeliler bağlamında ele almaktadır. Suriyelilerin içinde bulunduğu şartlar ile bu şartlar karşısında yürütülen küresel göç politikalarını, göç rotası ülkelerin ve BMMYK tepkilerinin göç kavramını ve mültecilerin mecbur bırakıldığı şartları nasıl değiştirdiğini, neye dönüştürdüğünü sorgulamaktadır.

Suriyeli mülteciler son beş yıl boyunca dünya gündeminde geniş yer tutmuş, mesele hem küresel iltica politikaları hem bölgedeki toplu nüfus değişiminin yol açacağı problemler ekseninde ciddi tartışmaların odak noktası olmuştur. Suriye'de 2011 yılında barışçıl halk gösterileri ile başlayan olaylar nerede duracağı, ne zaman sona ereceği kestirilemez kanlı bir iç savaşa dönmüştür. Suriye'de patlak veren İç Savaş tetiklediği birçok gelişme nedeniyle sadece Ortadoğu'yu değil belli oranlarda ve belli etkileşimler çerçevesinde tüm uluslararası sistemi etkilemeye devam etmektedir. Son yıllarda dünya genelinde sivillere yönelik artan terör olaylarından dinler ve mezhepler arası gerginliklere hatta çatışmalara, ekonomik problemlerden savaşa aktif müdahaleler nedeniyle ülkeler arası ittifak ve ihtilafların sınırlarının yeniden ve daha derinleştirilerek çizilmesine yol açmıştır.

Ankara'dan Beyrut'a, Afganistan'dan Paris'e uzanan sivillere yönelik terör eylemlerinde kaydedilen artış, ekonomik krizler ve bir dizi sosyal problem Suriye İç Savaşı etkileri temelinde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda son beş yılda farklı yaklaşımlar ve farklı ölçeklerde olmak kaydıyla en büyük küresel etki mülteciler meselesinde ortaya çıkmıştır. II. Dünya Savaşı sonrası dönemde zorla yerinden edilmiş insanların sayısı 2014 yılında 50 milyonu geçmiş, bu rakam 2015 yılında ise 60 milyonu aşmıştır. 22,5 milyon nüfusa sahip olduğu bilinen Suriye yaklaşık 7,6 milyon insanın zorla yerinden edildiği ülke olarak bu olağanüstü rakamda dünya sıralamasında en üst sırada yer almıştır. Söz konusu sayının yaklaşık 5 milyon kadarı yaşamlarını sürdürebilmek için başta Türkiye, Lübnan ve Ürdün olmak üzere başka ülkelere sığınmıştır. Bu rakam son yirmi beş yıldır dünyada kaydedilen ve tek bir ülkeden gerçekleşen en büyük mülteci akınına tekabül etmektedir. Yine BM verilerine göre Türkiye resmi rakamlara göre 2.503.549 Suriyeliye kapılarını açarak 2015 yılı itibariyle Dünya'da en çok sığınmacı barındıran ülke konumuna gelmiştir.

BMMYK ve mültecilerin göç rotasında dahil bir çok ülke bu madun grubu dışlayıcı, ötekileştiren ve dolayısıyla sınırları dışında tutan bir tepki stratejisi izlemiş söz konusu politika hem iltica politikalarında hem de iltica etme koşullarında çeşitli dönüşümler yaşanmasına neden olmuştur. Bu bildiri Suriyeliler bağlamında göç olgusu, göç trendleri ve göç politikalarının temel değişenlerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu noktada saha gözlemlerini, basın yayın organlarında temsil edilen göç ve göçmen profili analizlerini ve son olarak da Suriyeliler özelinde muhatap ülkelerin izlediği göç politikalarına dair çıktılar veri olarak kullanılmıştır.

6. Oturum / Session 6 / الجلسة ستة

Panel 16: Ruhani Dönemi İran ve Ortadoğu Politikası, IRAM Paneli / IRAM Panel on Iran and the Middle East Politics During the Rouhani Era / ندوة (إيرام) عن سياسات إيران والشرق الأوسط في حقبة روحاني

Panel 17: İslami Hareketler ve Ortadoğu Politikası / Islamic Movements and Middle East Politics / الحركات الإسلامية وسياسات الشرق الأوسط

Panel 18: Irak Siyasetinde Mezhepçi ve Dini Konular / Sectarian and Religious Issues in Iraqi Politics (EN) / القضايا الطائفية والدينية في السياسات العراقية

Panel 16: Ruhani Dönemi İran ve Ortadoğu Politikası, IRAM Paneli / IRAM Panel on Iran and the Middle East Politics During the Rouhani Era / ندوة (إيرام) عن سياسات إيران والشرق الأوسط في حقبة روحاني

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Hakkı UYGUR (Dr., Center for Iranian Studies)

- **Murat ASLAN (Assoc. Prof., Yıldırım Beyazıt University)**, Ruhani Dönemi İran Ekonomisi / Iran's Economy During The Rouhani Era / الاقتصاد الإيراني في حقبة روحاني
- **Süleyman ELİK (Assist. Prof., İstanbul Medeniyet University) and İsmail SARI (Dr., IRAM)**, Ruhani Dönemi İran Dış Politikası / Iran's Foreign Policy During The Rouhani Era / السياسة الخارجية الإيرانية في حقبة روحاني
- **Mehmet KOÇ (IRAM)**, Nükleer Anlaşmanın İran İç Politikasına Yansımaları / The Impact of Nuclear Policy on Iranian Domestic Policy / تداعيات الاتفاقية النووية على السياسات الإيرانية المحلية

Panel 17: İslami Hareketler ve Ortadoğu Politikası / Islamic Movements and Middle East Politics / الحركات الإسلامية وسياسات الشرق الأوسط

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Ali BALCI (Assoc. Prof., Sakarya University)

- **Ahmet GÖKÇEN (Assist. Prof., Muş Alparslan University)**, Siyasal İslam'dan Müslüman Demokrasiye Geçişin Kökenleri Gannuşî'nin Eserlerinde İslam, Devlet, Siyaset ve Toplum Meffhumları / Roots of Transition from Political Islam to Muslim Democracy: Islam, State, Politics and Society Concept in Gannouchi's Works / جذور التحول من الإسلام السياسي إلى الإسلام الديمقراطي: مفاهيم الإسلام والدولة والسياسة والمجتمع في أعمال الغنوشي

2011'de başlayan ve Ortadoğu coğrafyasında birçok Arap ülkesini etkisi altında bırakan geniş halk protestolarının ilk kıvılcımının atıldığı yer olan Tunus'ta her geçen gün var olan gelişmeler dünya siyasetinin dikkatini oraya yoğunlaştırmasına sebep olmaktadır. Tunus'ta 2011 Ocak'ında gerçekleştirilen devrim sonrası ülkenin en güçlü siyasal ve sosyal hareketi olan En-Nahda Hareketi'nin etkisi Tunus siyasetini istifalara ve yenilgilere rağmen hala etkilemektedir. Hareket'in lideri Raşid Gannuşî'nin söylemleri başta İslamcı liderler olarak birçok siyasi liderin ilgisini çekmekte ve onları etkilemektedir. 2016 Yazında gerçekleşen Tunus'un en önemli siyasal ve sosyal hareketlerinden biri olan En-Nahda Hareketi'nin onuncu olağan genel kongresinde Lideri Raşid Gannuşî'nin "Siyasal İslam değil Müslüman Demokrasi" söylemi genelde dünya siyaseti özelde ise Türkiye başta olmak üzere Müslüman ülke siyasetlerinde geniş yankı uyandırdı. Bu söylem her ne kadar yeni gibi görünse de Gannuşî, ilk dönem eserlerinden günümüze kadar kaleme aldığı birçok yazısında ve eserinde bu söylemin ipuçlarını taşıyan önemli söylemler geliştirmiştir. Bununla beraber bu söylem, sadece En-Nahda Hareketi'nin iç

dinamikleri ve Gannuşi'nin fikrîsel altyapısıyla sınırlı olmayıp, Tunus'un sosyo-politik tarihine karşılık gelen bir söylem olduğu belirtilebilir.

“Siyasal İslam değil Müslüman Demokrasi” söyleminin en önemli sacayaklarını Gannuşi'nin fikrîyatında şekillenen İslam, devlet, siyaset ve toplum algısı ile de doğrudan ilişkisi olduğu söylenebilir. Özellikle Gannuşi'nin 1993 yılında telif ettiği “el-Hurriyatü'l Amme fi'd-Devleti'l İslamiyye” (İslam Devleti'nde Kamusal Özgürlükler) adlı eserinde bu mevzular geniş bir biçimde işlenmektedir. Bu söylemin Gannuşi'nin daha önce telif ettiği eserlerde bazı belirtileri olduğu, bu çalışmada, söylemin odak noktaları olan İslam, devlet, siyaset ve halk mefhumları üzerinde yoğunlaşarak ortaya konmaya çalışılacaktır.

- **Hatice Rumeysa DURSUN (PhD)**, Otoriter Laiklik ve Muhafazakâr Aktörlerin Demokrasi Açısından Önemi: Türkiye ve Tunus Örneği / Significance of Assertive Secularism and Conservative Actors for Democracy: Turkey and Tunisia Examples / أثر العلمانية الشاملة واللاعبيون المحافظون على الديمقراطية: نموذجاً تركيا وتونس

Ortadoğu'da yaşanan son gelişmeler din ve siyasetin nasıl birbirinden etkilendiğini ortaya koymaktadır. Müslüman halkların kendilerine uzun yıllardır baskı uygulayan otoriter rejimlere başkaldırması, dinin toplumları harekete geçiren önemli bir dinamik olduğunu gözler önüne sermektedir. Arap Baharı olarak adlandırılan ve Tunus'ta başlayarak Mısır'a ve diğer Ortadoğu ülkelerine yayılan protestoların yaşandığı süreçte, diktatörlükler açıkça sorgulanır hale gelmiştir. Böylelikle Arap halkları özgürlük, adalet ve demokrasi taleplerini daha yüksek bir sesle dile getirmeye başlamıştır. Diğer taraftan Türkiye ise, gerçekleştirdiği reformlar ile yakından takip edilen Müslüman bir ülke olarak öne çıkmaktadır. Laikliğin halka bir baskı aracı olmak yerine dini özgürlüklerin teminatı olarak öne çıktığı yeni Türkiye modeli, uzun yıllar boyunca “modernleşme” ve “ilerleme” gerekçesine dayanarak hakları elinden alınan Müslüman toplumlar için de bir umut ışığı yaktmaktadır.

Halkın çoğunluğunun Müslüman olduğu birçok Ortadoğu ülkesinde sivil toplumun bir parçası olan muhafazakâr aktörlerin siyasal süreçlere katılması engellenmiş ve istikrarlı bir demokratik yönetim sağlanamamıştır. Laikliği, dini grupları baskı altına almak ve potansiyel muhalifleri bastırmak amacıyla kullanan diktatörlere karşı halkların direnişi, daha özgürlükçü bir laiklik anlayışının bölgedeki devletler tarafından benimsenmesi gerektiğini göstermektedir. Esasen, muhafazakâr aktörler sivil toplumun potansiyel üyeleridir. Muhafazakâr aktörlerin sivil topluma katılımı ise, devletin onlar karşısında uyguladığı politikalara, onların bu politikalar karşısındaki tutumuna ve bu karşılıklı etkileşim bağlıdır. Bu teorik yaklaşım, devletin zaman içinde sivil toplumun sınırlarını belirleyen kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır (Rubin, 2010). Güçlü bir sivil toplumun oluşması ise, laiklik ve demokrasinin güçlenmesi ve daha istikrarlı bir yönetimin sürdürülmesi açısından önem taşımaktadır. Esasen modern dünyada artık “toplum” kavramını devletten bağımsız bir şekilde düşünmek çok anlamlı görünmemektedir. Devlet toplumsal sınırları belirlemekle birlikte, devlet ve toplum karşılıklı olarak birbirlerini dönüştürmektedir. Devlet ve toplum arasındaki bu karşılıklı etkileşimler ise, devletin ve diğer kurumların yeniden şekillenmesine katkı sağlamakta ve

devlet ile diğer toplumsal güçler arasındaki ilişkilerin de temelini oluşturmaktadır (Migdal, 1994: 23).

Laikliğin Ortadoğu'da en katı şekilde yorumlanıp uygulandığı iki ülke olan Türkiye ve Tunus örnekleri mevcut teorik açıklamaların İslam ve demokrasi ilişkisini anlamak için yeterli olmadığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda hem Türkiye hem de Tunus'un Fransız laikliğini (laïcité) örnek aldığını vurgulamak gerekir. Her iki ülkede de dini kamusal alandan ve siyasi yaşamdan dışlama politikaları uygulanmıştır. Bunun bir sonucu olarak ta gerçek anlamda bir laiklik uygulanmamış ve baskıya dayalı bir sistem sürdürülmüştür. Tunus'ta muhafazakâr aktörleri temsil eden Nahda Hareketi siyasetin dışında tutulmuş ve yasaklanmıştır. Türkiye'de ise demokratik yönetim tekrar tekrar askeri müdahalelerle kesintiye uğramış ve dini grupları temsil eden Refah Partisi ve Fazilet Partisi Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır. Tunus'ta olduğu gibi Türkiye'de de başörtüsü kamusal alanda yasaklanmış ve başörtülü öğrencilerin üniversiteye girmeleri engellenmiştir. Dini, siyasal yaşamdan ve kamusal alandan dışlayan bu otoriter laiklik anlayışı bireysel hak ve özgürlüklerin de ihlal edilmesine neden olmuştur. Her iki ülkede görülen bu dışlayıcı politikalara karşın, Türkiye ve Tunus'ta toplumsal ve siyasa alanda muhafazakâr aktörler olan Nahda ve Ak Parti etkinliğini korumakta ve daha da önemli hale gelmektedir. Türkiye ve Tunus'ta din-devlet ilişkilerinin dinamik yapısına bakıldığında mevcut teorik yaklaşımların bu gelişmeleri anlamakta yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu iki ülke birbiriyle karşılaştırıldığında laiklik, din ve demokratikleşme arasındaki ilişkileri açıklayan mevcut literatüre alternatif bir teorik yaklaşımın gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışma, din ve devlet ilişkilerini daha dinamik bir teorik model ile incelemek ve bu modelin Türkiye ve Tunus örneklerine uygulanabilirliğini tartışmaktadır.

- **Zeinab KHENISSI (PhD Candidate, Sakarya University),** Tunus Nahda Partisinin Siyaset Ve Dava Arasındaki Devinimi / Separation Between the Politics and Advocacy of the Movement of the Tunisian An-Nahda Party / الفصل بين السياسي و الدعوي لدى حزب حركة النهضة التونسية

تعتبر حركة النهضة التونسية نتاج لتجربة تغريب عنيفة خاضتها دولة ما بعد الاستقلال ، لا فقط على هياكل مؤسساتها ، بل كذلك دخل المجتمع بإسقاط النموذج الغربي على نمط الحياة ، وهو ما شكل خطرا يهدد هوية البلد الحضارية ، التي كادت أن تنسلخ لولا محاولات "الردة" عن المنهج التغريبي ، كتب لبعضها الاندثار وأخر النجاح ، ولعل أبرزها الجماعة الإسلامية التي تحولت وتطورت منذ نشأتها الى الاتجاه الإسلامي ، ثم حركة نهضة ، ثم حزب النهضة ي 2016.

فلئن بدأت نشاطها في البيئة المحلية في أواخر الستينات على منوال جماعة الدعوى والتبليغ ، حيث أنها قدمت خطابا بيداغوجيا يستهدف تقويم الأخلاق ورد الاعتبار للثقافة العربية الإسلامية ، إلا أنها ومن خلال التفاعل مع معطيات البيئة التونسية و المتغيرات الإقليمية لعل أبرزها أحداث 78 الصدامية مع النظام بسبب فشل التجربة التعااضدية ، فضلا عن التأثير بأطروحات اليسار الذي ناكفته طويلا داخل

أسوار الجامعات ...، تحولت إلى حركة سياسة تساؤل الشأن العام على الطريقة الإخواني في أواخر السبعينات .

ومع بداية الثمانيات خاضت الحركة جملة مراجعات لعدة أسباب لعل أهمها الانفتاح على مدارس فكرية إسلامية و غير إسلامية ، فضلا عن الوضع السياسي بتونس ، انتهت إلى تبني عقيدة سياسية جديدة ، كإقرار التعددية السياسية والديمقراطية من خلال بيانها التأسيسي ، وهي تعتبر سابقة في تاريخ الحركات الإسلامية .

كما أن التطور داخل الحركة لم يقف عند هذا الحد ، إذ أعلنت من خلال مؤتمرها العاشر في 2016 مسألة الفصل بين السياسي والدعوي ، الذي رأى فيه العديد من المتابعين لشأن الحركة نقلة هامة، ستلقي بتبعيات عدة على النهضة وعلى بقية الحركات الإسلامية ، وعلى ضوء ذلك تحاول هذه الورقة الإجابة عن الأسئلة التالية :

- ماذا نعني بالفصل بين السياسي والدعوي ؟

- ما هي الأسباب والمبررات التي جعلت النهضة تقرر هذه الخطوة ؟

- وما مدى واقعيها لدى حركة تعتبر الإسلام مرجعية ؟

- وكيف كان تجاوب بقية الحركات الإسلامية معها ؟

عناصر البحث : ستكون إجابة عن أسئلة الباحثة

خاتمة : تضمنت أهم النتائج التي توصل إليها البحث

قائمة المراجع

- من تجربة الحركة الإسلامية ، راشد الغنوشي .

- الحركة الإسلامية في تونس أطوار من النشأة والمحاكمات ... ، لطفي العمودي .

- الإسلاميون التونسيون من الحكم الى المعارضة ، علية العلاني .

- المعارضة التونسية ، توفيق المديني .

- الحركة الإسلامية في تونس ، عبد اللطيف الهرماني .

- من الجماعة إلى الحركة ، مجموعة مؤلفين .

- الإسلاميون في الواقع السياسي العربي ، شفيق شفير .

- الإسلاميون وتحديات الحكم ، مجموعات مؤلفين .

- الحركات الإسلامية في المغرب العربي ، نغم محمد صالح .

- **Antara BENMERGZOU (Dr., University of M'sila)**, Arap Dünyasında Yaşanan Son Değişimler Işığında Siyasal İslam Hareketlerinin Geleceği / Future Movements of Political Islam in the Light of the New Changes in the Arab World / مستقبل حركات الإسلام السياسي في ظل التحولات الجديدة في العالم العربي

لإجدال في أن دراسة حركات الإسلام السياسي في العالم العربي شكلت أحد أهم المواضيع الهامة التي لازالت تثير اهتمام العديد من المفكرين والباحثين على اختلاف أقطارهم وتنوع تخصصاتهم ، ما أدى إلى بروز نقاش حاد بينهم حول من يراها ظاهرة صحية ساهمت وتساهم في تعزيز البناء الديمقراطي العربي، وبين من يراها شكلا من أشكال الانتحار السياسي الذي يشكل تهديدا كبيرا في طريق بروز ديمقراطية عربية حقيقية، لذلك دعت بعض التيارات السياسية والأقلام الفكرية والصحفية إلى ضرورة وضع حركات الإسلام السياسي موضع الأرشيف السياسي من خلال منعها وحظرها من ممارسة أي عمل حزبي، خاصة بعد أن كشفت أغلب التجارب السياسية العربية عن عمق تغلغل هذه الحركات في الأوساط الشعبية، مستفيدة بذلك من توظيفها للدين في الحياة السياسية، فتعالت بذلك أصوات أذعياء الديمقراطية رافعين شعار ' الديمقراطية في خطر: فأوقفوا أعداء الديمقراطية' في إشارة واضحة لحركات الإسلام السياسي، فبدأت بذلك الانقلابات الفكرية والسياسية والعسكرية، من الجبهة الإسلامية للإنقاذ في الجزائر إلى حركة المقاومة الإسلامية في فلسطين إلى حركة الإخوان المسلمين في مصر، تشابهت النهايات على اختلاف بداياتها.

انطلاقا من ذلك ستحاول هذه الدراسة أن تركز في البحث عن عوامل فشل حركات الإسلام السياسي في إدارة شؤون الحكم في العديد من الأقطار العربية؟ هل كان الفشل بفعل أسباب ذاتية داخلية أم بفعل عوامل خارجية؟ هل المعارضة السياسية هي المكان الطبيعي لقوى الإسلام السياسي؟ لماذا الخوف من حركات الإسلام السياسي داخليا وخارجيا؟ وهل هذا الخوف يمثل ظاهرة طبيعية صحية أم هو ظاهرة مرضية؟ لماذا كلما وصلت قوى الإسلام السياسي إلى السلطة بطريقة ديمقراطية يتم الانقلاب عليها بدعوى حماية الديمقراطية؟ ما حقيقة علاقة الديمقراطية بحركات الإسلام السياسي؟ وهل قبول الحركات الإسلامية للخيار الديمقراطي كان بناء على وعي إدراكي وانسجام حقيقي أم بناء على خيار تكتيكي اضطراري؟ ولماذا لم تستطع حركات الإسلام السياسي رغم حملها لمشروع واحد أن تتوحد؟

الإجابة عن هذه التساؤلات يدفعنا إلى ضرورة تناول المحاور التالية:

- حركات الإسلام السياسي: البحث في المفهوم.
- سؤال الدين والسياسة في العالم العربي
- التغيرات الجديدة في المنطقة العربية وتأثيرها على حركات الإسلام السياسي.
- مستقبل حركات الإسلام السياسي في ظل فشل الحراك العربي

. الخاتمة. قائمة المراجع

Panel 18: Irak Siyasetinde Mezhepçi ve Dini Konular / Sectarian and Religious Issues in Iraqi Politics (EN) / القضايا الطائفية والدينية في السياسات العراقية

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Michael GUNTER (Prof. Dr., Tennessee University)

- **Jalal Hasan MISTAFA (Dr., University of Human Development),** Gelecekteki Irak: Birlik mi Çözülme mi? / Future Iraq: Unity or Disintegration / مستقبل العراق: وحدة أو انحلال

An important question that imposes itself on academic and non-academic debates about the future of Iraq is how strongly united Iraq is not to disintegrate? Although it may be hard to anticipate precisely, two processes in post-2003 Iraq have put the future of Iraq at risk, namely the politicisation of ethnicity and its institutionalisation. However, there are still some factors that prefer, and sometimes support, that the Iraqi state integrity remains intact. These factors are internal, regional and international. Now, the haunting question is which of these two directions will eventually prevail? This paper deals with this issue and tackles such a question through qualitatively weighing the strength of each direction. Also, this paper arrives at the conclusion that due to additional assisting factors, the former direction is strengthening at the expense of the latter.

- **Kardo MUHAMMED (Lecturer, Human Development University),** Irak'ın Geleceğinin Şekillenmesinde Şii Milislerin Yeri / Shia Armed Groups and Their Impacts on Forming the Future of Iraq / الجماعات المسلحة الشيعية وتأثيراتها على تشكيل مستقبل العراق

After 2003, the Iraqi political system was established on "Ethnic power-sharing" but from 2006 until 2014 the Shia majority government, headed by the former prime minister Nouri al-Maliki, held an exclusive policy towards Sunni and Kurds. This caused anger and frustration over the central government. In order to absorb and centralise power, Al-Maliki removed Sunni figures like Tariq Al-Hashimi and worsened the relation with the Kurds by cutting their budget. The turning point for the Iraqi political system was in 2014 when the Islamic State of Iraq and Syria (ISIS) took control over Mosul.

After the collapse of the Iraqi army in Mosul and losing that city to ISIS, the Grand Ayatollah Ali Sistani issued a religious edict (*Fatwa*) calling on all Iraqi to defend their honour and city against ISIS. Since that many Shia young people joined organisations such as Badr, Asab Ahel Haq, Al-Sadar. These mentioned organisations were able to create an image indicating Shia majority as a defender of Shiaism against ISIS. Socially they have controlled over the Shia society, and they have been presented as heroes among the majority. They are politically in control of the most of the political decisions.

For example, they pressured both legislative branches the Iraqi parliament and the government to give them \$1 billion from Iraq's state budget. On the battleground, they are leading fighting against ISIS and, people like Hadi Ameri and Abu Mahdi Muhandis are in control over the war in Falluja, Ramadi and Tikrit. The Iraqi military institution is out of control, and the defence minister Khalid Alobaidi is acting like a speaker of these groups.

The questions in this paper are: What the future of Iraq is in light of these armed groups. Can any state coexist with armed groups? Where is the Weberian theory regarding the Iraqi state as a monolithic entity and as the only beholder of the monopoly of violence? Can these armed groups be mercenaries and used outside of Iraq? for example, Organisations like Badr is considered as a pro-Iranian and has a strong relation with the Iranian general Qasim al-Sulaimani. Can they avoid being used as a proxy in any confrontation outside of Iraq?

This article has a framework which is based on categorising and assessing these groups by using Ariel Ahram's model. Ahram's model is focusing on the rise and fall of the militia in the fragmented states and how these groups will shape the form of that states. The degrees of devolution in the control of violence is another aspect that will be treated in this paper.

- **Salam Abdulqadir ABDULRAHMAN (Assist. Lecturer, University of Human Development),** Iraklı Grupların Politik Paradoksu: Bir Güvenlik Çözümü / The Political Paradox of the Iraqi Groups: A Security Solution / المفارقة السياسية للجماعات العراقية: الحل الأمني

The major components of the Iraqi society, the Shiites, Sunnis, Kurds and other ethnic and religious groups live in enmity and the gap between them is wider than any time before. They operate largely independently and mark out slowly the 'borders' between them. The once social and political bridges existed between them in the form of traditional marriage, of living together in different cities and towns and working together in institutions have all gone. The way these groups operate gives the impression that each is preparing to form a state of its own. Yet, the international community and the major powers such the United States, the European Union and the regional powers and neighbours such as Turkey, Iran and Saudi Arabia, and the International institutions such as the United Nations have all so far made their position clear that Iraq should remain a united country and the integrity of its territory must be preserved. In another word, the different ethnic and religious groups in Iraq have to share one country for a long time to come, thus they need to work to make it a land for all and help its people to live peacefully. These different components of the Iraqi society are well aware of that, however they are creating more enmities and hatred and distance themselves from each other by their daily actions. Each perceives great physical, societal and sometimes

economic threat from other groups and they believe in the objectivity of the threats, i.e. they are real and exist out there, nothing imaginary or subjective. This impossibility for Iraq to break up to a number of independent states due to the international community's stance and the constant works of Iraqis different groups toward further animosity, hatred and violence and toward further destruction of the country as the land for all is what we call the *political paradox*. However, here is a security solution from Karl Deutsch's point of view.

Deutsch's point of view concerns states in international relations, however as we argue, his view can be implemented at the national level, within a country. He proposes the creation of a security community, a national security community in our case, based on the two pillars of economic and cultural cooperation between the existing states, ethnic and religious groups in our case. He argues that the security or threat perception is socially constructed and it is subjective. It can be altered by the action of the parties involved over time.

One of the findings of this article is that Deutsch's international security community can be applied at the national level and as it can work for the state actors at the international level it can work for actors at the national level. Another finding is that, though remains theoretical at this stage, the propositions by Deutsch can offer a solution to the security problems between different components of the Iraqi society.

In writing this article we rely on the available literature of the security view we present and on the reports published by the reliable media on the present situation in Iraq and the kind of the security problems there.

- **Tim JACOBY (Prof. Dr., The University of Manchester)**, İslam Devleti Söylemine İslam'ı Yerleştirme: Dabiq'ın Analizi (1-10 Sayılar)/ Locating Islam Within the Discourse of the Islamic State: An Analysis of Dabiq, Issues 1-10/ تحديد موقع الإسلام في خطاب الدولة الإسلامية: تحليل الدابق، قضايا 1-10

Since the emergence of the Islamic State (*ad-Dawlah al-Islamiyah* – or simply *ad-Dawlah* to its citizens (Weiss and Hassan, 2015: xi)) in Iraq and Syria during 2013, considerable debate has arisen over the relationship (or lack of therein) between its ideological discourse and broader Islamic exegeses and learning. Three overlapping positions are apparent. The first is that *ad-Dawlah's* narrative of self-justification is derived from precepts which are central to Islam as an observable world religion. The second is that its claim to legitimacy is an anachronistic aberration that can be considered to be neither meaningfully connected to revealed scripture nor to established Muslim scholarship. The third is that it represents a particular type of Islam which, although far from the lives and ideas of Muslims generally, can be systemically distinguished and genealogically established. Each of these positions relate to wider

analytical currents within the literature on political violence – deliberations over the peculiar bellicosity of organised religion, tensions between cultural and political understandings of motive and policy debates over the meaning of (de)radicalisation and the search for the “moderate” Muslim.

This paper aims to connect these broader discussions to *ad-Dawlah's* self-defined ideological standpoint as set out in its on-line magazine, *Dabiq*. The first 10 of these, published between June 2014 and July 2015, amounts to 577 pages containing references to 287 verses of the Qu'ran, to the work of 64 classical scholars and to 23 modern intellectuals. Of these, six (all Medinan) *surat* are cited most commonly, with six *ayah* also appearing more often than any others. The work of nine classical scholars – generally from the Athari school of the thirteenth century – are presented most frequently, while references to contemporary thinkers are divided between eight favourably and 15 unfavourably citations. This paper tries to make some sense of these distinctions by explaining why some ideas have been chosen over others.

7. Oturum/ Session 7 / الجلسة سبعة

Panel 19: İsrail'de Dini Azınlıklar / Religious Minorities in Israel / الأقلية الدينية في إسرائيل

Panel 20: Türkiye ve Ortadoğu Siyaseti / Turkey and the Middle East Politics / تركيا وسياسات الشرق الأوسط

Panel 21: Filistin, Levant ve Uluslararası Politika / Palestine, Levant and International Politics (EN) / فلسطين، الشام والسياسات الدولية

Panel 19: İsrail'de Dini Azınlıklar / Religious Minorities in Israel / الأقلیات الدینیة فی
 إسرائيل

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Hamza AL (Prof. Dr., Sakarya University)

- **Fuat AYDIN (Prof. Dr., Sakarya University)**, Marjinal Bir Yahudi Grubu Olarak Falaşlar Ve İsrail Devletinin Dini Ve Toplumsal Yapısındaki Yerleri / As a Marginal Jewish Group the Falasha People and Their Position Inside the Religious and Social Structure of Israel / الفلاشا كأقلية يهودية مهمشة وموضعهم داخل الهيكل الديني والاجتماعي في إسرائيل

Falaşlar Etiyopya'da yaşayan Yahudi dini grubudur. Ancak Etiyopya'da böyle bir Yahudi topluluğunun varlığının öğrenilmesi modern bir olgudur. Sorbonne Üniversitesinden Profesör Joseph Halevi'nin 1862'de bu bölgede yaptığı araştırmalar sırasında, Etiyopya'da Yahudi bir dini grubun varlığını keşfetti. Falaşlar etnik olarak yaşadıkları bölgenin insanlarıyla aynı kökenden gelmelerine ve aynı dili kullanmalarına rağmen onlardan inanç bakımından olduğu gibi, din olarak mensup buldukları Yahudiliğin ana damarını teşkil eden Rabbani/Ortodoks Yahudilikten de farklılıklar gösteren bir topluluktur. Etiyopyalılar tarafından bu grubu ifade etmek için kullanılan ve "göçebe, topraksız, göçmen" anlamına gelen, Ge'z dilindeki *Falaşa* yerine kendilerinin İsrail soyundan geldiklerini çağrıştıracak şekilde *Beta İsrail* (İsrail Evi, İsrail çocukları) olarak adlandırılırlar.

Kökenleri hakkında farklı teorilerin bulunduğu bu dini grup, İsrail devletinin kurulduğu 1948'den itibaren parça parça olmak üzere İsrail'e gelirken, 1977'de *Aliya*'nın (yeryüzünde Yahudi olan herkesin İsrail vatandaşı olma hakkının olduğu ve dolayısıyla da oraya göç edebileceğini kabul eden geri dönüş yasasının-5 Şubat 1950-) *Beta İsrail* için kabul edilmesinden sonra, 1977 ile 1990'larda farklı adlarla gerçekleştirilen (Yeşu, Musa ve Süleyman) operasyonlar sonunda, bugün İsrail'de yüz yirmi bine yakın Etiyopya kökenli Yahudi yaşamaktadır.

Her ne kadar bir devlet politikası olarak İsrail'e getirilmiş olsalar da bu, Falaşaların İsrail'de diğer Yahudilerle aynı kategoride kabul edildikleri, aynı muamelelere maruz kaldıkları anlamına gelmemektedir (aslında bu eşit olmama Ortodoks Yahudilik dışındaki Yahudi dini gruplar için az çok geçerli bir durumdur). Falaşalar, Etiyopya'daki ekonomik olarak yaşadıkları sıkıntılı durumdan kurtulmuş görünseler de, İsrail'de onların için bir cennet olmamıştır. Orada hem dinsel hem de toplumsal dışlanmaktan kaynaklanan bir takım sıkıntılar bugüne kadar hale devam etmiştir.

Bu tebliğde, İsrail'de dini bir azınlık olarak görülen Falaşaların kökenleri ve bu konudaki çözüm önerilerini, dini inançları, kutsal kitapları ve ana damar (Ortodoks) Yahudilikten ibadetleri bakımından farklılıklarından kaynaklanan İsrail'deki hem dinsel hem de toplumsal olarak yaşadıkları sıkıntılar neler olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır. Falaşaların yaşadıkları bu sıkıntılar de, İsrail'in hem Yahudi kökenli hem de Yahudi

kökenli olmayan dini gruplarla ilişkileri ve bu ilişkileri düzenlemede kullandıkları ana sistemden kaynaklandığı için, yer yer onun hakkında da bilgiler verilecektir.

- **Muhammed Ali BAĞIR (Assist. Prof., Sakarya University)**, Samiriler: İsrail Devletine Yansımaları ve Kökenleri Sorunu / Samiris: Question of Roots and Reflections to State of Israel / المسامريون: مسألة الجذور وانعكاساتها على إسرائيل

Bildirimizin asıl konusu olan Sâmirîler, asırlardır Filistin'in Sâmiriye bölgesinde yaşayan ve köken olarak İsrailoğullarının soyundan geldiklerini savunan dinî bir topluluktur. Tevrat inancının asıl koruyucularının kendileri olduğunu iddia ettiklerinden kendilerine Şâmerîm, yani muhafaza edenler ismini veren bu kadim topluluk, dinî hayatla ilgili bazı uygulamalarında İsraili Yahudilerle büyük benzerlik gösterirler. Ancak, Yahudiler tarafından kadim dönemlerden günümüze hem köken hem de dinî mensubiyet açısından hakiki Yahudi olarak görülmemişlerdir. Günümüzde 800 kişiden oluşan bu küçük topluluk, Filistin'in Nablus şehri yakınlarındaki Sâmirîlerin kutsal saydıkları Gerizîm dağının eteklerinde bulunan Luza köyünde (Kiryat Luza) ve İsrail'in Tel Aviv şehri yakınlarındaki Holon'da yaşamlarını sürdürmektedirler.

Bildiride, Sâmirîlerin inanç esasları hakkında genel olarak bilgi verilecektir. Sâmirîler ile Yahudiler arasındaki en büyük anlaşmazlık noktası olan Sâmirîlerin kökeni hakkındaki tartışmaya tarafların yaklaşımı, kendi tarih ve kaynakları açısından, ele alınacaktır. Ardından da günümüzde farklı iki toplumda ve şehirde hayatlarına devam eden Sâmirîlerin, İsrail Holon'daki yaşamları üzerinde durulacaktır. İsrail devleti ve Yahudilerle olan ilişkiler, bu ilişkilere köken sorununun nasıl etkide bulunduğu günümüz dünyasından örneklerle irdelenecektir.

- **Ravza AYDIN (Res. Assist., Sakarya University)**, Mizrahi Yahudileri Ve İsrail'deki Sosyo-Kültürel Konumları / Mizrahi Jews and Their Socio-cultural Position in Israel / يهود المزراحي وموضعهم الاجتماعي-الثقافي في إسرائيل

XIX. yüzyılın başından itibaren İsrail'deki Yahudi topluluğu birçok ülkeden göç almıştır. Siyonist Yahudilerin en önemli hedefi Filistin toprağında çok sayıda Yahudi'nin yerleşimini sağlamak olduğundan 1950'de göç yasası (*Aliya/Geri Dönüş Yasası*) çıkartılmış ve sadece Doğu Avrupa, Rusya, Amerika'dan değil Ortadoğu, Kafkasya, İran, Türkiye, Hindistan ve muhtelif Arap ülkelerinden de Yahudilerin bu topraklara yerleşmelerine olanak tanınmıştır. Bunun neticesinde ise, İsrail'de Yahudi olmaları dışında, tamamen farklı (etnik ve kültürel) geleneklerden homojen olmayan, birbirinden kültürel ve fiziksel olarak uzak/kopuk bir Yahudi toplumu oluşmuştur. Homojen olmayan bir Yahudi toplumunun oluşmasının sebeplerinden biri, geldikleri coğrafya ve kültürel ortamın farklılığıysa, diğeri de gruplar arasındaki ekonomik uçurumlardır.

Söz konusu toplumu oluşturan etnik/kültürel gruplardan, bizi burada ilgilendiren ise Mizrahi/Doğulu Yahudilerdir. Her ne kadar adlandırmadan doğu kökenli Yahudiler anlaşılabilir, Mizrahi Yahudileri ile tam olarak neyin kastedildiği ve bu grubun nasıl tanımlanması hususunda gerek kendileri gerekse de İsrail’de iktidar gücü ellerinde bulunduran ve onları statü olarak kendilerinden düşük gören Aşkenaz Yahudiler arasında bir fikir birliği bulunmamaktadır.

Bu tebliğde öncelikle Mizrahi Yahudileri ile neyin kastedildiği, hangi etnikleri ve kültürel grupları içinde barındırdığı meselesine, akabinde İsrail’deki sosyokültürel durumları; diğer Yahudi gruplarla ve devletle olan ilişkilerine yer verilmesi hedeflenmektedir.

Bu tebliğde, yukarıda zikredilen Yahudi gruplardan özellikle Sefarad kökenli Yahudilerin diğer Yahudi gruplarla ve devletle olan ilişkileri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

- **Yunus KAYMAZ (Res. Assist., Sakarya University),** İsrail Devleti Ve Sefarad Yahudileri / The State of Israel and the Sephardi Jews / دولة إسرائيل ويهود السفرديم

Klasik İbranicede İspanya kelimesine karşılık gelen “Sefarad” İspanya ve Portekiz kökenli Yahudileri ifade etmek için kullanılan bir adlandırmadır. Bu coğrafyada yaşayan Yahudiler, oranın kültür ve geleneklerinden etkilenmişler ve öte coğrafyalarda yaşayan Yahudilerden dil, dua şekli ve dindarlık anlayışı bakımından önemli farklılıklar göstermişlerdir. Bu yüzden Sefarad, coğrafi bir bölgeye aidiyetin ötesinde mezkûr farklılıkları da içinde barındıran bir Yahudi grubunu ifade eder hale gelmiştir. İspanya ile özdeşleşen bu grup, 1492’de sürgünden sonra başta Osmanlı İmparatorluğu olmak üzere dünyanın birçok yerine dağılmış ve öteki Yahudilerden ayrı bir grup olarak varlığını bu güne kadar devam ettirmiştir.

On dokuzuncu yüzyıldan itibaren ve özellikle de 1948 sonrasında çıkartılan Aliya yasasının bir sonucu olarak çok daha yoğun bir şekilde dünyanın farklı yerlerinden çok çeşitli kültürel kökene sahip Yahudiler İsrail’e bir anlamda akın ettiler. Bunun bir sonucu olarak da İsrail, Doğu Avrupa kökenli Eşkenazların, İspanya Kökenli Sefaradların ve Doğu Kökenli Mizrahimlerin, ve son olarak da doksanlı yıllardan itibaren planlı bir şekilde İsrail devleti tarafından getirilen Etiyopya kökenli siyahi kökenli Yahudilerin bulunduğu bir ülke haline geldi.

Bütün bu isimle anılan gruplar Yahudi olsalar da, bazılarının Yahudiliklerinin tartışmalı olması bazılarının Siyonist devletin teşekkülünden önce rol oynaması gibi sebeplerden dolayı, İsrail toplumunda ciddi bir ayırım ortaya çıktı.

Panel 20: Türkiye ve Ortadoğu Siyaseti / Turkey and the Middle East Politics / تركيا وسياسات الشرق الأوسط

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Othman Ali (Assoc. Prof., Sakarya University)

- **Sadeq ALSHIKHEID (PhD, Sakarya University)**, Stratejik İşbirliği Konseyi'nin Oluşturulmasının Akabinde Türkiye-Katar İlişkilerinin Gelişimi / The Development of Turkish-Qatari Relations Following the Formation of the Strategic Cooperation Council / تطور العلاقات التركية القطرية بعد تشكيل مجلس التعاون الاستراتيجي

العلاقات التركية القطرية تضرب جذورها في التاريخ إلى مئات السنين وتمتد إلى عهد السلطان سليمان القانوني منذ عام 1538م عندما قام بسفرة إلى خليج البصرة والتي سميت بالسفرة السادسة. ورغم أن العلاقة بين قطر وتركيا تاريخية إلا أن البلدين أقاما علاقاتهما الدبلوماسية في مطلع ثمانينيات القرن الماضي. غير أن العلاقة تطورت بشكل كبير بعد تولي حمد بن خليفة آل ثاني الحكم في قطر عام 1995. وبعد وصول حزب العدالة والتنمية إلى الحكم في تركيا عام 2002 حيث أخذ بعدها مؤشر العلاقات بين الدوحة وأنقرة وتيرة تصاعدية بصورة كبيرة.

وفي العامين الأخيرين دخلت العلاقة في مرحلة جديدة من التعاون الاستراتيجي طويل الأمد بعد توقيع الرئيس التركي وأمير قطر لمذكرة تفاهم مشتركة لتأسيس اللجنة الاستراتيجية العليا بين البلدين، في العاصمة أنقرة، يوم 19 ديسمبر/ كانون أول 2014. هذا التطور جاء نتيجة تراكم العلاقة بين الجانبين وبدوافع ومحفزات سياسية وأمنية واقتصادية، وفي بيئة اقليمية متزعزعة ومضطربة تتداخل فيها الصراعات المحلية والاقليمية والدولية.

وتتولى اللجنة الاستراتيجية العليا بين البلدين دعم التعاون في مجالات السياسة والاقتصاد والتجارة والاستثمار والتعليم والثقافة والعلوم والتكنولوجيا والطاقة والزراعة والاتصالات. ولا يقتصر التنسيق المشترك بين الجانبين على الجوانب السياسية والدبلوماسية والاقتصادية والعسكرية، بل يمتد ليشمل الجوانب الإنسانية أيضاً.

مشكلة الدراسة

تركز مشكلة الدراسة حول التطور في العلاقات التركية القطرية بعد الاتفاق الاستراتيجي، والذي شكل محطة فاصلة في مسار العلاقة بين البلدين وأسس لمرحلة جديدة من التحالف الاستراتيجي في مجالات متنوعة وجعلت من البلدين يتصرفان ككتلة واحدة في الاقليم. وهذا ما يجعل دراسة هذه العلاقة بين البلدين في هذه الفترة الزمنية التي أعقبت الاتفاق جديدة بالبحث والدراسة بأبعادها الداخلية والخارجية.

تساؤلات الدراسة

طرح الباحث سؤالاً رئيسياً ومجموعة من الأسئلة والفرعية لتشكل أرضية للبحث العلمي، حيث تتحدد مشكلة الدراسة في السؤال الرئيس التالي: كيف تطورت العلاقات التركية القطرية بعد تشكيل مجلس التعاون الاستراتيجي؟ ويتفرع منه الأسئلة التالية: كيف تطورت العلاقات بين البلدين قبل تشكيل مجلس التعاون الاستراتيجي؟ وما محددات العلاقات التركية القطرية في ظل الاتفاق الاستراتيجي؟ وما هي مؤشرات ومظاهر العلاقة بين الجانبين ودور مجلس التعاون الاستراتيجي في تعزيزها؟ وكيف تأثر العلاقات التركية القطرية على قضايا الاقليم؟ وما مستقبل هذه العلاقة في ظل المتغيرات الداخلية والخارجية؟

فرضية الدراسة

ثمة علاقة بين الدور الاقليمي لكل من تركيا وقطر وتطور علاقاتها الثنائية في الفترة ما بعد تشكيل مجلس التعاون الاستراتيجي. حيث توافقت رؤى البلدين في الاقليم في الكثير من الجوانب، وتقاطعت مصالحهما في معظم الملفات، بل ونجحا في العمل المشترك لإدارة عدد من أزمات الاقليم، الأمر الذي انعكس على علاقتهما الثنائية ودفعها للتطور بصورة متسارعة وصولاً لتحالف الاستراتيجي.

حدود الدراسة

الحدود الزمانية: للدراسة بين منتصف عام 2014 حيث بداية المشاورات لتشكيل مجلس التعاون الاستراتيجي وحتى منتصف عام 2016 حيث البدء بإجراء هذه الدراسة. أما الحدود المكانية: للدراسة في الحدود السياسية القطرية لكل من تركيا وقطر.

منهج الدراسة

سيستخدم الباحث في هذه الدراسة المنهج الوظيفي الجديد لأنه يحدد شكل العلاقة استناداً لطبيعة المهام التي تقوم بها كل دولة. وفي اطار هذا المنهج العام سيتم الاعتماد على اقتراب الدور، حيث لكل من تركيا وقطر أدوار محددة تقوم بها ضمن عملهما المشترك وفي الاقليم. أما أداة الدراسة فهي المقابلة، حيث سيجري الباحث مقابلات مع ساسة وصناع قرار من كلا البلدين وكذلك مختصين في حقل العلاقات الدولية.

- **Rebwar MAHMOOD (Assist. Prof., University Of Human Development),** DAİŞ Sonrası Türkiye-İrak İlişkilerinin Geleceği / The Future of the Iraqi-Turkish Relations for the DAESH / مستقبل العلاقات العراقية-التركية لمرحلة ما بعد الدولة السالمية / داعش

إن العلاقات العراقية-التركية اتسمت بالطبيعية على مر التاريخ، حيث انها لم تكن على مستوى عال من المتانة

والقوة ولم تصل كذلك في اي مرحلة من مراحل الى حالات التوتر القصوى . وقد كانت العلاقات التركية -العراقية

9009 قد سارت في إطار قرارات مجلس الأمن الدولي وذلك بسبب الواقع الذي شهده - في الفترة ما بين 9220

العراق، .وان هذه البيئة التي كانت قد ساءت في التسعينات، ازدادت سوءا بعد قيام الولايات المتحدة الامريكية

وتحت غطاء دولي باحتلال العراق خلال شهر مارس/آذار . 9002 ولقد شهدت العلاقات العراقية-التركية مراحل

عديدة منذ الاحتلال الامريكي للعراق عام .) 9002 (حيث ارتفعت في بعض الاحيان الى مستويات متقدمة والتي

لم تقتصر على مجال معين بل شمل العلاقات السياسية والاقتصادية والأمنية وتفرعات تلك العلاقات من توافقات

دبلوماسية واتفاقيات وزيارات ومبادرات . وبالمقابل شهدت العلاقات مستويات سيئة بسبب التدخلات الاقليمية في

ادارة العلاقات بين البلدين من جهة، والواقع الامني والسياسي والطائفي في العراق من جهة أخرى.

تشهد المرحلة الجديدة في العلاقات العراقية-التركية بعد ظهور ما يسمى ب"الدولة الاسلامية" رؤى حساسة جدا

وذلك بسبب حداثة الواقع الامني والسياسي والعسكري والاقتصادي الموجود حاليا بسبب ظهور جماعة "تنظيم

الدولة الاسلامية". حيث من الممكن بناء العلاقات على أسس متينة و تشهد انعكاسات ايجابية على الشعبين وخاصة على صعيد الاتفاقيات الامنية لادارة الواقع الامني لأمن الطاقة والأماكن الحدودية لمرحلة ما بعد ما

يسى بالدولة الاسلامية .وكذلك من الضروري تطوير العلاقات الاقتصادية وربط الشركات التركية بالعراقية مباشرة

والتبادل التجاري كل ذلك سوف ينعكس إيجابا على اقتصاد البلدين على مستوى الاستثمار عالي المستوى أو على مستوى الاستهلاك الفردي.

بناء على ذلك تم إختيار موضوع مستقبل العلاقات العراقية-التركية كموضوع للبحث مع اختيار مرحلة ما بعد ما

يسى بالدولة الاسلامية- داعش -كنموذج للبحث . إذ من خلاله يحاول البحث أن يربط بين معطيات الواقع الحالي

و متغيرات مرتبطة بالصعيد الداخلي والخارجي، وذلك من خلال طرح مجموعة من الحوافز والدوافع، يستند بعضها

الى المكانة التي تتمتع بها الدولتان منها ما تتعلق بالواقع السياسي والاقتصادي والامني بين الدولتين.
هدف البحث:

إن الغاية الأساسية من البحث تكمن في معرفة كيفية قراءة الصورة المستقبلية للعلاقات العراقية-التركية وذلك

من خلال معرفة دور المؤسسات الرئيسية في هذا المجال. إضافة الى تحديد دور العوامل والمتغيرات وما طرأ ويطرأ عليها من تغيير على العلاقة بين البلدين .علما أن الغاية تكمن أيضا في الكشف عن دور ومواقف المؤسسات الرسمية والشعبية للطرفين .حيث أثارت توجهات جديدة في البلدين واستحدثت قناعات حول مستقبل العلاقات العراقية-التركية.

فرضية البحث:

إن الفرضية التي يحاول البحث إثباتها هي أن أن العلاقات التركية-العراقية يمكن أن تتجه نحو الأفضل في حال

التوجه نحو التعاون المتبادل بشكل أوسع في المجالات المشتركة بين البلدين .كما من الممكن ايضا أن تتجه نحو

الأسوء خاصة بعد أن تمر بمشاكل عديدة و قد تزداد هذه المشاكل في مرحلة ما بعد ما يسمى بالدولة الاسلامية- داعش -وفي حال استمرار السياسة الخارجية والداخلية المتبادلة حالي ا . كما وإن العلاقات الثنائية

متأثرة بمتغيرات اقليمية و تأثيرات جانبية على القرار الخارجي العراقي.

ولإثبات صحة هذه الفرضية تثار جملة من التساؤلات من أهمها: ما هي اهم المحددات الرئيسية التي تتأثر بها

العلاقات الثنائية؟ ما مدى التوقعات المستقبلية للعلاقات المتبادلة بين الطرفين في مرحلة ما بعد الدولة

الاسلامية؟ هل أن الخلافات الشخصية تؤثر على العلاقات العراقية-التركية؟ وهل كان للخلاف الموجود بين

الطرفين تأثير ملحوظ في أطر العلاقات الثنائية؟

المؤتمر الثالث للسياسة والمجتمع في الشرق الأوسط

11 أكتوبر - 6112 جامعة صقاريا - حرم " أسنُ تَبَه 11 "

منهجية البحث:

اقتضت الدراسة الى الأخذ بالمنهج التحليلي والمنهج التاريخي الذي يكشف عن الجذور والحقائق التي أدت الى

المستوى الراهن للعلاقات العراقية-التركية .ولغرض معرفة آليات صنع القرار ودور المؤسسات فيه تم الإعتماد

على منهج صنع القرار .بالإضافة الى استخدام المنهج الاستقرائي الذي يبدأ بدراسة الجزئيات ليصل منها إلى

أسس عامة، ويعتمد على التحقق بالملاحظة المنظمة الخاضعة للتجريب والتحكم في المتغيرات المختلفة.
هيكليّة البحث:

يتكون البحث من مقدمة وثلاثة مطالب مع خاتمة و توصيات. يتناول المطلب الأول طبيعة العلاقات العراقية-التركية

في الوقت الراهن معتمدة على أرقام واحصائيات كدلالات واقعية لقياس مستوى العلاقات الثنائية بين البلدين. أما

المطلب الثاني فيتناول المحددات الرئيسية التي تتحكم في العلاقات التركية-العراقية، منها داخلية ومنها خارجية. وأخيرا يبحث المطلب الثالث في المشاهد المستقبلية للعلاقات التركية-العراقية في مرحلة ما بعد انتهاء ما يسمى بالدولة الإسلامية- داعش -وسندرج في الخاتمة أبرز الإستنتاجات المتوصل إليها وأهم التوصيات المقترحة للشكل المستقبلي للعلاقات العراقية-التركية.

- **Abdurrahim SIRADAĞ (Assist. Prof., King Fahd University of Petroleum and Minerals), / Türkiye Ve Suudi Arabistan Arasında Gelişen Stratejik Ortaklık: Yeni Fırsatlar Ve Yeni Tehditler / A Growing Strategic Partnership between Turkey and Saudi Arabia: New Opportunities and New Threats** شراكة الاستراتيجية المتنامية بين تركيا والمملكة العربية السعودية: فرص جديدة وتهديدات جديدة

Although Turkey and Saudi have deep historical relations, Turkey had a very limited relationship with Saudi Arabia during the Republican era. Since the AK Party came to power in November 2002, the bilateral relations have been strengthened significantly. For instance, Turkey and Saudi Arabia established a High-level Strategic Cooperation Council in 2015 in order to strengthen their common strategic relations. The emergence of the new threats and challenges in the region has forced these two states to increase their strategic collaboration. The emerging partnership between the two countries has also created a number of significant opportunities for both countries. This paper will discover the new opportunities emerged with the establishment of a strategic partnership between Turkey and Saudi Arabia and focus on how these two countries will deepen their collaboration in the future.

- **Nail ERHAN (Res. Assist., Middle East Technical University) and Agah HAZIR (Res. Assist., Van Yuzuncu Yil University), İran Devrimi'nin Türkiye'deki Yansımaları İrancılık ve İrancı İslamcılık / Reflections of Iranian Revolution in Turkey: Iranism and Iranian Islamism / انعكاسات الثورة الإيرانية في تركيا: الإيرانية والإسلام الإيراني**

Bu sunuşta, İran Devrimi'nin Türkiye'de oluşan İslamcılık hareketleri üzerindeki etkileri tartışılacaktır. Bu bağlamda, devrimin Türkiye İslamcı siyasi hareketi içerisinde bir

yansıması olarak ortaya çıkan ve 1980'lerin ilk yarısından günümüze kadar çeşitli düzeylerde etkisini sürdüren İrancı İslamcı siyasi akım inceleneyecektir. Konu iki temel sorunsal etrafında işlenecektir. İlk olarak, İrancı İslamcılığı Türkiye'deki ana akım İslamcılıktan ayıran temel noktalar tartışılacaktır. Bu amaçla, İrancı-İslamcı siyasi akımın ön plana çıkan dergileri *Düşünce*, *Şura*, *İktibas*, *İstiklal*, *Şehadet*, *Tevhid* ve *Selam* taranarak, bu dergilerde sıklıkla vurgulanan temalar ve üretilen söylem inceleneyecektir. İrancı İslamcılığın, dönemin hangi toplumsal ihtiyaçlarına cevap verdiği ve ana akım İslamcılığı ne düzeyde etkilediği ortaya konulacaktır. Sözü geçen siyasi akımın her ne kadar İslamcılığın içerisinde çıkırsa da, başka siyasi akımlarla -özellikle sol siyaset ile- benzerlik taşıdığı iddia edilecektir. İkinci olarak söz konusu dergilerin incelenmesi ve hareketin içerisinde bulunan Atasoy Müftüoğlu, Nureddin Şirin, Ali Bulaç vs. gibi figürler ile yapılmış olan mülakatlar üzerinden hareketin İran ile ilişkiler, İslam birliği ve Şiiilik Sünnilik ayrımı gibi konularda ileri sürdüğü görüşler tartışılacaktır. Bu kısımda, İran devletinin iç ve dış politikasında oluşan dönüşümlerin hareketi ne düzeyde etkilediği de sorgulanacaktır. Harekete etki eden "yerli" ve uluslararası unsurlar bu temalar etrafında tartışılacaktır.

Sunuş, Türkiye siyasi düşünce tarihi ve uluslararası ilişkiler literatürüne, birden çok boyutta, katkı sağlama iddiasındadır. Öncelikle bu çalışma Türkiye-İran ilişkilerini tartışan literatürce henüz yeterince incelenmemiş bir boyutu konu edinmektedir. İran Türkiye ilişkileri sadece sistemik rekabet düzeyinde değil aynı zamanda ideolojik düzeyde de birbirini etkilemiştir. Bu ideolojik etkilenme ortaçağda iki ülkenin mezhepsel kimliklerini birbirleri ile ilişkili biçimde kurmalarına neden olmuş, 20. Yüzyıl başlarında İran'ın Türkiye modernleşmesinden ilham alması ile devam etmiş ve nihayet devrim sonrasında Türkiye İslamcılığının İran tipi İslamcılıktan etkilenmesi ile son bulmuştur. Sunuş bu ideolojik etkilenmenin en az çalışılmış kısmı olan İrancı İslamcılığı konu edinerek literatüre katkıda bulunacaktır.

İkincisi olarak, İrancı İslamcılığı anlamak Türkiye İslamcılığının ana gövdesini anlamak açısından da imkânlar sunmaktadır. Türkiye İslamcılığı bu toprakların özgün, milli ve yerli kimliği olma iddiasını taşımaktadır. İrancı İslamcılık Türkiye için tarihsel rakip sayılabilecek bir ülkeden esinlenmesi hasebiyle bu iddiayı da sorgulamak için bir araç olarak görülebilir. Bu anlamda İslami siyasetin ulusal ve ulus-aşan boyutları arasındaki gerilim de bir tema olarak işlenecektir.

Üçüncü ve son olarak İrancı İslamcılık sadece tarihsel bir olgu olarak kalmamış özellikle yakın dönemde Gülen Cemaati-Hükümet çatışmasının ana temalarından biri haline gelmiştir. Siyasi iktidarı suçlamak için İran ajanlığı ve siyasi İrancılık gündemleri bugün de gündelik düzeyde yaygınlıkla tartışılmaktadır. Sunuş birincil kaynaklar ve mülakatlar aracılığıyla bu gündeme akademik bir bakış açısıyla yaklaşmayı amaçlamaktadır. Bu anlamda konunun aşırı siyasallaşmış doğasını aşmak için de bir olanak sunmayı hedeflemektedir.

Panel 21: Filistin, Levant ve Uluslararası Politika / Palestine, Levant and International Politics (EN) / فلسطين، الشام والسياسات الدولية

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Youssef CHOUEIRI (Assoc. Dr., The University of Manchester)

- **Philipp O. AMOUR (Assist. Prof., Sakarya University)**, İçerden Hamas: Ortadoğu'da Bölgesel Dinamiklerin Etkileri / Hamas From Within: Impediments for and Effects of Regional Dynamics in the Middle East / حماس من الداخل: معوقات وأثار بالدينامية الإقليمية في منطقة الشرق الأوسط

The following academic presentation aims to examine the impact of regional developments on Hamas since 2011. The reconfiguration of the regional order / security complex in the Middle East have implicated intra-party competitions within Hamas. Domestic and regional dynamics have pushed the leadership communities to reconsider national strategic ends and tactical means. They have raised questions within Hamas about the novel foreign policy of the leadership elite and the extent to which this foreign policy have altered the Palestinian status quo allying into question the viability of the foreign policy approach and as such the legitimacy of the current political leadership. I argue that one implication of the regional polarization and disorder is unmasking divides among the leadership elite in Hamas and intensifying divides among the core streams. These retorts can be placed on a continuum ranging from political moderation/integration to conservative consolidation. Both ranges are being represented in two in-party streams, which have responded divergently to the regional dynamics: the softliner – and hardliner stream. The first, represented in the current political office of Hamas, seems to alienate Hamas within the conservative-moderate camp with the result of political moderation/ reorientation toward peace initiatives. Regional developments to the fortunate of their prospective allies enabled the softliners to preserve power in the political office vis-a-vis the hardliners. Their novel policy did not pay off, however. Several factors such as the miserable humanitarian situation in and continuing blockade over Gaza Strip have promoted the hardliner-stream. Furthermore, the cold reception of Hamas by the conservative-moderate camp and the destruction of the novel democratic-reformist camp are putting pressure on the elected softliners. A shift in leadership is approaching.

- **Taylan ÇÖKENOĞLU (MA, Middle East Technical University)**, 20. yy Levant'ında Farklı Hıristiyan Tepkiler: Marûnî Fenikeliliği ve Yunan Ortodoksların Cevapları/ Different Christian Reactions in the 20th Century Levant: The Maronite Phoenicianism and the Greek Orthodox Inclusive Responses / التفاعلات المسيحية المختلفة في الشام في القرن العشرين: فينيقية المارون واستجابة اليونان الأرثوذكس على محاولات دمجهم

Despite the French acknowledged the Greater Lebanon would be a national homeland for its all citizens, the political superiority of the Maronite Christians was confirmed by the French authorities with the establishment of the mandate. Frankly for centuries, the Maronites have enjoyed the French tutelage among the Oriental Christian communities. That is, this relationship was crucial for figuring out their their distinctive characteristic among the other Christians in the region. It was crucial because, after a long isolation period in mountains during Byzantine, Mamluk and Ottoman times, the Maronites acquired a territorial base to celebrate their distinctive character among other Christians and separate themselves from the Muslim Levant, thanks to the French support. And the Maronites considering Lebanon as a haven in the Muslim dominated Levant, has tried to emphasize the Christian identity of the country in the face of transnational ideologies for decades. Therefore, the Maronites became the forefront of Lebanese Nationalism and Phoenicianism. Especially Phoenicianism turned into rival idea that emphazies the non-Arab roots of Lebanese people and the non-Arab symbols of the Lebanese State against pan-Arab and pan-Syrian ideas. However, as opposed to the Maronites, especially the Greek Orthodox Christians who formed the largest Christian denomination in the Levant, accepted themselves as full participants in the surrounding Arab society. Because, unlike the Maronites, they have been urbanized people mostly and lived with Muslims in cities for centuries rather than isolating themselves in mountainous areas. That is, they, as well as preserving their own religious values, have also focused on shared ethnic and cultural values with their Muslim neighbours. Moreover, the Greek Orthodox Christians in the Middle East could not be restricted to Lebanon like the Maronites since they also have sizable populations in Syria, Palestine and Jordan as well. Hence, after the collapse of the Ottoman Empire, more inclusive secular pan-Arabism and pan-Syrianism appealed to the Greek Orthodox Christians much more than the localized Lebanism and Phoenicianism. All in all, Phoenicianism advanced by the Maronites found rivals not only among Muslims in the region, also among the Greek Orthodox community. Especially, Michel Aflaq's pan-Arabism, and pan-Syrian Antoun Saadeh's ideas and the efforts of the Greek Orthodox Christians to the Palestinian issue were one the biggest obstacles for the Maronite localism. In this respect, this paper will discuss how Maronites and Greek Orthodox have developed rival ideologies and form political organizations being Christians in the Levant since the 1920s till 1990s. For this, the paper will firstly question the historical roots of the churches and political development of the two societies shortly. Later on, the paper will focus on the Phoenicianism and the transnational secular ideologies developed by Greek Orthodox thinkers and adhered by their own communities, arguing the different political and social development of the two communities affected their different localist and inclusive political ideas in the 20th century of the Levant.

- **Taylan Özgür KAYA (Assist. Prof., Necmettin Erbakan University),** Filistin'de Harici Demokrasi Destekçisi olarak Avrupa Birliği: "Derin" veya "Yüzeysel" bir Demokrasiyi Desteklemek / The EU as an External Democracy Promoter in Palestine: Promoting a 'Deep' or a 'Shallow' Democracy / الاتحاد الأوروبي كمروج خارجي للديموقراطية في فلسطين: الترويج لديموقراطية "عميقة" أم "ضحلة"؟

This paper aims to offer a critical analysis of EU's performance as an external promoter of democracy in Palestine. In the 2000s, two-state solution envisaging the establishment of a viable, sovereign and democratic Palestinian state along with the state of Israel became internationally recognized formula for a just and lasting peace in the Israeli-Palestinian Conflict. Since then, the EU has focused its efforts to support the creation of such a state. During the first half of the 2000s, the EU has pursued efforts to support and facilitate Palestinian reform process towards the creation of a well-governed and democratic state. In its efforts, the EU prioritized establishment of an independent, impartial and fully functioning judiciary, strengthening of the separation of powers, the rule of law and respect for human rights, establishment of transparent and accountable public finance system for fighting against corruption, holding of free and fair elections, drafting, ratifying and enactment of a democratic Constitution and reconfiguration of Palestinian security services through security and law enforcement sector reform, which the EU identified as building blocks of "deep and sustainable democracy". Although these reforms helped to establish political attributes of the so-called "deep and sustainable democracy", they are in essence cosmetic reforms, which prioritized promotion of good governance, leaving aside genuine democratization. Although the EU supported development of political institutions required for democracy, it did not complement this with democratic consolidation in Palestine. The EU did not press for the promotion of effective participation, party competition and pluralism in Palestine which constituted essential elements of genuine democratization. The EU ignored persistent exclusion of Islamic factions from both the PLO and the Palestinian Authority, and refrained to engage and support Islamic civil society and non-violent groups. Moreover, the EU pursued a policy of boycotting against the democratically elected Hamas government on the reason that it failed to meet conditions which are not related with Palestinian progress in areas of democracy and good governance, while continuing its economic and political support to unelected Fatah governing the West Bank. EU's policy of 'West Bank first' ended up with the emergence of two governments ruling in the West Bank and the Gaza Strip, both trying to assert and strengthen their hold on power in an authoritarian manner. The EU puts itself in a position to sponsor the establishment of a highly centralized and authoritarian system around the presidency and Fatah in the West Bank. By this way, the EU helped to reverse what has achieved so far towards the

establishment of a deep and sustainable democracy. It has contributed to degrading of democracy in Palestine rather than promoting it. This policy is in stark contrast to EU's rhetoric of the so-called 'more for more' and 'less for less', which implies that more democracy will be awarded with more aid and support, and less democracy results in forfeiture of the benefits, however, in Palestinian case the EU resumes its support to a nonelected and illegitimate government in the West Bank, which is becoming more authoritarian.

- **Muhammad Yaseen NASEEM (MA, Sakarya University)**, Avrupa'da Müslümanlar: İT'nin İslamofobia Gözlemi Örneği / Muslims in Europe: A Case Study of OIC's Islamophobia Observatory / المسلمون في أوروبا: دراسة مرصدة من الإسلاموفوبيا عن منظمة المؤتمر الإسلامي

Organization of Islamic Cooperation (OIC) is a vocal intergovernmental organization of Muslim member states. It has established an Islamophobia Observatory in 2007 in its Directorate of Cultural, Social, and Family Affairs. This Observatory works in the constituency of Cultural Affairs Department of the target Directorate. It monitors and publishes the magnitude and observed state of Islamophobia across the World. Since 2007 to till date, it has published several observatory reports, and monthly bulletins on key incidents of discrimination, hate crimes, and stigmatization of Islam and Muslims for intolerance, radicalism, violence, and terrorism in the world.

The term of Islamophobia was firstly coined in an annual report of a Runnymede Trust in 1997, which exposed a discriminatory attitude of White Anglo-Saxon Protestants with their Muslim fellows living in Britain. Later on, various incidents and campaigns added this term into a popular nomenclature. By definition, it has been considered as a physiologically driven attitude of its hosts, which share violence, discrimination, hate, prejudice, and other kind of emotional antagonism that associate Islam and Muslims with extremism and terrorism. For this research, only European cases of Islamophobia have been considered which only have been highlighted in the target publications (Annual Reports & Monthly Bulletins) of Islamophobia Observatory of OIC. It highlighted that Muslims of Europe are facing an identity crisis and hate for compulsive disintegration from a proclaimed multicultural host society.

Islamophobia Observatory has estimated that the phenomenon of Islamophobia is not a random behaviour of some people, but it is shared by a larger population which has been grown through several systematic campaigns and organized networks of Islamophobia, such as; subversive narrative of political, educational and civil society leadership; mass and social media campaigns; special propaganda networks (*Clarion*

Project; Jihad Watch; Middle East Forum, PEGIDA network etc.) and through other effective tools of propagation.

To highlight the issue at diplomatic and global level, Islamophobia Observatory has presented its every report to the Council for Ministers of Foreign Affairs of OIC member states, which have responded the issue considerably. On September 24, 2010, OIC organized an annual coordination meeting of the same Council at UN Headquarter in New York, where participants passed a declaration under the motto of '*Countering Islamophobia*'. It also has organized several dialogues and debates at various forums to contribute to make Islamophobia as part of international narrative of human rights. Resultantly, a lot of positive developments have been observed regarding positive views of politicians about Islam and Muslims; counter-balancing and boycotting of local Islamophobic sentiment; launching and promoting counter Islamophobia campaigns; promotion of interfaith dialogue; and favourable legal decisions on gender issues particularly for Muslim women. This research work has been organized with a vision to contribute in prospective intellectual debates organized to suggest policy guidelines, proposals for legal actions, and to explore other international role to address Islamophobia at various levels.

8. Oturum / Session 8 / الجلسة الثامنة

Panel 22: SETA Paneli: Türkiye'de 15 Temmuz Darbe Girişimi / SETA Panel on the July 15th Coup Attempt in Turkey / ندوة مركز "ستنا" عن محاولة انقلاب 15 يوليو في تركيا

Panel 23: Arap Devrimleri / Arab Revolutions / ثورات العرب

Panel 24: Arap Devrimleri ve Dış Politika / Arab Revolutions and Foreign Policy (EN) / ثورات العرب و السياسة الخارجية

Panel 22: SETA Paneli: Türkiye'de 15 Temmuz Darbe Girişimi / SETA Panel on the July 15th Coup Attempt in Turkey / ندوة مركز "ستنا" عن محاولة انقلاب 15 يوليو في تركيا

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Nebi MİŞ (Assist. Prof., Sakarya University)

- **Veysel KURT (PhD Candidate, Istanbul University)**, Türkiye'de Sivil-Asker İlişkiler Bağlamında 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Sonuçları / 15 July Coup Attempt And Its Results In The Context Of Civilian-Military Relations / محاولة انقلاب 15 يوليو ونتائجها في سياق العلاقات المدنية العسكرية
- **Enes BAYRAKLI (Assist. Prof., Turkish-German University)**, Darbe Girişimi Karşısında Avrupa'nın Tutumu / Europe's Attitude towards the Coup Attempt / سلوك أوروبا تجاه محاولة الانقلاب

15 Temmuz'da Fetullahçı Terör Örgütü mensuplarınca gerçekleştirilmeye çalışılan ve 180'i sivil, toplamda 240 insanımızın katledildiği darbe girişimine AB'nin verdiği tepki hepimizi hayrete düşürdü. Siyasetçisinden medya mensuplarına, Think Tank dünyasından akademisyenlere kadar Avrupa Birliği üyesi ülkelerin kahir ekseriyeti sanki ortada Türkiye Cumhuriyetinin resmi kurumlarına sızarak gerçekleştirilen vahşi ve gözü dönmüş bir darbe girişimi yokmuş gibi hareket ettiler. Darbenin ilk saatlerinde darbeye meşruiyet sağlayan yayınların ve söylemlerin yayımlandığı görüldü. Bu girişim, tarihte eşine benzerine az rastlanır bir sivil direniş ile püskürtüldükten sonra dahi darbe girişimini görmezden gelindiğine şahit olduk. Avrupa kamuoyunda yaygınlaşan söylemlerde başlıca unsur, bu darbenin Erdoğan'ı güçlendireceği ile ilgili manipülasyon oldu. Daha da ötesi ortadoğu halklarının komplo teorilerine çok fazla meylettğini iddia ederek aşağılayan aydınlanmış Avrupa entelijansiyasının ve medyasının bir kısmı bu darbenin Erdoğan tarafından planlandığı gibi bir komplo teorisini ciddi ciddi dillendirmekten de kaçınmadılar.

Darbe girişimi başarılı olsaydı dahi böyle bir darbenin Türkiye'yi büyük bir kaosu içine sürükleyeceği ve Ortadoğu'daki mevcut bulunan kaosu arttıracığı açıktı. Böyle bir kaostan en önce yararlanacak örgütlerin başında IŞİD gelmektedir. Böyle bir durumun Avrupa'ya yönelmiş olan tehditlerin boyutunu çok ciddi seviyelere taşıyacağı ise izahtan varestedir. Buna rağmen darbenin ilk saatlerinden itibaren Avrupa Birliği ve Avrupa siyasetçilerinin tepkileri çok cılız kalmıştır. Darbe savuşturulduktan sonra ise AB idam meselesi gibi Türkiye'deki mevcut duygusal tepkiden ortaya çıkmış tali bir mesele üzerine yoğunlaşmıştır. Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu varoluşsal tehlikenin boyutlarını küçümser nitelikteki bu tavır uzun vadede Türkiye Avrupa ilişkilerine zarar getireceği açıktır.

Avrupa basınının geneli ise yüz kızartıcı derecede islamofobik, oryantalist basmakalıp ifadelerle malûl bir tutum takınmıştır. Darbeyi ve darbecilerin katliamlarını görmeyip; darbeye karşı ayaklanan ve demokratik düzeni canları pahasına koruyan kitleleri itibarsızlaştırmak için en ufak fırsatı kaçırmadıkları görüldü. Temelde bir histeri halini

almış olan Erdoğan ve İslamiyet karşıtlığından beslenen bu tutumun ne kadar irrasyonel bir tutum olduğu açıktır. Böyle bir tavır Avrupa'nın çıkarlarına tamamen terstir. Avrupa'nın çıkarı Türkiye'deki istikrarın devam etmesindedir. Fakat bugüne kadar süre gelen tepkiler ve tavırlar Avrupalı siyasetçilerin ve medya organlarının bu gerçekten bîhaber olduklarını ve histeri içinde hareket ettiklerini göstermektedir.

- **Hasan Basri YALÇIN (Assoc. Prof., Istanbul Ticaret University)**, Darbenin Harekat Planı ve Cuntacı Terörle Mücadele / The Action Plan of Coup and the Struggle with Junta Terror / خطة عمل الانقلاب والصراع مع إرهاب قادة العسك
- **Talha KÖSE (Assist. Prof., Istanbul Sehir University)**, 15 Temmuz Sonrası FETÖ ile Mücadelede Dekapitasyonun Etkisi /The Impact of Decapitation in the Struggle Against FETO After 15 July / تداعيات الاستئصال في الصراع ضد منظمة فتح / الله جولىن الإرهابية

Panel 23: Arap Devrimleri / Arab Revolutions / ثورات العرب

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: İsmail EDİZ (Assist. Prof., Sakarya University)

- **Ayşe KÜÇÜK (PhD, Yıldız Technical University) and Tuğçe KAFDAĞLI KORU (PhD, Yıldız Technical University)**, Mekan-İktidar İlişkisi Bağlamında Siyasal Coğrafya Açısından Ortadoğu'nun Yeniden Yapılanması: "Arap Baharı" Söylemi / Geographical Restructuring of Middle East in the Context of Location-Power Relations: "Arab Uprisings" Discourse / إعادة هيكلة الجغرافيا في الشرق الأوسط في سياق علاقات القوة والمكان: سياق "الانتفاضات العربية"

2010 yılında Tunus'tan başlayan Arap baharı domino etkisiyle Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın büyük bir kısmını etkilemiştir. Bölge halkının şikayetleri yozlaşma, işsizlik, enflasyon gibi birbirlerine benzer şikayetleri olmasına rağmen süreç bütün ülkelerde birbirinden farklı biçimde gelişmiştir. Zaten bölge açısından bu durum bir yeniliğe tekabül etmemektedir. Arap toplumlarındaki çatışma hali yaklaşık yüz yıldır devam etmektedir. Aynı dil, coğrafya ve soyu paylaşan Arap toplumlarında hangi nedenlerle çatışma sürekli hale gelmiştir? Bütünleşik bir Arap ulusundan söz edilememesini İbn-i Haldun'un asabiyet kavramı ile açıklamak mümkün müdür? Soruları üzerinde durulacaktır. İbn-i Haldun'un asabiyet kavramı toplumsal birliğin oluşmasını sağlayan temel araçtır. Arapça "tutmak, bağlı olmak" anlamına gelen asabiyet kelimesi "yakınlık bağı", "topluluk duygusu", "dayanışma duygusu", "ortak ruh", "toplumsal uyuşma", "toplumsal dayanışma" gibi çeşitli araştırmacılar tarafından pek çok farklı anlamda kullanılmıştır. Ancak asabiyetin esası devlet kurma hedefinin olmasıdır. Bu noktada sorulması gereken esas soru hangi karakteristik özelliklerin Arap toplumlarını tek bir devlet çatısı altında toplanıp/toplanmamaya götürmüş olduğudur. Arap toplumlarında sosyal çatışma yerel düzeyden başlamaktadır ve kendini tekrarlamaktadır. Bu tarz çatışmalar ulusal, sosyal ve bireysel ihtiyaçlarla bütün yönleriyle bağlantılıdır. Bu çatışmalar toplumsal grupların bir araya gelmeleri beklenemez. Bu çalışmada Arap toplumlarındaki yerelden başlayıp

küresele sıçrayan ve birlik olmalarını engelleyen çatışmaların sebebi mekan-iktidar bağlamında açıklanıp açıklanamayacağı tartışılacaktır.

- **Duygu Dersan ORHAN (Assist. Prof., Atılım University)**, İstikrar Ortaklığından Demokrasi Teşvikine Arap Baharı Sonrası Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Politikası / EU's Middle East Policy After Arab Uprisings: From Stability Partnership to Democracy Promotion / سياسة الاتحاد الأوروبي في الشرق الأوسط بعد الانتفاضات العربية: من شراكة الاستقرار إلى الترويج للديموقراطية

Uluslararası olayları şekillendirme ve küresel bir güç olma iddiasıyla hareket eden Avrupa Birliği (AB), coğrafi, tarihi, ekonomik ve güvenlik gerekçeleriyle, 1970'lerden bu yana Ortadoğu'ya yönelik politikalar geliştirmektedir. Bu politikalar, özellikle Akdenize kıyısı olan Ortadoğu ülkelerini içine almış, 1972 yılında "Küresel Akdeniz Politikası" ile başlayan kurumsal süreç, 1995 yılında imzalanan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı (Barselona Süreci) ile daha geniş bir çerçeve kazanmıştır. Bu ortaklıkla birlikte, AB, kendisine organik olarak bağlı, açık ve bütünleşik bir Akdeniz vizyonu ortaya koymuştur. Bu noktada hedef, bölgenin, Avrupa ticaretine, yatırımlarına ve AB' nin kimliğine ve değerlerine uyumlu bir hale getirilmesi olmuştur. AB, "yumuşak güç" kimliği, siyasi, ekonomik ve sosyal bağlarıyla, Akdeniz politikalarında kendisine bir yer edinse de, bölgede izlediği politikalarda, demokrasi teşviki ve bölgesel istikrar arasında bir denge kurmanın ikilemini yaşamış ve tercihini büyük ölçüde istikrardan yana kullanmıştır. Bu süreçte, Akdeniz politikasının temellerini oluşturan normatif değerleri bir kenara bırakarak, bölgenin otoriter ancak Batı yanlısı olan rejimleriyle yakın ilişkiler geliştirilmiştir. Bölgede AB ülkeleriyle iyi ilişkiler içerisinde olan seküler-otoriter Arap rejimleri, AB'nin büyük bir tehdit olarak algıladığı radikal İslamın yükselmesini engellemiş ve AB ile ticari ilişkilerin geliştirildiği istikrarlı ortamı sağlamıştır. Rejimlerin güvenliğinin kısa dönemde demokrasiden daha önemli olduğu düşüncesiyle, "istikrar ortaklığı" oluşturulmuştur.

"Arap Baharı" olarak adlandırılan süreçle birlikte Ortadoğu'daki bazı diktatörlerin devrilmesi, bazılarının ise demokratik reformlar yapmaya zorlanması, AB'nin bölgeyle ilişkilerini değişime zorlamıştır. Tunus'taki olaylar karşısında ilk anlarda sessiz kalan Birlik, ilk resmi açıklamasını, olayların başlangıcından ancak bir ay sonra, zayıf bir tonda yapmıştır. İnsan hakları ve özgürlüklerin beşiği olarak nitelendirilen AB'nin bu tutumu basın ve sivil toplum tarafından son derece sert eleştirilere neden olmuştur Buna karşılık AB, Arap Baharı'nın diğer ülkelerdeki yansımalarında daha aktif bir politika izleyerek reform taleplerine destek vermiştir. AB'nin Tunus'taki olaylara geç tepki vermesinde, bölgesel istikrarı demokrasiye tercih etme yanlısı tutumunun ve kurumsal zayıflıklarının etkili olduğu düşünülmektedir. Kurumsal sorunlara ışık tutan diğer bir gelişme, Birlik üyelerinin Libya krizine ilişkin olarak izledikleri politikalar olmuştur. Uzun yıllardır ortak bir

dış politika oluşturma çabası içerisinde olan AB, 1992 yılında imzalanan Maastricht Anlaşması ile birlikte Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası (ODGP) ile uluslararası sorunlarda aktif rol oynamayı, küresel politikada tek sesli bir aktör olma çabasını kurumsallaştırmıştır. Ancak, geçmişteki uluslararası çatışmalarda olduğu gibi Libya krizinde de, AB'nin bu hedefin hala çok uzağında olduğu görülmüştür. Libya'da ortak bir Avrupa cephesi oluşturmaya yönelik çabalara rağmen, Fransa ve İngiltere Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde, Libya'da uçuşa yasak bölge uygulanması ve NATO askeri müdahalesi konusunda öncü rol oynarken, Almanya uçuşa yasak bölge kararında çekimser oy kullanmış, dış müdahaleye karşı çıkmıştır.

Bu çalışma, Arap Baharı sonrası dönemde ortaya çıkan ekonomik istikrarsızlık, güvenlik açığı ve mülteciler sorunundan son derece önemli bir ölçüde etkilenen ve mülteciler krizinin en büyük bağışçısı olan AB'nin, Ortadoğu'ya yönelik yeni dönem politikalarını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede, AB'nin, bölgede istikrar yanlısı tutumunun nasıl demokrasi teşvik etme politikasına dönüştüğü incelenecek, bunun Birlik açısından gerçek anlamda bir paradigma değişikliğine yol açıp açmayacağı tartışılacaktır.

- **Abdallah HOUADEF (Assist. Lecturer, M'ssile University), ABD Arap Devletlerinde Demokrasi İhanet mi Etti? / Did the United States Betray the Democracy in the Arab world? / هل خانت الولايات المتحدة الديمقراطية في العالم العربي**

Zıttı الولایات المتحدة الأمريكية حاملة لواء الترويج للديمقراطية منذ ثمانينيات القرن الماضي، وقد جعلت من المنطقة العربية هدفا رئيسا في هذا الشأن منذ هجمات 11 سبتمبر 2001. وأطلقت من أجل ذلك عددا من البرامج والمشاريع والمبادرات مثل مبادرة الشراكة الشرق أوسطية ومشروع الشرق الأوسط الكبير وغيرهما. وعلى الرغم من التراجع المسجل في الحماس الأمريكي تجاه قضية الديمقراطية في العالم العربي منذ نهاية إدارة بوش الابن، إلا أن الأحداث التي شهدتها المنطقة مطلع العقد الثاني من هذا القرن جعلت كثيرا من المتابعين يربطون اندلاع ما سمي بالربيع العربي بالسياسات الأمريكية.

ولكن المسار اللاحق للأحداث، وقيام الثورات المضادة وانحسار الديمقراطية في عموم المنطقة من جهة، والموقف الأمريكي الباهت من جهة أخرى أعاد طرح السؤال بشأن صدق الالتزام الأمريكي بنشر الديمقراطية في المنطقة، وماهي الحدود التي لا ينبغي تجاوزها في هذا الإطار وبخاصة في حالة ما إذا أفرزت العملية الديمقراطية صعود تيارات سياسية مناهضة للسياسات والمصالح الأمريكية في المنطقة.

تحاول الورقة المقترحة تتبع الموقف الأمريكي مما آلت إليه الأوضاع بعد الربيع العربي انطلاقا من فرضية أساسية مفادها أن ما اعتبر التزاما أمريكيا بشأن الديمقراطية لم يكن خيارا مبدئيا وإنما ضرورة فرضتها

اعتبارات آنية لتبرير السياسات التي انتهجتها واشنطن عقب أحداث 11 سبتمبر، والتي كانت بحاجة، كما هو الشأن دائما، إلى غطاء قبيح يجعلها تبدو مبررة ومقبولة.

الكلمات المفتاحية: الديمقراطية، الترويج للديمقراطية، الولايات المتحدة، العالم العربي، الربيع العربي

- **Ertan Efeğil (Prof., Sakarya University)**, Arap Baharı Sonrası Ortadoğu Siyaseti ve Türkiye'nin Bölgesel İstikrar İçin Muhtemel Katkıları / Middle East Policy After Arab Spring and Turkey's Potential Contribution for Regional Stability / سياسات الشرق الاوسط بعد الربيع العربي والمساهمة التركية الممكنة للاستقرار الإقليمي

2010 yılında Ortadoğu ülkelerinde baş gösteren halk ayaklanmalarının, bölgenin dönüşümünde belirleyici rol oynayacağını ve bölgedeki otoriter rejimlerin yerine daha demokratik ve halk nezdinde daha meşru rejimlerin kurulacağını ümit edilmişti. İlk başlarda halkın rejimleri devirmesi üzerine, bu heyecan daha da arttı. Önce Tunus'ta, ardından Libya'da otoriter rejimler yıkılmıştı. ABD'nin tarafsızlığı sayesinde, Mısır'da Mübarek rejimi sona ermiş ve Müslüman Kardeşler, iktidarı ele geçirmişti. Ancak Bahreyn'deki iç isyanlar ise, Suudi askerlerinin operasyonu sonucu herhangi bir çözüm üretilmeksizin bastırıldı. Fakat halkın gücü, Yemen ve Suriye olaylarında iktidarı devirmeye yetmedi. Aksine bu ülkelerde, üçüncü ülkelerinde devreye girmesiyle, iç savaş başladı ve milyonlarca insan ya öldürüldü ya da zorla göçe zorlandı. Kısacası bu ülkelerde ciddi insanlık dramları yaşanmaktadır.

Ancak iktidarların devrildiği ülkelerde ise, Bahar havası kısa sürede sona erdi. Tunus'ta bile insanlar, kansız bir şekilde iktidarı değiştirseler bile, ülkenin yeniden dönüştürülmesi konusunda uzun süre sürtüşmeler yaşadılar. Libya'da iç savaş bitti ama ülke askeri, idari, siyasi ve toplumsal açılardan ikiye bölündü. Mısır'da ise, Müslüman Kardeşler iktidarı askeri bir darbeye devrilirken, yeni bir diktatör iktidarı elinde tutmaktadır.

Bölgedeki gelişmeler, birkaç sonucu ortaya çıkarmaktadır. Öncelikle, bölge ülkelerindeki sorunlar, sadece iktidarları görevden uzaklaştırmakla halledilebilecek sorunlar değildir. Bu sorunlar, toplumun her katmanını ilgilendiren, kapsamlı ve oldukça karmaşık bir yapıya sahip unsurlardır. İkincisi, bu sorunların halli konusunda tarafların kolayca ortak bir noktada uzlaşması mümkün değildir. Aksine mevcut sorunlar, geçmişten beri gelen, ama derinlerde saklanan diğer sorunları da gün yüzüne çıkarmıştır. Üçüncüsü ise, Ortadoğu bölgesinin arzu edilen düzeyde istikrar kavuşması ise çok uzun zaman alacak görünmektedir. Bölge ülkelerinin sorunlarını çözebilmek için muazzam bütçelerin ve imkanların ayrılması, bölge-içi ve bölge-dışı aktörlerin (resmi ve gayri-resmi) devreye girmesi gerekmektedir. Aksi takdirde bölgede istikrarsızlıklar devam edecek ve arzulanen pozitif barış süreci hiçbir zaman oluşturulamayacaktır.

Bölgedeki gelişmelerin Türkiye açısından sonuçları ise şunlardır: Öncelikle Türkiye, bölgedeki istikrarsızlıklarla uzun yıllar uğraşmak zorundadır. İkincisi, Türkiye'de, daha rasyonel hareket ederek, bölge sorunlarına doğrudan müdahil olmak zorundadır. İran, Suudi Arabistan, ABD, Rusya ve AB gibi aktörleri, çözüm süreçlerinden uzaklaştırmak nasıl mümkün değilse, Türkiye'nin de müdahil olmaması söz konusu değildir. Bu dahil

olma durumu, bir tercih değil, zorunluluktur. Bu durum, bir yayılcılık değil, ortak sorunlara ortak olmak anlamına gelmektedir.

Mevcut çalışmada, Arap Baharı süreci yaşanan ülkelerin sorunlarına bakılacak, ardından her bir devlet için atılması gereken adımlar üzerinde durulacaktır. Son kısımda ise, Türkiye'nin rol ve/veya sorumluluk alabileceği alanlar üzerinde bir değerlendirme yapılacaktır.

Panel 24: Arap Devrimleri ve Dış Politika / Arab Revolutions and Foreign Policy (EN) / ثورات العرب و السياسة الخرجية

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Abdullah Al-ARIAN (Assist. Prof., Georgetown University)

- **Nurullah ARDIÇ (Assoc. Prof., Istanbul Sehir University), 2011 Arap Ayaklanmalarına Geri Bakmak: Demokratikleşmenin Son Dalgası veya Neoliberalizmde Değişim / A Look Back at 2011 The Arab Revolts: the Last Wave of Democratization, or a Challenge to Neoliberalism / نظرة إلى الوراثة الثورات العربية في 2011 - الموجة الأخيرة من التحول الديمقراطي أو تحدياً للنيوليبرالية**

The recent Arab revolts has been explained by many in both the popular media and the academia either as the last episode of the glorious waves of democratization and a global march toward liberal democracy, or as a function of the global expansion of capitalism, or as part of a globe-wide revolts against neo-liberal capitalism. Finding these as somewhat reductionist, one-sided and Western-centric views that miss the complexities of this massive event, this paper argues that it can be explained with reference to an interplay between global developments (changes in the international politico-military context) and local politico-economic, psychological and cultural influences. The paper tries to demonstrate this argument by first overviewing the major macro-social factors that helped shape the Arab revolts, and then focusing on their specific economic and psychological causes, including the people's, and in particular the youth's, reactions to inequality, lack of economic opportunities, and their demand for economic justice on the one hand, and their more general (and long-oppressed) aspirations toward social and political liberties and justice, on the other. It also argues that these two factors were complemented by the people's search for dignity in the face of frustration with oppression as well as neoliberal social and economic policies..

- **Tahir KILAVUZ (PhD, University of Notre Dame), Neden Araplar İsyan Etiler? Tunus ve Mısır Ayaklanmalarında Şikayetler ve Fırsatlar / Why Arabs Rebelled? Grievances and Opportunities in the Tunisian and the Egyptian Uprisings / لماذا العرب تمردوا؟: المظالم والفرص في الانتفاضات التونسية والمصرية**

Although it has been more than forty years since Ted Gurr wrote *Why Men Rebel?*, the question is still valid as protests are an integral part of today's political activism. The burgeoning literature on the Arab Uprisings is also interested in answering this question; yet has remained short of providing individual-level explanations. So far, we don't have strong explanations on why Arab men (and women) decided to protest against their dictators. In an effort to contribute on this aspect, this paper focuses on individuals in Egypt and Tunisia and explains the causes behind their decision to participate in protests. Following the main debate on social movements, the paper seeks to understand whether grievances or opportunities led the citizens to protest in these two countries. Evidence from a survey analysis on the second wave of Arab Barometer suggests that different factors played the central roles in Egypt and Tunisia. Whereas economic and political grievances were behind the individuals' decision to protest in Tunisia, opportunity perceptions were definitive for the Egyptian public. The sequencing of the two uprisings helps us to understand these diverging explanations in the two cases. The Tunisian Revolution started in the absence of any change in opportunity structure and despair was central in the outbreak of protests. When the Egyptian Revolution started, on the other hand, the success in Tunisia was already apparent and it had created a new hope and opportunity for the Arabs across the region.

- **Aslıgül Sarıkamış KAYA (Res. Assist., Selcuk University)**, Arap Baharı Sonrası Dönemde Suriye Krizinde AB'nin Rolü / The EU's Role in the Syrian Crisis in the Post-Arab Spring Era / دور الاتحاد الأوروبي في الأزمة السورية في مرحلة ما بعد الربيع العربي العصر

The aim of this paper is to examine the EU's engagement with the Syrian conflict during the post-Arab Spring era. With the start of the uprising in Syria in 2011, the EU employed the European Neighbourhood Policy (ENP) tools and suspended bilateral cooperation programmes and froze the draft Association Agreement. The EU gradually imposed political and economic sanctions including freezing of assets, travel bans and arms embargo. However, the suspension of ENP instruments and imposition of sanctions had little effect on Assad regime and did not prevent the escalation of the Syrian conflict. EU member states pursued their own policies and the Union was unable to act assertively. Consequently, the Syrian conflict developed into one of the world's worst humanitarian crisis that has spill over effects for Europe. Instead of playing an active role for political solution of the conflict, the EU became concerned with the prevention of refugee flows to Europe. The EU provided humanitarian assistance to neighbouring states such as Lebanon, Turkey and Jordan for the containment of migration. Hence, the EU focused on security challenges of the Syrian conflict and did not put much effort into the political solution of the Crisis.

- **Mustafa YETİM (Assist. Prof., Eskisehir Osmangazi University)**, “Direniş Söylemi”nin Araçsallığı: Arap Ayaklamalarında Hizbullah / Instrumentality of the “Resistance Discourse”: Hezbollah During the Arab Uprisings / الواسطه من المقاومة الخطاب: حزب الله خلال الانتفاضات العربية

Since the beginning of the “Arab Spring” in the end of the 2010, the increasing role and salience of violent non-state actors (VNSAs) in the Middle East has become apparent. Hizbu’llah (Lebanon), Hamas (Palestine) and Muslim Brotherhood (Egypt) are just some of the prominent VNSAs which need to be explored within historical and social contexts. As those organizations has gained great momentum especially after the “Arab Spring” and has expanded their influence both among Middle East and local socio-political developments, theoretical approaches which examine regional developments have increasingly attempted to comprehend and discuss those apparently “new” local actors. In this sense, this study initially aims to analyze one of the important VNSA, Hizbu’llah, within theoretical debates in the international relations discipline by drawing attention the latest socio-political developments in the Middle East. In this context, after presenting some leading assumptions of the mainstream theories generally on the regional events and particularly on the actor issues, the paper will be evaluating the re-emergence of the some concepts of the historical sociology in international relations. After briefly analyzing its regional-local aims and its ideologic-organizational foundations we will deeply be discussing Hizbu’llah’s “actorhood” before and after Arab uprisings in terms of the assumptions advanced by latest historical-social approaches. Afterwards, this paper will be trying to present seemingly “inconsistencies and dilemmas” of the “resistance narrative” that Hizbu’llah organization have applied during these events. In this context, three cases (early Arap uprisings, Bahrain demonstrations and Syrian internal war with ISIS threat) will be especially touched upon in order to show the “instrumentality” and changing forms of the resistance discourse throughout the latest regional developments.

9. Oturum / Session 9 / الجلسة التاسعة

Panel 25: SETA Paneli: Ortadoğu Siyaseti / SETA Panel on Middle East Politics / مناقشة الستا حول السياسة الشرق الاوسط

Panel 26: İslam ve Siyaset / Islam and Politics / الإسلام و السياسة

Panel 27: Türkiye ve Ortadoğu / Turkey and the Middle East / تركي و الشرق الاوسط

Panel 25: SETA Paneli: Ortadoğu Siyaseti / SETA Panel on Middle East Politics /
مناقشة الستا حول السياسة الشرق الأوسط

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Muhittin ATAMAN, (Prof. Dr., Yildirim Beyazit University)

- **Murat YEŞİLTAŞ (Assoc. Prof., Sakarya University)**, Ortadoğu'da Yeni Bir Bölgesel Güvenliğe Doğru / Towards a New Regional Security in the Middle East / نحو أمن إقليمي جديد في الشرق الأوسط
- **Ufuk ULUTAŞ (Dr., SETA Director of Foreign Policy)**, Ortadoğu'da DAEŞ: Sırada Ne War? / ISIS in the Middle East: What Comes Next? / داعش في الشرق الأوسط: ماذا بعد؟
- **Can ACUN (Researcher, SETA)**, Türkiye'den Oyun Bozucu Hamle: Fırat Kalkanı Operasyonu/ Game Spoiling Move from Turkey: Operation Euphrates Shield / خطوة تركيا لتدمير قواعد اللعب: عملية درع الفرات
- **Merve SEREN (Researcher, SETA)**, Arap Baharı'nın Suudi Arabistan'ın Güvenlik Politikaları Üzerindeki Etkisi / The Impact of Arab Spring on Saudi Arabia's Security Policies / أثر الربيع العربي على السياسات الأمنية السعودية

Panel 26: İslam ve Siyaset / Islam and Politics / الإسلام و السياسة

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Ahmet YEŞİL (Assist. Prof., Sakarya University)

- **Adem ÇAYLAK (Prof. Dr., Yildirim Beyazit University) and Fikret ÇELİK (Assist. Prof., Kırıkkale University)**, İslam Siyasi Düşüncesinde "hilafet" Teorisine Eleştirel Bir Analiz / A Critical Analysis of "Caliphate" Theory in Islamic Thought / تحليل نقدي لنظرية "الخلافة" في الفكر الإسلامي

İslam siyasi düşüncesinde tarihsel gerçekler ve toplumsal-kültürel çevre ile siyasete ilişkin ortaya çıkan inanç ve olguların birbirleriyle olan bağlantısı kaçınılmazdır. Kendilerine mülk verilsin ya da verilmesin, peygamberler geleneğinde, "halifetullah" ya da "yöneticilerin kutsal yönetme hakları" anlayışı yoktur. İslam tarihinde bir ölçüde Hz. Osman'da izleri görülen ancak ete kemiğe bürünmesi Muaviye ile şekillenen ve Peygamber Hz. Muhammed'den sonra siyasi bir topluluk olan ümmetin dini ve siyasi işlerini yürütmekle sorumlu "halife" (sonradan gelen, yerine geçen) kavramından türetilen bir kavramsallaştırma olan hilafet, Emeviler'in son dönemi ile Abbasilerin ilk döneminde üzerinde çalışılarak, İslam siyasi düşüncesinde özellikle Sünni Müslümanların bir yönetim modeli olarak sunulmuştur.

İslam siyasi düşüncesinde siyaset, devlet ve yönetim üzerine yapılan çalışmaların (nasihatnameler, Müslüman filozofların siyaset ve yönetim üzerine yazdıkları vs.) en önemli kısmını oluşturan ve hilafetin kaynağı, dayanağı, ilkesi, halife olma koşulları, halifede aranacak şartlar gibi pek çok hususu içinde barındıran hilafet yönetim modeli, İslam siyasi düşüncesine hâkim olan genel ve temel ilkelerden birisi olmayıp tarihsel bir kategori olarak ortaya çıkmıştır. İbn Mukaffa ve Maverdi gibi Müslüman siyasi düşünürler tarafından, daha çok Abbasi devleti ve halifelerinin pratik ihtiyaçlarına çözüm yolu olarak üretilen hilafet teorisi, daha sonraki yüzyıllarda İslam siyasi düşüncesinde Müslümanların sabitlenmiş ve kategorilendirilmiş bir yönetim modeli olarak görülmüştür. Önce iktidarı elinde tutma iddiasındaki sultanlar, sonrada bu anlayışı destekleyen düşünürler ile devlet adamları, hilafetin İslam siyasal düşüncesi içindeki konumunu oldukça güçlendirmiştir. Bu bağlamda geliştirilen hilafet teorisi, “iktidar istenci”, “mülk/iktidar anlayışı” “kabile” ve “ganimet” olgularıyla zaman zaman siyasal bir yönelimi haiz olsa da, yöneticinin dini gücünün, “manevi/kutsal” boyutunu ön plana çıkartan kavramlarla birlikte bir gelişim süreci göstermiştir. Özellikle bu konumu ile hilafet, tarihsel süreçte bir iktidar mücadelesi adına ortaya çıkışından sonra, kendisinden sonraki tüm İslam toplumlarının Kur’an eksenli ancak toplumsal hayat ile iç içe bir İslam siyaset felsefesine uygun bir siyasi ve toplumsal yapı oluşturabilmelerini sağlayabilecek bir anlayışın oluşmasını da engellemiştir.

Bu çalışmada İslam siyasal düşüncesi ve Müslüman siyasal düşünürler üzerinden hareket ederek, İslam’da bir yönetim modeli olarak “tarihsel” süreçte ortaya çıkan ve ancak bir tarihsel bir kategori olarak ele alınması gereken “hilafet teorisi”ne yönelik eleştirel analiz gerçekleştirilecektir. Bu çerçevede, ilkin halife kavramının ne anlama geldiği, siyasal bir boyuta sahip olup olmadığı, hilafet ve halifelik üzerine eser veren ilk ve sonraki dönemdeki Müslüman siyasi düşünürlerin kavrama yükledikleri anlamların neler olduğu, kavramın bağlamından uzaklaştırılarak iktidarları “itikatlaştırma” ameliyesinde bir aparat olarak nasıl kullanıldığı, bugün Müslüman siyasi düşünüşteki yerinin ne anlama geldiği ve İslam siyasi düşüncesinin hilafet kavramsallaştırması üzerinden giderek bir çıkmazın içine girip girmediği, hilafet teorisinin İslam siyasi düşünüşünde muhalif siyasi anlayış, düşünce ve modellerin önünde engel olup olmadığı türünden pek çok sorunsal, çalışmanın kapsamı dâhilinde tartışılacaktır. Bu noktada bir yönetim modeli olarak hilafeti destekleyen ve İslam düşüncesinin temel kaynakları ile toplumsallık ve zorunluluğu ön plana çıkartan görüşler çerçevesi içinde hilafeti eleştiren görüşler beraber ele alınacaktır.

- **Utku AYBUDAK (Res. Assist. Usak University)**, Dünya Sistemi ve İslami Mücadelede Yöntem / World System and the Method in Islamic Struggle / النظام العالمي والوسائل في الصراع الإسلامي

Temel olarak İslam'ı; hukuki, iktisadi, sosyal ve siyasi yapıların tek belirleyeni haline getirmek isteyen İslamcı hareketler Türkiye ve Ortadoğu'da bu amacını farklı yöntemlerle gerçekleştirmek istemektedirler. En şematik anlatımla silahlı mücadele, siyasi parti ile sistem içi mücadele, ilmi çalışma ve bireylerin irşadını esas alan tasavvufi çalışma gibi çeşitli yöntemler söz konusudur. Dikkat edilecek olursa her ülkede bir yöntemin başat halde olduğu görülebilmektedir. Örneğin Vahhabilik ile eklemli Cihadi Selefilik Arabistan çöllerinden çıkmış ve küresel cihat başlığı altında Ortadoğu ve Afganistan gibi bölgelere yayılmıştır. Bildirideki temel argüman bir ülkede başat hale gelen İslami mücadele yöntemi ile o ülkenin dünya-sistemi ile olan ilişkisinin tarihi ve biçiminin ilişkili olduğudur. Fernand Braudel ve Immanuel Wallerstein çizgisinde gelişen dünya-sistemleri analizinin kavramsal çerçeve olarak kullanılacağı bu çalışmada özellikle Türkiye'nin ve Arabistan'ın sisteme entegrasyonu ve bunun söz konusu bu iki ülkedeki İslami hareketlerin yapısına etkileri değerlendirilmeye çalışılacaktır. Belli bir tarihe kadar sistemin dışarısında olmanın bölgede gelişen toplumsal hareketlere kazandırdığı düşünsel ve eylemsel serbesti ile erken dönemde dünya ekonomi ile ilişki içine girmenin getirdiği sonuçlar karşılıklı olarak değerlendirilmeye çalışılacaktır.

- **Bioud MOHAMMED (Dr., Alzaiem Alazhari University),** İslami Devlette Şiddet Organizasyonu Bağlamında "Şiddetin Yönetimi" Kitabı Üzerine Eleştirel Bir Okuma / A Critical Approach to Violence Monopoly of Wildness Administration ISIS / قراءة نقدية في كتاب إدارة التوحش المرجعية العنيفة لتنظيم الدولة الإسلامية

تمثل مجموعة من الكتب ذات الصفحات المعدودة الأدبيات الفكرية للجماعات الجهادية . فمن كتب شيخ الإسلام ابن تيمية ومدرسة التراث الكلاسيكي إلى القرن الحالي في كتاب الشهيد سيد قطب وأبرزها كتيب (معالم في الطريق) الذي فهمت عباراته الأدبية على أسس عقدي خاطئ تبرأ من فهمها السقيم رفاق الشهيد من جماعة الإخوان المسلمين. مروراً على كتاب (الفريضة الغائبة) الذي يعد الأساس الفكري الأول لتنظيم الجهاد بمصر. من تأليف المهندس محمد عبد السلام فرج الذي أعدم في 1982 م في قضية اغتيال السادات

وصولاً لكتاب (إدارة التوحش) لأبو بكر ناجي الذي يعتبر شخصية غامضة مختلف في هويتها ، تزداد أدبيات التيار الجهادي التكفيري حدة ، وتتخذ من هذه المراجع المعدودة دساتير فكرية لها ولأتباعها ، لترجم ادبياتها الفكرية وعقيدتها ونفسيتها ميدانياً.

يأتي هذا الكتاب المثير للجدل ، والذي لم يعطى له قيمة كبيرة في فترة كتابته قبل سنوات بإعتبارها أفكار نظرية بعيدة المدى وخيالية التطبيق ، لكنه اليوم يتصل بواقع سياسي أمني ساخن بمنطقة الشرق الأوسط ، إذ ترجمت فقرات الكتاب في سياسية تنظيم الدولة الإسلامية بالعراق وسوريا ، ولعل المتصفح للكتاب يستطيع تفسير وتبرير العنف الفضيع من إعدامات وجرائم وحزم قاس من خلال القتل بالمشبهة والقتل إحتياطاً والمجازر التي إرتكبتها تنظيم الدولة في سياسية وحشية متعمدة يؤصل لها الكاتب أنها مرحلة تسبق قيام الدولة حيث تفرض دولة الإسلام ذاتها بقهر خصوصها نفسيا حتى تستب أمور الحكم بيدها فتنشر العدل بعدها وتطبق الشرع الحنيف ، مستلهما الرؤية من نصر الله للنبي صلى الله عليه وسلم مسيرة شهر قبل وصوله لأعدائه ضمن الحرب النفسية، وانه على الدولة أن تسبق الرعب في خصوصها قبل وصول جيوشها ، ولهذا يتعمد التنظيم نشر فضاعته عبر إدارته للإعلام المتوحش.

وقد رسم الكتاب مراحل العمل الجهادي فقسّمها إلى ثلاث مراحل: الأولى : شوكة النكاية والإنهالك، والثانية: إدارة التوحش، والثالثة: التمكين، الذي يعني قيام الدولة الإسلامية

أهمية الكتاب:

إضافة لإعتبار الكتاب أنه كتاب عملي تطبيقي مجسد في أرض الواقع ، ويعتبر المرجع الأساس للرؤية السياسية الأمنية للتنظيم ، فقد ذكرت تقارير أن مركز مكافحة الإرهاب في كلية "ويست بوينت" الأميركية ترجمه إلى الإنكليزية ووزعه على مسؤولين في الإدارة الأميركية، وعلى بعض الضباط في الجيش والاستخبارات الأميركيين.

تساؤلات الورقة

هذه التساؤلات كثيرا ما كانت تطرح ذاتها : ما مصلحة داعش في نشر الرؤوس المقطوعة ، ما حكمها في تغييب الحوار مع العشائر والأقليات واستباقها بالتصفية والإبادة والتهجير ؟

ألا تخاف من فقدان رصيدها الشعبي والدعم الجماهيري لها ؟.

وتحليل هذا الكتاب يجعلنا نفهم العقيدة القتالية والسياسية التسييرية لداعش لمناطقها

فماهو مضمون هذا الكتاب الذي تحول لدستور التنظيم ومرجعه الأساس ؟ وكيف يؤصل أصحاب هذا الفكر لهذه الممارسات ؟ وماهو النقد الموجه لهذه الأرضية الفكرية وكيف يمكن فهمها ونقدها ونقضها ؟ بإعتبار ان علاج الظاهرة المرضية التكفيرية لا تأتي بالحل الأممي فقط ، بل تحتاج لعلاج فكري وشرعي ينطلق من معتقدات معتنقها.

مراجع الورقة :

- ❑ الكتاب الأصل : إدارة التوحش لأبي بكر ناجي ، نشر دار الساقي
- ❑ كتاب السفير السوداني عبد الله حمد الأزرق : تنظيم داعش وإدارة التوحش، دار الكتب السودانية، ط01: 2016
- ❑ عبد الباري عطوان : الدولة الإسلامية ، الجذور والتوحش والمستقبل ، دار الساقي، ط01، 2015
- ❑ ياسر عبد الحسين : الحرب العالمية الثالثة ، داعش والعراق وإدارة التوحش، شركة المطبوعات للنشر والتوزيع ، العراق، ط01: 2015
- ❑ حسن أبوهنية ومحمد أبورومان : تنظيم الدولة ، الأزمة السنة والصراع على الجهادية العالمية . مؤسسة فريدريش إيبيرت ، الأردن ، ط01: 2015

- **Sameh HAMDİ (Prof. Dr., Ministry of Education), Terörizmle İlgili Tartışmalar ve Dini Metinler Okuması / Terrorism and Religious Text Reading /** الجدلالات حول «الإرهاب» وقراءة النص الديني

الظاهر لعيان الملاحظ اليوم أن ثقافة كاملة، تغذيها وسائل الإعلام وخطابات مختلفة في الغرب بالخصوص وحتى في الشرق، تقرن بين الأديان، ولا سيما الإسلام ، وبين الإرهاب الدولي. ولئن كان صحيحا أن العالم كله تقريبا يعيش في وقتنا هذا على وقع وتيرة مضطربة حتى لا نكاد نستثني منطقة منه من هذه الاضطرابات فما علاقة ذلك بالدين؟ وما علاقة ذلك بالإسلام تخصيصا وتمييزا؟ وهل يصح أن نستنتج من نصوص الدين وتعاليمه أعمالا تأتمها مجموعات من الناس أغلبهم من الشباب اليائس حيننا والحالم المتحمس حيننا والذي لا تتردد أياد خفية في تحريكه وتوجيهه في سياقات وشروط تاريخية وسياسية محددة؟ وبم نفسر السهولة التي تتعامل بها مراكز الدعاية لاستنتاج الأحداث مباشرة من النصوص المقدسة؟ وكيف نفسر السيل من كتابات «أهل الاختصاص الأكاديمي» الذين يعمدون إلى الربط بين الإسلام والإرهاب ربطا آليا وشديد المغالاة والتعسف والحال أن الزمن قد عفى في الغرب نفسه على هذه التأويلات منذ قرون؟ بم نفسر هذه العودة القوية إلى قراءة الواقع بعدسة النص الديني وخصوصا كلما تعلق الأمر بواقع منطقة جغرافية ثقافية معينة وبانتشار أفة الإرهاب في العالم.

ما من أحد بيننا يشك في خطورة هذا الموضوع ودقته والحال أن مصطلحي الإرهاب والتطرف أصبحا في بعض وسائل الدعاية وشبكات التواصل الكبرى وصفا لصيحا بموصوف الا وهو الدين الإسلامي وثقافته،

بل وأكثر من ذلك بنصوصه وبتعاليمه. و الحق أنّ ما ساعد تلك الوسائل الدعائية العدوانية على أن تخلط بين التعاليم الدينية والأحداث الإرهابية وأن تعممه إنما هو أعمال العنف المسلح والعمليات الإرهابية الفظيعة التي عمدت إليها فرق من الذين يدعون الانتساب للإسلام، بل ويدعون التكلم باسمه رافعين شعاراته ورموزه.

هكذا لم يعد الإرهاب عرضاً تاريخياً من أعراض عولمة رأسمالية متوحشة تسحق «المعذبين في الأرض» وتدفعهم إلى اليأس والقنوط والعنف غير الشرعي ليصبح صفة «ذاتية» أو «جوهرية» تغذى من تعاليم الدين ومبادئه الرئيسية. وحتى أشكال المقاومة السياسية المشروعة والسلمية صارت تنعت تعسفا وعدوانا بالإرهاب. وهذا ليس جديداً على القوة الغالبة كأن تنعت المستضعف أو المغلوب بالإرهاب قبل أن تعود إلى احتوائه وترويضه. ولقد حدث هذا سابقاً في أوروبا بالذات وفي مناطق عديدة من العالم.

وإذ صار اليوم موضوع الإرهاب مبحثاً فكرياً تناولته الكتابات العربية والغربية على حدّ سواء، آتينا على أنفسنا أن

نساهم في تسليط الضوء على أبعاد هذا الجانب من خلال تركيز نظرنا في النصوص الشرعية لاستكناه منزلة القوة العنيفة فيها (وهي غير الإرهاب) وشروط التمييز بين الصديق أو النصير وبين العدو وما يتصل بذلك في سياسة الإسلام. أما التاريخ فسنلمح لهتمليحا لأننا، كما سبق وقلنا، لسنا من دعاة اختزال النص الديني في الحدث التاريخي ولا استنتاج الحدث التاريخي من النص الديني. وسوف نحاول قراءة النصوص الدينية المعلومة لنبين أن العنف مشروط بشروط محكمة وصارمة لا تتيح التجاوز والتعسف في تأويلها إلا لغير العقلاء أو المغرضين ومرضى النفوس في حين أن السلام والمحبة والتسامح والألفة بين الشعوب وبين الأمم هي المبادئ الأخلاقية السياسية التي توجه النص الديني، وبالخصوص في الإسلام بالذات. والمبدأ العام، في هذه القضية، الذي ندرکه من خلال النص الديني هو إتيان العنف الدفاعي عن إكراه، وإتيان السلم – وهو خير واجب – عن ميل فطري يدعمه الدين ويدعو إليه.

ولاستعراض جملة القضايا المذكورة سنهتدي ، بداية، بالتخطيط التالي؛ وقد نراجع لاحقاً على ضوء مخرجات ورقتنا:

مقدمة: إشكالية النص والتاريخ

المحور الأول : جدالات المفاهيم: القرآن، العنف، القوة، «الإرهاب» وجها لوجه

«الإرهاب» لغة و اصطلاحاً.

الإرهاب في القاموس السياسي: من الثورة الفرنسية إلى ما بعد ثورات الربيع العربي

معاني القوة والعنف والافتقار في القرآن وشروط ذلك.

الفجوة بين المقاصد التشريعية والتأويلات الإنسانية.

الانزياحات الدلالية وعدم التزامن المصطلحي (انكرونيزم).

مبادئ وقيم السلام في الإسلام.

المحور الثاني: جدالات الواقع: فجوة الفكرة والممارسة

قيم عالم اليوم وأسباب انتشار الفكر المتطرف بين صفوف الشباب.

أسبابه في البيئة العربية.

أسبابه في البيئة الغربية.

آليات المواجهة في البيئتين:

دور المؤسسات الرسمية.

دور المجتمع المدني.

خاتمة: مآلات الإرهاب وآفاق مكافحته تربويا

Panel 27: Türkiye ve Ortadoğu / Turkey and the Middle East / تركيا و الشرق الاوسط

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Katerina DALACOURA (Assoc. Prof., The London School of Economics and Political Science)

- **Zerevan MUHSIN (PhD Researcher, University of Surrey), Türkiye'nin Ortadoğu'da Sıfır Sorun Politikası Üzerinde Arap Baharının Yansıması / The Implication of the Arab Spring on Turkish Zero-Problems Policy in Middle East / الآثار المترتبة على الربيع العربي على سياسة صفر مشاكل التركية في الشرق الأوسط.**

The Zero problems with neighbours policy (ZPN) is an effort towards increasing the Turkish regional influence and minimising Ankara's problems with the surrounding

regions. It implemented by the Justice and Development party (AKP) in regions such as the Balkans, Caucasia, and Middle East, this policy has achieved remarkable results for the Turkish foreign policy (TFP), especially its role as a proactive regional actor. However, the Arab Spring dramatically altered the traditional regional structure and subsequently Ankara's relations with its neighbours. Consequently, the ZPN policy has been called into question since the beginning of the Syrian revolution (2011). Due to Turkey's decision to support Syrian peoples' demands for democracy, and end its strategic relations with the Syrian regime. Observers of these regional uprising have developed an increased sense of empowerment prominently in the role of the Syrian Kurds. Hence, the Kurdish role in Syria has resulted in the Turkish concern on the Kurdish nationalism. This poses the question about the impact of the Arab Spring on the ZPN policy towards Iraqi-Kurdistan?

This paper will examine the ZPN policy towards specific case of Iraqi- Kurdistan through observing the influence of the Syrian Kurdish control in northern Syria, its implications for Turkish policy towards the Iraqi- Kurds, and Ankara's regional policy towards the Kurds. This paper will identify the role of ZPN in providing stability and peace in Middle East. Turkey as a regional country has its influence in Middle East, and it has achieved remarkable result with Iraqi-Kurdistan through ZPN. Hence, this policy is a source to achieve more security, and stability in the region. Turkey in a place to reduce its enemies through using its soft power, and set a collation for collective security with other actors, as it did with Kurdish Regional Government in North of Iraq.

- **Hüsamettin İNAÇ (Prof. Dr., Dumlupınar University),** Arap Baharı Sonrası Dönemde Türk Dış Politikasının Suriye Yönelimi / Turkish Foreign Policy Orientation Towards Syria in Post-Arab Uprising Period / توجهات السياسة الخارجية التركية إزاء سوريا في حقبة ما بعد الانتفاضات العربية

Turkish foreign policy-makers, at the initial point, established good neighbourhood relations with Assad of Syria and offered him to open up the ways to democracy when the opponent people organized peaceful meetings against the existing government as a result of waving with Arab Spring. Later on, Assad persisted to preserve status quo and pointed the gun against the innocent Syrian people in order to settle the uprisings even though he promised to take the necessary precautions to transit a democratic regime. In response to this negative attitude, Turkey cut off all relations with him and organized a moderate opponent group called as Syrian National Council (SNC) for the sake of shaping the future Syria with multi-cultural, multi-ethnic, and multi-religious peculiarities. Nevertheless, unexpectedly, the USA didn't intervene the region and followed a policy which is contrary to Turkey and constituted a gap which will be later filled by Iran and Russia. During this turmoil, Turkey offered a "security heaven" and "no-fly zone" as the

shelter for the refugees and buffer zone between ISIL and PKK-supported terrorist organization called as YPG and Arabic and Kurdish local inhabitants in line with her frontiers. Turkey didn't have confidence in insincere struggle of international community over ISIL and developed an individual policy and attitude over the region. This policy orientation led to the confrontation with USA and other leading figures in implementation process by establishing a new coalition with Qatar and Saudi Arabia. Moreover, Turkey permitted more than three million Syrian refugees to cross the border and arranged them accommodation and subsistence for years. In this context, I will attempt to analyze Turkey's position against the Syrian crisis and the policies which will probably implemented in futuristic perspectives with its socio-economic and cultural perspectives in this presentation.

- **Radiya Funda KARADENİZ (Assist. Prof., Gaziantep Univeristy)**, "Yeni Ortadoğu Soğuk Savaşı"nda Türkiye ve Türkmenler / Turkey and Turkmens in the "New Middle East Cold War": A View from the Kin-State / تركيا والترکمان في "الحرب الباردة الشرق الأوسط الجديد": وجهة نظر من كين الدولة

Turkish foreign policy-makers, at the initial point, established good neighbourhood relations with Assad of Syria and offered him to open up the ways to democracy when the opponent people organized peaceful meetings against the existing government as a result of waving with Arab Spring. Later on, Assad persisted to preserve status quo and pointed the gun against the innocent Syrian people in order to settle the uprisings even though he promised to take the necessary precautions to transit a democratic regime. In response to this negative attitude, Turkey cut off all relations with him and organized a moderate opponent group called as Syrian National Council (SNC) for the sake of shaping the future Syria with multi-cultural, multi-ethnic, and multi-religious peculiarities. Nevertheless, unexpectedly, the USA didn't intervene the region and followed a policy which is contrary to Turkey and constituted a gap which will be later filled by Iran and Russia. During this turmoil, Turkey offered a "security heaven" and "no-fly zone" as the shelter for the refugees and buffer zone between ISIL and PKK-supported terrorist organization called as YPG and Arabic and Kurdish local inhabitants in line with her frontiers. Turkey didn't have confidence in insincere struggle of international community over ISIL and developed an individual policy and attitude over the region. This policy orientation led to the confrontation with USA and other leading figures in implementation process by establishing a new coalition with Qatar and Saudi Arabia. Moreover, Turkey permitted more than three million Syrian refugees to cross the border and arranged them accommodation and subsistence for years. In this context, I will attempt to analyze Turkey's position against the Syrian crisis and the policies which will probably

implemented in futuristic perspectives with its socio-economic and cultural perspectives in this presentation.

- **Bahattin CİZRELİ (Res. Assist., Yıldırım Beyazıt University) and Alkan ÜSTÜN (Res. Assist., Yıldırım Beyazıt University), Türkiye Sosyalist Solunun Güncel Ortadoğu Okuması / The Contemporary Reading of Middle East by Turkey's Socialist Left / القراءة المعاصرة لليسار الاشتراكي التركي بشأن الشرق الأوسط**

2011 Martında başlayan Suriye İç Savaşı Arap Baharını başka bir zemine taşıdı. Suriye'de süregelen vekâlet savaşı tüm bölge ülkelerinin yanı sıra dünyanın farklı ülkelerinden militanların katılımı ile tüm kimlik hareketlerinin ve çıkar gruplarının hesaplaşma alanına dönüştü. Türkiye'de uzun yıllardır gündem olan siyasal, mezhepsel ve etnik kutuplaşmalar Suriye üzerinden tartışılır oldu.

Zayıf bir tabana hitap etse de hareketli ve etkin kadro yapısına sahip olan Türkiye sosyalist örgütleri de Suriye İç Savaşı'nın aktif bileşeni oldu. Hatta YPG çatışı altında birleşen çeşitli radikal-illegal örgütler Birleşik Özgürlük Güçleri adıyla bir tugay kurarak çeşitli cephelerde IŞİD'e karşı savaştı. Bu bağlamda Ortadoğu'daki çatışma ortamının bir unsuru olarak Türkiye Sosyalist Solu da akademik-bilimsel incelemenin konu sahasına girmektedir.

Araştırmanın amacı istikrarsızlaşan bölgemizdeki süreklileşen çatışmaların bir aktörünü keşfedici temelde incelemektir. Ülkemizden Suriye'ye ihraç olan militan geçişinin kesitsel bir fotoğrafını çekmektir. Suriye söz konusu olduğunda genellikle İslamcı örgütlerden söz edilmekte, solcular görülmemektedir. Çalışmamız bu yönüyle özgünlük taşımaktadır. Araştırma Suriye İç Savaşı'nda aktif saf tutan sosyalist yayınların taranmasını hedefleyen yönelik nitel araştırma yöntemine bağlı teknikler kullanılacaktır. Basılı yayınlarında ve internet ortamında Birleşik Özgürlük Güçleri Tugayına sıklıkla yer veren Devrimci Parti, Ezilenlerin Sosyalist Partisi, Sosyalist Yeniden Kuruluş Partisi, Emek ve Özgürlük Cephesi grupları incelenecektir. İlgili metinlerde güncel Ortadoğu haber ve analizleri taranacaktır. Çözümleme esnasında ilgili yapıların metinlerindeki temel kodlar tespit edilerek tematik analiz yapılacaktır.

10. Oturum/Session 10/الجلسة العاشرة

Panel 28: Ortadoğu'da Çevresel Sorunlar / Environmental Issues in the Middle East / مشاكل بيئية في الشرق الأوسط

Panel 29: Ortadoğu'da Savaş ve Mülteciler / War and Refugees in the Middle East / الحرب و اللاجئين في الشرق الأوسط

Panel 30: İran, Hizbullah ve Suriye Krizi / Iran, Hezbollah and Syrian Crisis (EN) / إيران , حزب الله الأزمة السوري

Panel 28: Ortadoğu'da Çevresel Sorunlar / Environmental Issues in the Middle East / مشاكل بيئية في الشرق الأوسط

Panel Başkanı / Chair / الرئيس : Yıldırım TURAN (Assist. Prof., Sakarya University)

- **İlhan SAĞSEN (Dr., Abant İzzet Baysal University), Orta Doğu'da Enerji-Dış Politika Bağlantısı / The Link Between Energy and Foreign Policy in the Middle East/ العلاقة بين الطاقة والسياسة الخارجية في الشرق الأوسط**

Paneldeki ilk sunumda Dr. İlhan SAĞSEN, Orta Doğu ve Enerji ilişkisi üzerinde duracak. Dr. Sağsen'e göre, Enerji meselesi günümüzde sadece bir kaynak olarak değerlendirmenin ötesine geçmiş, aynı zamanda bir güvenlik ve dış politika konusu haline gelmiştir. Daniel Yergin'in değimiyle petrol milli gücün bir simgesi haline gelmiştir. Yine Daniel Yergin'e göre gerek Uzakdoğu'da gerekse Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı'nın ve gelişmesinde petrol kaynakları en önemli etkidir. Japonlar Pearl Harbour'a Doğu Hint Adalarındaki petrol kaynaklarına el koyan ordularını korumak için saldırmıştır. Hitler'in Sovyetler Birliği'ni işgal etmek istemesindeki en önemli niyet de Kafkasya'daki petrol yataklarını ele geçirmektir. Soğuk savaş yıllarında da, batılı devletler ve uluslararası şirketlerle gelişmekte olan ülkelerin arasında petrolün denetimini elde etmek amacıyla yapılan mücadeleler yaşanmıştır. Bu dönem, 1956 Süveyş Krizinden, Arap İsrail Savaşlarına (özellikle 1967 ve 1974 savaşları), 1973 petrol krizi ve bu kriz dahilinde OPEC (Petrol İhraç eden ülkeler teşkilatı) OAPEC (Petrol İhraç eden Arap Ülkeleri Teşkilatı) ile OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) üyeleri arasındaki mücadele çerçevesinde şekillenmiştir. Yine aynı şekilde görünürde sınır anlaşmazlığından kaynaklandığı ifade edilebilecek 1980-88 arası devam eden İran-İrak Savaşı'nın da bir bölgesel güç mücadelesi ve petrole yön vermede hegemonya mücadelesi olarak tanımlanabilir. Soğuk savaş sonrası dönemde ise, uluslararası anlamda güvenlik algılamalarının değişmeye başladığı görülmektedir. Soğuk savaş döneminde bir hakimiyet ve arz güvenliği meselesi olan enerji kavramı, 1990lı yıllarında ortalarından itibaren farklı ve daha kapsamlı tanımlanmaya başlamıştır. Bu çerçevede, devletler artık sadece kaynakların hakimiyeti ya da arzı vesilesiyle değil aynı zamanda taşımacılık, enerjinin kullanımı, fiyatlandırılması ve sürekliliği gibi konularda da her seviyedeki aktörlerle (devletler, uluslararası örgütler, uluslararası şirketler) bir mücadele içerisine girmektedirler. Bu bağlamda bakıldığında, genel olarak enerji konusu, özelde de petrol meselesi Orta Doğu bölgesindeki ilişkileri, küresel güçlerin bölgeye olan ilgisini belirleyen temel etmenlerden bir tanesidir. İngiltere'nin zamanın dış işleri bakanı Arthur J. Balfour, Fırat Dicle çevresindeki geniş toprakların Osmanlı denetimine bırakılamayacağını ve Mezopotonya'daki Zap suyu'na kadar olan zengin su kaynaklarını denetim altına alınırsa petrol yataklarının büyük çoğunluğunun hakim olunacağını belirtmesi ve aynı şekilde günümüze geldiğimizde de dönemin ABD Federal Rezerv Başkanı Alan Greenspan'ın Irak savaşının büyük oranda petrol için olduğunu belirtmesi Orta Doğu-Enerji bağının ne denli güçlü olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, bu sunum, Orta Doğu bölgesindeki gelişmeler ve ilişkiler incelenirken enerjinin buradaki rolünün ve yerinin ne olduğuna odaklanacaktır.

- **Elif ÇOLAKOĞLU (Assoc. Prof., Ataturk University),** Orta Doğu'da Gıda Güvenliği / Food Security in the Middle East / الأمن الغذائي في الشرق الأوسط

Panel'in son konuşmacısı olan Dr. Elif ÇOLAKOĞLU, su ile temelden bağlantılı ve Orta Doğu için ana konulardan biri olan gıda meselesi ve gıda güvenliği konuları üzerinden bir bölge okuması yapacaktır. Dr. Çolakoğlu'na göre, bugün küresel ölçekte suyun sektörel kullanımındaki en büyük artış, tarımsal su kullanımında yaşanmaktadır. Yeryüzünde erişilebilir tatlı suyun yaklaşık yüzde 70'inin tarımda kullanılmasına rağmen, kullanılacak suyun kolay bulunamaması, ülkelerin pahalı besinleri ithal etmesine ve dolayısıyla, giderek gelişmiş ülkelere bağımlı ülkeler haline gelmelerine yol açmaktadır. Tarım alanlarının genişletilmesi olasılığı azaldığından; besin üretiminin artması ise, mevcut tarım alanlarından daha çok ürün elde edilmesine ve bunun ise, daha çok sulama yapmaya bağlıdır. Bu yüzyıl boyunca beslenmesi gereken insan sayısındaki artıştan dolayı, tarımda su kullanımı ise neredeyse beş kat artmıştır. Bunun yanı sıra su dağıtım sistemlerinin adil olmaması, yoksulluk ve satın alma gücünün yokluğu ve ayrıca sayıları artan aşırı taşkınlar ve kuraklıklar, sıklaşan ısı dalgaları ve dondurucu kışlar şeklinde kendini gösteren iklim istikrarsızlığı, gıda güvencesizliğin diğer temel nedenleri arasında yer almaktadır. Bu sorunun en çok yaşandığı bölgeler arasında özellikle Ortadoğu gelmektedir. Bu çalışma, yarı kurak-kurak iklim kuşağının hakim olduğu bir bölgede yer alan Ortadoğu'nun su güvenliği ile bağlantılı bir sorun olarak ortaya çıkan gıda güvencesizliğini, ele almayı amaçlamaktadır.

- **Tuğba Evrim MADEN (Dr.),** Ortadoğu'da Su Algısı: Su Kaynaklarının Devletlerarası İlişkilerde Rolü / The Perception of Water in the Middle East: The Role of Water Resources in Interstate Relations / مفهوم المياه في الشرق الأوسط: دور المصادر المائية في العلاقات ما بين الدول

Panelin üçüncü sunumunda Dr. Tuğba Evrim MADEN, bölge için son derece kıt ve stratejik bir kaynak olan su ile suyun bölgedeki etkisi üzerinde duracak. Dr. Maden'e göre, Dünyada bir su sorununun var olduğu ve bunun gelecek yıllarda milyarlarca insanın yaşamını etkileyeceği herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Enerji üretimi, gıda üretimi ve içme amacıyla kullanılan su kaynaklarının miktar ve kalite olarak azalması sadece devletlerin iç meselesi olmaktan çıkmıştır. Özellikle birden fazla ülkeyi ilgilendiren sınırışan sular sadece kıyıdaş ülkelerin değil bölgeleri de etkileyen bir hal almıştır. Suyun kıt olduğu Ortadoğu gibi coğrafyalarda su kaynaklarının çatışmaların içinde yer alması olasılığı nedeniyle, küresel su sorunları "öncelikli politika" statüsünde yer almaktadır. Su, bir savaş sebebi olmasa da teknik özelliğini yitirmiş ve bölgede politik dengelerden doğrudan etkilenmektedir. Bu çalışmada suyun Ortadoğu'daki rolü ve bölgede etkileri ele alınacaktır.

- **Vakur SÜMER (Assist. Prof., Selcuk University),** İklim Değişikliği ve Ortadoğu: Su ve Enerjideki Açmazlara Farklı Yaklaşımların Kökenleri / Climate Change and the Middle East: Roots of Divergent Approaches to the Dilemma of

Water and Energy/ التغير المناخي والشرق الأوسط: جذور توجهات التنويع في ظل معضلة المياه والطاقة

Panelin ikinci sunumunda, Dr. Vakur SÜMER, etkileri küresel boyutlara ulaşan iklim değişikliği meselesini Orta Doğu özelinde ele alarak değerlendirecek. Dr. Sümer'e göre küresel iklim değişikliğinin en çok etkilediği bölgelerden biri Ortadoğu olduğuna ilişkin ikna edici bilimsel kanıtlar bulunmaktadır. Yaşanan geniş çaplı su yetersizliklerinin yanında, nüfusun ve ekonomik faaliyetlerin büyük kısmı deniz yükselmelerine bağlı risklerle karşı karşıyadır. İklim değişikliği su kısıtı gibi halihazırda var olan sorunların şiddetini artıracığı gibi, deniz yükselmelerine bağlı çok çeşitli yeni sorunları da beraberinde getirecektir.

Ortadoğu için iklim değişikliğinin en önemli doğrudan etkilerinden birisi sıcaklıkların artışı olacaktır. Sıcaklıkların artması, belli bölgelerde kış aylarında ısınma amaçlı enerji ihtiyacını azaltırken, bölgenin büyük bölümünde giderek daha sıcak geçecek ilkbahar, yaz ve sonbahar mevsimlerinde soğutma amaçlı ciddi bir enerji talebi ortaya çıkaracaktır. Uzmanlara göre Ortadoğu özelinde enerji talebi toplamda önemli ölçüde artacaktır. Ayrıca azalan su kaynakları, deniz suyundan içme suyu elde edilmesini giderek zorunlu kılmakta ve yaygınlaştırmaktadır. Deniz suyundan içme suyu üretilmesinin enerji-yoğun bir süreç olduğu bilinmektedir. Buna karşılık, bölge ülkeleri için önemli enerji kaynaklarından birisi olan hidroelektrik enerjide kayda değer kayıplar yaşanacağı beklenmektedir. Petrol-sonrası dünyanın kapıları aralanırken Ortadoğu ülkeleri başta güneş enerjisi olmak üzere yenilenebilir enerji kaynakları bulma ve bunlarla ilgili teknolojileri benimseme ve üretme gibi sınamalarla karşı karşıya bulunmaktadır.

Bu tebliğde, Ortadoğu ülkelerinin iklim değişikliğinin getirdiği su ve enerji bağlamlarındaki açmazlarla başa çıkabilmelerinin önünde bulunan engeller tartışılacaktır. Tartışmada, Ortadoğu ülkeleri belirli kategorilere ayrılacak, ve engeller bu farklı ülke setleri bağlamında ele alınacaktır. Bu çerçevede Ortadoğu ülkeleri temelde üç grup altında incelenecektir; petrol üreticisi ülkeler, (yarı)başarısız devletler, ve enerji ithalatçısı kalkınmacılar. Bu ülke gruplandırması çerçevesinde, iklim değişikliğinin getirdiği su ve enerji açmazlarına karşı mücadelede karşılaşılan zorlukların nasıl farklılaştığı tartışılacaktır. Tartışmanın temel amaçlarından biri, iklim değişikliği siyasetinde karşımızda birden fazla Ortadoğu'nun bulunduğunun gösterilmesidir.

Panel 29: Ortadoğu'da Savaş ve Mülteciler / War and Refugees in the Middle East / الحرب و اللاجئين في الشرق الأوسط

Panel Başkanı / Chair / الرئيس : Hacı Mehmet Günay (Prof., Sakarya University)

- **Ayşenur YILMAZ (Dr, Marmara University)**, Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Katılım Durumu / The Participation Circumstances of Syrian Children into the Turkish Education System / ظروف مشاركة الأطفال السوريين في نظام التعليم التركي

17 Aralık 2010 yılında Tunus'ta başlayıp birçok ülkeye yayılan Arap Baharı 2011 yılında Suriye'de de etkisi göstermeye başlamış ve beş yıldır devam eden bir iç savaşa dönüşmüştür. Suriye içerisinde yerinden edilmiş kişi sayısı 7.6 milyon kişi civarında iken, 4.8 milyon kişi de komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Dünyanın en çok mülteci ağırlayan ülkesi olarak Türkiye, 2.7 milyon Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır.

Genel rakamlar bu şekilde iken Türkiye'deki Suriyelilerin %54.2'si 18 yaş altı çocuklardan oluşurken, bu oranın % 20.3'ü 5-12 yaş grubu çocuklar, %19.9 'u 0-4 yaş arası ebeveyn bakımına muhtaç bebeklerden oluşmaktadır. Türkiye'de doğan Suriyeli bebek sayısı ise 150 bin civarındadır. Rakamlardan da anlaşılacağı gibi Türkiye'deki sığınmacılar genç nüfuslu bir yapıya sahiptir. Bu orandaki bir genç nüfusun sığınmacı olarak geldiği ülkede "kayıp nesil" olmasının önüne geçmek için sığınmacı çocukların kayıp nesil olmasının önüne geçmek için entegrasyon politikalarına önem verilmesi gerekmektedir. Sığınmacıların ülkelerine geri dönmeyeceği genel görüşü hâkimken, genç nüfusun eğitim sistemine dâhil olmayıp çalışma hayatına katılımı ya da toplumdaki dışlanması ileri yıllarda güvenlik sorunu başta olmak üzere birçok sorunu beraberinde getirecektir.

Sığınmacıların toplumsal entegrasyonunun sağlanabilmesi için öncelikle yasal zeminde temel haklardan yararlanma hakkının olması gerekmektedir. Uluslararası mülteci hukuku eğitim, sağlık ve çalışma hakkı gibi temel hakların mülteci statüsündeki kişilere verilmesini öngörürken, Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesine "coğrafi sınırlama" getirmesi nedeniyle, Suriyeliler mülteci statüsünde değillerdir ve bu da yasal olarak bazı hakları kullanamamaları anlamına gelmektedir. Bu açığın kapatılması için 2013 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve 2014 yılında Geçici Koruma Yönetmeliği ile mevzuatta göçmenler konusunda var olan boşluklar doldurulmaya çalışılmıştır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine göre temel haklardan biri olan çocukların eğitime katılım hakkı da yasalar ve yönetmeliklerde düzenlenmeye çalışılmıştır.

Çocukların eğitim sistemine katılması için ilk aşama çocukların kayıt altına alınmasıdır. Her ne kadar ilk yıllarda kayıt altına alınmalarında sıkıntılar yaşansa da kayıt sorununun önüne geçilmiş ve sığınmacıların hemen hemen tamamı kayıt altına alınabilmiştir. İkinci aşama da yaşanan sorun ise dil farklılığıdır. Her ne kadar çocukların dil öğrenimi daha kolay olsa da Arapça bilen yeterli öğretmenin olmaması da eğitimin aksamasına sebep olmaktadır. Bu iki temel sebep üzerinden diğer etkenler de çalışma da detaylı bir şekilde tartışılacaktır.

Ayrıca çalışmada sığınmacı çocukların yükseköğrenim öncesi Türk eğitim sistemine katılım durumunu düzenleyen yasal mevzuat kronolojik olarak incelenip, uluslararası mevzuata ile karşılaştırılacaktır. Hukuksal zemin incelendikten sonra var olan mevcut durum sayılar ve konu ile ilgili yapılan araştırmalar üzerinden değerlendirilecektir. Eğitim çağındaki sığınmacı çocuk sayısı sekiz yüzbinler civarında iken bu sayının yaklaşık olarak yarısı eğitim sistemine dâhil olabilmekte iken, ne ölçüde kaliteli bir eğitim alabildikleri üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Bu minvalde İstanbul'un Başakşehir ve Esenler ilçelerinde bulunan çoğunlukla Suriyeli çocukların eğitim gördüğü iki farklı okulda yapılan saha çalışması gözlemlerine de yer verilecektir.

- **Ömer Faruk ÇINGİR (PhD., Eskisehir Osmangazi University) and Ramazan ERDAĞ (PhD, Eskisehir Osmangazi University)**, Türkiye’de Göç ve Biyopolitika Iraklı Mülteciler Örneği / Migration and Biopolitics in Turkey: Iraqi Refugees/ الهجرة والسياسات الحيوية في تركيا: اللاجئين العراقيين

Bu çalışmada Türkiye’deki Iraklı Mülteciler örneği üzerinden biyopolitika ve devlet ilişkisi irdelenmeye çalışılacaktır. Bu noktada öncelikle devletin dönüşümü, yönetimselleşmesi ve siyasal kavramı sosyolojik ve tarihsel olarak incelenecek ardından biyopolitika kavramının gelişimi ve kavram üzerindeki farklı tanımlar ve tartışmalar ele alınacaktır. Kısaca göç kuramları, göç kavramları ve son olarak göçle ilgili olan kuramsal çalışmalar ele alındıktan sonra biyopolitika kavramının göç uygulamaları içerisindeki yeri, göçmenlere karşı uygulanan biyopolitik önlemler ve göç-biyopolitika ilişkisi tartışılacaktır. Özellikle Fransız düşünür Foucault’nun Biyopolitika kavramı göçmenler açısından değerlendirilmeye çalışılacaktır. Son bölümde Türkiye’nin göç rejimi ve tarihi, Türkiye’de ki göç müktesebatı ve toplumdaki yansımaları post pozitivist bir bakış açısıyla ve içerik analizi, söylem analizi ve vakia analizi metotlarıyla incelenecek, Türkiye’de ki göç uzmanları ve Iraklı Mültecilerle mülakatlar gerçekleştirilerek Türkiye’deki göç uygulamaları ve pratikleri incelenecektir. Sonuç bölümünde mülakatlardan elde edilen sonuçlar analizlerle karşılaştırılarak Türkiye’de hali hazırda uygulanmakta olan göç uygulamaları ve müktesebatı tahlil edilmeye çalışılacak, bu politikaların nasıl daha insancıl ve evrensel normlara yaklaştırılacağı çeşitli öneriler ve görüşlerle belirtilecektir. Bu çalışma hem nitel hem de nicel yöntemler kullanarak post-pozitivist ve yorumsamacı bir paradigmayla kavramları ele almayı hedeflemekte ve göç konusunda literatüre disiplinler arası bir bakış açısıyla farklı bir yaklaşım sunmayı amaçlamaktadır.

- **Daoud DJFEFLA (Dr., University of Biskra)**, Fransız Medyasında Suriyeli Sığınmacıların Temsili ve Eleştirel Vizyon Üretimi / The Evaluation of Syrian Migration to France in Local Media and Critical Vision Generating / تأويل اللجوء السوري إلى فرنسا في الخطاب الإعلامي المحلي رؤية نقدية لمنتجات صحافة الرأي

يعمل الإعلام على صناعة حقيقة إعلامية موازية (Une réalité médiatique parallèle) للحقيقة الاجتماعية المعاشة (Une réalité sociale) و التي قد تكون مطابقة لها نوعا ما، مشابهة لها تقريبا أو معاكسة لها تماما و من خلال هذا البناء الاجتماعي الجديد، و على أساس أن الإعلام مؤسسة اجتماعية تتفاعل مع بقية مكونات المجتمع، يقوم القائمون عليه بإعادة ترتيب الميكانيزمات المجتمعية وفقا لتصورات و مصالح مواكبة للملكي هذه المؤسسات الاتصالية و تحالفاتها. في هذا المجال يصبح تناول التغطيات التي تتناول أزمة اللاجئين السوريين في وسائل الإعلام العالمية ذات معنى مهم للغاية ذلك أنها تفسر وتكشف عن السياسات المنتهجة هنا وهناك للتعامل مع تدفق اللاجئين نحو دول العالم. ولما كانت أوروبا، نظرا لقرتها من سوريا، لوجود الروابط التاريخية بينها وبين المجتمعات العربية (الاستعمار)، لكونها دول متفتحة على الغير، تتقبل وتتعايش مع الآخر وغيرها من الأسباب، فإنها أصبحت مقصدا للآلاف من

المواطنين السوريين الهاربين من أنون الحرب ودمارها. في هذا المجال يأتي الاهتمام بدراسة وتحليل معالجة ظاهرة عبور اللاجئين السوريين إلا أوروبا من خلال وسائل الإعلام المحلية وذلك بتناول نموذج دولة ذات ثقل في القارة الأوروبية و هي فرنسا، باعتبارها من الدول التي كانت تربطها علاقات متميزة مع سوريا، و يتعلق الأمر بفهم و توضيح كيفية تقديم و تأويل (La représentation) التلفزيونات الفرنسية لظاهرة اللاجئين السوريين للمواطنين الفرنسيين باعتبارهم يملكون تقاليد و ممارسات عريقة في مد يد العون للغير و تقديم المساعدة للآخر و لا عجب أن معظم المنظمات الإنسانية ذات أصول فرنسية (أطباء بلا حدود، أطباء العالم، محققون بلا حدود، الخ).

و على أساس هذا يمكن طرح الإشكالية الرئيسية التالية: كيف تعالج الجرائد الفرنسية الأسبوعية ظاهرة اللاجئين السوريين إلى بلدها؟ إن هذا التساؤل يفتح الباب واسعا أمام عدة أسئلة هامة مثل البحث عن الصورة الذهنية التي ترسمها هذه المجلات (La presse magazine) لهؤلاء القادمين من عمق الشرق إلى أوروبا معهم؟ عن كيفية تعاملهم مع الفرنسيين و الاندماج داخل مجتمعهم؟ عن القيم الحضارية، العقائدية و الثقافية التي يحملونها و كيف سيقابلون بها غيرهم؟ إضافة إلى ذلك يطرح التساؤل عن القيمة المضافة التي سيقدمها اللاجئون السوريون للاقتصاد الفرنسي و هل سيكون لهم دور في التنمية الاقتصادية للبلاد؟

هيكل البحث:

إن الإجابة عن هذه الأسئلة يمكن أن تتم عبر اعتماد فرضيتين أساسيتين تقوم الجرائد الأسبوعية بالاشتغال في ظلها و هما:

أن الصحافة الأسبوعية تعتمد كمرحلة أولى على النظرية الاتصالية المتعلقة بفكرة "ترتيب الأولويات" و المعروفة بنظرية (Agenda- Setting Theory) أي "الأجندة سيتنغ" و معناها أنها تقوم بترتيب ظاهرة هجرة اللاجئين كموضوع ترتيبا ذي بعدين. أولهما خارجي و هو بالنسبة لبقية المواضيع الإخبارية بحيث يكون له تأثير على المتلقين لكونه موضوعا يعنهم مباشرة و يتعلق بحياتهم اليومية و ثانيا داخلي من خلال اختيار العناصر التي تثير الغضب و النفور من هؤلاء القادمين من بعيد بدل تلك التي تثير الشفقة و تدعو للرفقة بهم و مساعدتهم. النتيجة الحتمية لهذا الخيار هي رفض فكرة قدوم اللاجئين السوريين عبر "شيطنة" صورتهم الذهنية لدى المشاهد الفرنسي.

أن الصحافة الأسبوعية تقوم بترتيب هذه الخيارات طبقا لنظرية الغرس الثقافي (Cultivation theory) لصاحبها George Gerbner و التي مفادها هو إقناع الرأي العام الفرنسي بوجهة نظر معينة تتمثل في خطورة قبول فكرة استقبال اللاجئين السوريين في فرنسا على أساس ما يمكن أن يشكلوه من خطر مزدوج على المواطن الفرنسي البسيط على صعيدين: اقتصادي، بحيث سيصبح السوري منافسا له في سوق العمل في ظل أزمة اقتصادية خانقة و ارتفع مهول لمعدلات البطالة و ثانيا من خلال الصعيد الثقافي على

اعتبار أن الشرقي حامل لثقافة العنف و التحريم و الإرهاب و الشذوذ الجنسي و هو ما يهدد استقرار المجتمع. الملاحظ هو أن هذا الطرح متناسب تماما مع توجهات اليمين العارض في فرنسا و الذي يسعى لتولي السلطة في انتخابات 2017. و منه يظهر أن الصحافة الأسبوعية تستعمل موضوعا خارجيا و إنسانيا في حرب انتخابية داخلية و خاصة مع العلم أن مجمل وسائل الإعلام في هذا البلد تنحصر في أيدي 4 من رجال الأعمال المقربين من دوائر اليمين المعارض في فرنسا.

يمكن في نقطة ثالثة إضافة فكرة و هي أن الفرنسيون لا يتعاملون بشكل كلي وحصري فقط مع الصحافة المكتوبة لتشكيل آرائهم و تكوين وجهات نظرهم، و في هذا المجال يمكن طرح نموذجين فعالين يبينان كيف أن الكثير من المواطنين في فرنسا يعتمدون على وسائل إعلامية بديلة للتنوع و المقارنة بين المعالجات الإعلامية للأحداث المحلية و الدولية و هما الفرنسيون من أصول عربية أو تركية حيث يلتقطون برامج جزائرية و تركية للتلفزيونات المحلية مثلا، و التي تقدم وجهات نظر أخرى تكشف في الكثير من الأحيان تحيز الصحافة الفرنسية في الكثير من المواضيع و هناك، كمثال ثان الفرنسيون الذين يعتمدون بنسبة رئيسية على الانترنت و الشبكات الاجتماعية في تلقي الأخبار و صناعة الآراء و الأفكار. هذه الشريحة من المجتمع الفرنسي يمكن أن تشتغل إيجابيا مع قضية اللاجئين السوريين على صعيدين:

تقديم يد المساعدة و العون و القيام بالأنشطة المساعدة من خلال التحرك في الاطار الجمعي و الخيري
 القيام بشح و جهة النظر الحقيقية للفرنسيين الذي غلظتهم وسائل الإعلام من خلال ممارسة عملية التقاسم (Le partage) عبر الشبكات الرقمية للأخبار و التقارير عن حقيقة الأزمة السورية

- **Mohamed CHEAA (Lecturer, M'sile University), Ortadoğu'da İç Savaş ve Zorunlu Göç: Yeni Değişkenler Işığında Bir Çalışma / Civil War and Forced Migration: A Study in Consideration of New Variables / " الحرب الأهلية و الهجرة "** "القسرية في الشرق الأوسط: دراسة في المتغيرات الجديدة"

إن الحجة الأساسية التي تقود البحوث الحالية حول قضية الهجرة القسرية هي التأكيد على أن البشر يتخذون هذا القرار تحت طائلة الظروف الاستثنائية، و يأتي في مقدمتها الحرب الأهلية، و قد ساهمت هذه الأدبيات بشكل هام في تطوير الحقل البحثي الخاص بالهجرة القسرية، و في هذا السياق يمكن التنويه خاصة بمسألتين:

-الأولى: حاولت الأدبيات العلمية تسليط الضوء على خطورة المشاكل الناجمة عن الحرب الأهلية عن طريق التفرقة بين الهجرة الطوعية و القسرية.

-الثانية: قد أرست تلك الأدبيات أساسا غير مكتمل من أجل تطوير نظرية عن الهجرة القسرية.

وعليه، بالرغم من التراكم المعرفي الموجود، فإن قائمة البحث لازالت تقتصر إلى حد كبير على تحليل بيانات المستوى الوطني وعبر الوطني بسبب الالتزام بنموذج الخيار العقلاني، ويحتاج هذا الأخير إلى مزيد من التنقيح النظري واستخدام تحليل ما دون الوطني مما يوفر فرصة صقل الربط بين مستويي التحليل الكلي والتحليل الجزئي. لذا يشير بعض الدارسين إلى أنه من شبه المستحيل إجراء مراجعة شاملة للأدبيات المتوفرة حول العلاقة بين الحرب الأهلية والهجرة القسرية، ولكن يمكننا تنظيم الظاهرة محل الدراسة بواسطة تحديد موضوعات التحقيق التي تشمل العلاقة بين الهجرة القسرية والقضايا الفرعية التالية: الصراعات المسلحة، الفرصة الاقتصادية، الشبكات الاجتماعية، العوامل الفيزيائية (الجغرافيا والبنى التحتية).

الإشكالية البحثية

كيف يمكن تطوير إطار نظري يسمح للدارسين بفهم طبيعة العلاقة بين الحرب الأهلية والهجرة القسرية وتطبيق مخرجاته على إشكاليات الهجرة في منطق الشرق الأوسط؟

الفرضية المركزية

إمكانية تطوير نظرية مكتملة المعالم حول أسباب وأبعاد الهجرة القسرية مرهونة بربط مستوى التحليل الكلي (الوطني وعبر الوطني) بمستوى التحليل الجزئي (ما دون الوطني).

الإطار المنهجي

إن دراسة الارتباط العلمي بين الهجرة القسرية ومختلف أسباب وأبعاد ونتائج الحرب الأهلية خاصة في ظل الأوجه المتعددة للتفاعل الإنساني في الفضاء الشرق الأوسطي، هي ظاهرة قابلة للوصف والتفسير والتنبؤ العلمي. وعليه ينطوي موضوع التحليل لهذه الظاهرة على العناصر التالية:

* وصف الظاهرة: رصد الأبعاد الأساسية المكونة للعلاقة بين مخاطر الحرب الأهلية والهجرة، انطلاقاً من أبعاد محددة سلفاً، وتصنيف تلك الأبعاد بشكل منهجي.

* تفسير الظاهرة: تحديد مجموعة المتغيرات التفسيرية التي تؤثر على الصلة بين الحرب الأهلية والهجرة القسرية، وقياس الوزن النسبي لكل متغير مقارنة ببقية المتغيرات الأخرى، وذلك بهدف تعزيز مقدرة الربط بين المستويين الكلي والجزئي.

* دراسة أمثلة: عرض بعض حالات الهجرة القسرية وتأثيرها على التفاعلات الشرق أوسطية.

1-الهجرة القسرية والهجرة الطوعية: المضامين المفاهيمية

2-تفسير العلاقة بين الحرب الأهلية والهجرة القسرية: التحديات النظرية

3- الهجرة القسرية والعلاقات الشرق أوسطية: النموذج الإمبريقي والتحليل

Panel 30: İran, Hizbullah ve Suriye Krizi / Iran, Hezbollah and Syrian Crisis (EN) / و
إيران , حزب الله الأزمة السوري

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Philipp O. AMOUR (Assist. Prof., Sakarya University)

- **Gülriş ŞEN (Dr., TOBB University of Economics and Technology),** Arap Baharı Sonrası Dönemde "Direniş Ekseni": Suriye Kriziyle Dönüşümler / The "Axis of Resistance" in the Post-Arab Spring Era: Transformations with the Syrian Crisis / محور المقاومة في عصر الربيع العربي في مرحلة ما بعد:التحولات مع / الأزمة السورية

In the early 2000s, regional alignments in the Middle East started to be discussed through growing reference to the divide between "axis of moderation" countries (Saudi Arabia, Egypt and Jordan) pitted against the "axis of resistance" countries/groups (Iran, Syria, Hezbollah and Hamas). The rising influence of Iran in the Persian Gulf and the Levant as much as growing fears and concerns over its nuclear programme drew the so-called axis of moderation countries together to counter Iran and the "Shiite Crescent". For Iran, the front constituted the cornerstone of its regional strategy aimed at deterring imminent military attack from the United States and/or Israel with the threat of inflicting pain through Hamas and Hezbollah. With Syria turning into a violent and protracted battlefield of global and regional actors, the axis of resistance seems to be under serious reconfiguration. This paper aims to assess the transformation of the axis of resistance in the post-Arab Spring era through a reading of the Syrian crisis. It will analyze changes and continuities in its discourse, policy, composition and regional impact. The paper will mainly address how the remaining members of the resistance front, particularly Iran and Hezbollah, framed and acted against the regional crisis and the turmoil in Syria. It will discuss the changing discourse of resistance with the novel emphasis on the fight against the takfiris, while also retaining the original theme of resisting American and Israeli imperialism. Besides discourse, the paper will focus on the policy level and highlight the growing combat operations of Hezbollah and Iran in Syria, which has brought forward military and ideological challenges. The paper will also draw on the

oscillation of Hamas since the start of the Arab Uprisings and question whether the axis now encompasses the presence of Iraq in its assessment of the composition of the front. The paper will conclude with an analysis of the impact and efficacy of the axis of resistance countries and groups in the trajectory of the Syrian crisis.

- **Aleksandra GAWLIK (PhD, Qatar University) and Youssef CHOUAIRI (PhD, Qatar University)**, İran'in Revizyonist Dış Politikası ve Basra Körfezi'ndeki Yansımaları / Iran's Revisionist Foreign Policy and its Implications in the Gulf / السياسة الخارجية التصحيحية الإيراني وانعكاساته في الخليج

The main characteristic of a revisionist state is its dissatisfaction with the status quo and its endeavours to exploit opportunities in order to change the balance of power in its favour.

The purpose of this paper is to determine the extent of the offensive nature of Iran's foreign policy and how its intentions can be detected and empirically verified. Questions to be asked relate to the scope of the mechanism of fear, self-help and power maximization employed by Iran in its attempts to ensure its survival as a particular ideological state, as well as its persistent efforts to achieve an unquestionable regional hegemony, under the unarticulated acceptance of the global hegemon.

It will be argued that Iran has invariably adopted an offensive strategy that combines a number of tactical manoeuvres. These tactics span a cluster of procedures and methods that include natural resources, waging ideological campaigns couched in religious terms, rallying non-Iranian Shi'ite communities to its cause by espousing their grievances and contemplating direct or indirect military action.

In a region exhibiting destabilizing shifts of power, particularly after the invasion of Iraq in 2003 and the Arab Spring, issues of distribution of power and prestige were superimposed upon conditions of instability, disequilibrium, and competition for re-establishing or overthrowing the status quo, raising in the process question marks over the legitimacy of the regional order. The emerging system, which is still largely in transition, was opportunistically exploited by an Iranian state that has always considered itself a model to be emulated, and a rising power that aspired to revise established rules of international norms.

Hence, Iran is seen as a threat to the Gulf Cooperation Countries and is believed to retain various instruments to impose its power.

The paper makes use of theoretical insights set out by structural realism as regards the revisionist notion and its ramifications. Nonetheless, methods developed by critical Constructivism are seen of particular relevance to three domains: identity incongruence, dynamics of internal alignments, and projection or demonstration of military and ideological capabilities. It will thus be argued that domestic politics in Iran defines to a large extent state preference, its goals and policies. However, domestic politics will also

be placed at the interface of national interests and the various constraints exercised by the international system and its regional configurations.

- **Abdullah GHANBARLOO (Assist. Prof., Institute for Humanities and Cultural Studies, Tehran)**, Uluslararası Yaptırımlar ve İran'da Ekonomik Yolsuzluk / International Sanctions and Economic Corruption in Iran / الفساد الاقتصادي والعقوبات الدولية في إيران

It is hoped by many in Iran that the removal of broad international sanctions will lead to a gradual improvement in the country's economic situation. But it seems the country will suffer the damaging effects of sanctions for a long time. Economic corruption has been a persistent problem in Iran since the emergence of the Islamic Republic of Iran in 1979. Corruption is inevitable; it exists in all countries, yet varies in scale. The problem has been recognized in major sectors of Iran's oil-dependent economy. In 2015, the country was ranked 130 in the Corruption Perceptions Index (CPI) among 168 nations as ranked by Transparency International. Iran's economic corruption may include many activities including money laundering, embezzlement, distribution of low-interest loans among well-connected officials, selling off public and governmental assets by no-bid contracts, granting import and export licenses to the most powerful people, and granting noncompetitive governmental scholarships to well-connected individuals in the education sector.

The presidential and parliamentary candidates of Iran frequently have promised to assemble a competent team to efficiently fight rent-seeking and corruption. But people have been always complaining about the persistence of the problem. Fighting corruption was one of the key election promises of Ahmadinejad's campaign that played an important role in his 2005 electoral victory. But many observers today blame him for economic mismanagement and widespread corruption. His presidency coincided with the expansion and intensification of international sanctions against Iran that led to fast-growing corruption. The multi-billionaire tycoon, Babak Zanjani, was a key facilitator for Iranian oil deals and transferring oil-related money. It is believed he owes the Iran's government more than more than \$2.7 billion for oil sold on behalf of the oil ministry. Iran's economy has been recently released from the pressure of international sanctions, thanks to the July 2015 nuclear deal. During the period of sanctions, some people and entities made a lot of money due to bypass of international sanctions on Iran that led to intensification of corruption in the country. In this paper, we analyze the effects of international sanctions on economic corruption in Iran. We argue that lifting of sanctions related to Iran's nuclear program will help the Iranian economy to decrease gradually the level of corruption.

- **Rahman DAĞ (Assist. Prof., Adıyaman University)**, Suriye Krizi ve Ortadoğu'da Kürtler / Syrian Crisis and the Kurds in the Middle East / الأزمة السورية والأكراد في الشرق الأوسط

Arab spring and the Syrian Crisis have provided Syrian Kurds, especially PYD and YPG, a tremendous political and military vacuum from which they formed their own local sovereignty by unilaterally declaring canton administrations. It may not have nationally and internationally de jure position but in de facto level, it is almost irreversible. This paper argues that there are four determinants in the path the PYD/YPG took to gain such a local sovereignty in practice. They are withdrawal of the Regime forces from Kurdish areas, eliminating the other Kurdish forces from the scene, idea of having popular support from the Kurds, and finally considered as only fighting forces in the field against ISIS.

Right after explanations of these determinants, this paper suggests that the PKK/KCK realized the path the PYD/YPG took in Syria and then has tried to apply this path by considering the conditions of these four determinants existed in Turkey. By taking these four determinants one by one in hand, firstly, security forces of Turkey did not withdrawn from the region but tolerated the militants' movements for the sake of the peace process. Secondly, the PKK/KCK has had hegemony over pro-Kurdish politics in Turkey and did not let other alternate existed. Thirdly, popular supports of the pro-Kurdish political parties in Turkey have been considered as direct support to the PKK/KCK. Finally, by equalizing all of the Islamic groups, especially the ruling party of Turkey, AK Party, with the ISIS, It is thought to have local and international legitimacy for unilateral declaration of democratic autonomy.

Overall, this paper suggests that the PKK/KCK did not differentiate the conditions in Syria and Turkey and scarified the peace process in Turkey for local sovereignty in Syria via going for trench strategy in the region.

11.Oturum/Session 11/الجلسة الاحادية العاشرة

Panel 31: ORMER Paneli: Ortadoğu'da Askeri Darbeler / ORMER Panel on Military Coups in the Middle East / المناقشة العرمم حول انقلاباتنا عسكريات في الشرق الاوسط

Panel 32: Ortadoğu'da Siyaset ve Din / Politics and Religion in the Middle East / السياس و الدين في الشرق الاوسط

Panel 33: Ortadoğu'da Mülteciler ve Sürgün / Refugees and Exile in the Middle East (EN) / إبعاد و لاجئون في الشرق الاوسط

Panel 31: ORMER Paneli: Ortadoğu'da Askeri Darbeler / ORMER Panel on Military Coups in the Middle East / المناقشة العرمر حول انقلاباتا عسكريات في الشرق الاوسط

Panel Başkanı / Chair / الرئيس : Kemal İNAT (Prof. Dr., Sakarya University)

- **Kemal İNAT (Prof. Dr., Sakarya University)**, 15 Temmuz Darbe Girişimine Avrupa'nın Tepkisi / The Europe's Reaction to 15 July Coup Attempt / ردة فعل أوروبا تجاه انقلاب 15 تموز الفاشل في تركيا

Öncelikle Avrupa'nın yekpare bir aktör olmadığını, bu coğrafyadaki herkesin bu yazının konusunu teşkil eden kavramlar ve olaylar hakkında aynı şekilde düşünmediğinin altını çizerek başlamak gerekir. Bu çerçevede Türkiye'de yaşanan kanlı darbe girişimi konusunda da Avrupalıların tamamının aynı düşünceye ve yargıya sahip olmadığını ifade edelim. Meseleye demokrasi ve insan hakları çerçevesinde yaklaşım Türkiye'de yaşanan alçak darbe girişimine kararlı bir şekilde karşı çıkan ve darbeye karşı mücadele ederken hayatını kaybeden insanlara üzülen çok sayıda Avrupalı olduğu da biliniyor.

Ancak Avrupa siyasetinin ve medya dünyasının önde gelen aktörlerine baktığımızda, daha önce Türkiye'de, Mısır'da ve Cezayir'de yaşanan darbe örneklerinde olduğu gibi hareket ettiklerini, kararlı bir şekilde darbeye karşı çıkmak yerine darbe sonrası iktidarın kim olacağına odaklanarak ikircikli bir politika izlediklerini görüyoruz. Çıkar odaklı siyaset çerçevesinde, kendi politikalarıyla uyumlu olmayan iktidarları devirecek darbelere olumlu yaklaştıkları, kendi çıkarları açısından tehdit olarak gördükleri kesimleri iktidara taşıyacak darbelere ise karşı çıktıkları görülüyor. Uluslararası siyasetin genel ilkeleri çerçevesinde bu çıkar odaklı ve güç politikası eksenli tavrın açıklanması da zor değildir. Bu politikayı izlerken kendi çıkar algıları çerçevesinde destekledikleri darbenin başarısız olacağını gördüklerinde darbe karşıtı açıklamalar yapmalarının bizi yanıltmasına da izin vermemeliyiz. Eğer başından beri kendi kurguladıkları bir darbeden bahsetmiyorsak, söz konusu herhangi bir darbe girişiminde yukarıda değinilen çıkar odaklı siyaset çerçevesinde hesaplarını hızlıca yapıp darbecilerin kendilerine yakınlık durumlarına göre onlara destek verirler ya da vermezler. Bunun ötesinde darbe girişiminin söz konusu olduğu ülkede "meşru hükümetin desteklenmesi" veya "demokrasinin korunmasına" yönelik açıklamaların pek bir anlamı yoktur.

FETÖ'nün Türkiye'deki darbe girişimi sürecinde Batılı "müttefiklerimiz" politikalarını anlamak için de analizimizi bu tespitler doğrultusunda yapmamız gerekir. Bu çerçevede ilk değinilmesi gereken nokta, bu darbe girişimiyle devrilmek istenen Cumhurbaşkanı Erdoğan ve AK Parti hükümetinin Avrupa ve ABD ile her zaman uyumlu çalışmadığı, Türkiye'nin çıkarları doğrultusunda gerektiğinde Avrupa başkentleri veya Washington'dan gelen telkin ve baskılara karşı koyduğudur. Özellikle Erdoğan'ın, bu tavrı nedeniyle uzun zamandır Avrupa'daki bazı kesimlerin karalama kampanyalarının hedefi olduğu biliniyor. Başta Almanya ve İngiltere olmak üzere Avrupa'nın önemli ülkelerinin medyasına baktığımızda, bu karalama kampanyasının darbe girişimi süreci ve sonrasında da devam ettiği görülmektedir. Bu ülkelerin medyasındaki kronik Erdoğan karşıtlarının, darbecilerin öldürmek istedikleri Cumhurbaşkanı aleyhine yazılarını

sürdüremeleri, bir yandan darbenin bu hedefine ulaşamamasından dolayı ne kadar hayal kırıklığı yaşadıklarını gösterirken, bir yandan da bu karalama kampanyalarının ne kadar organize olduğunu ortaya koymuştur. Avrupa ülkelerindeki siyasetçilerin geç de olsa yayınladıkları “meşru hükümete destek” mesajları Erdoğan karşıtlığının Batı ülkelerinde ulaştığı boyutların üstünü örtmeye yetmemektedir.

Bu bilgiler ışığında Avrupa ülkelerinin bu politikalarıyla dolaylı olarak FETÖ'ye destek veren bir tutum içerisinde oldukları tespiti yapılabilir mi? Bu soruyu cevaplamak için bu ülkelerin aşağıdaki tabloda yer alan kategorilerden hangisinde durduğunu tespit etmek gerekir.

Batılı Ülkelerin FETÖ Konusundaki Tavrıları	
Kategori	Tavır
1	Kararlı bir şekilde FETÖ ile mücadele ediyor. Bu konuda Türkiye ile her türlü işbirliğini yapıyor ve ülkesinde FETÖ'nün faaliyetlerine izin vermiyor.
2	FETÖ'yü yasadışı örgüt olarak görüyor, ancak kararlı bir şekilde ona karşı mücadele etmiyor.
3	FETÖ'ye olumsuz baksa da ona karşı mücadele etmiyor, ülkesinde faaliyet göstermesine göz yumuyor.
4	FETÖ'yü yasadışı bir örgüt olarak görmüyor ve ülkesinde rahatça faaliyet yapmasına izin veriyor.
5	FETÖ'yü Türkiye'ye karşı dış politikada baskı aracı olarak kullanabileceği faydalı bir araç olarak görüyor ve bu örgüte ait yapıları ülkesinde teşvik ediyor.

Bu tablo üzerinden Batılı ülkelerin pozisyonlarına baktığımızda maalesef henüz 1. veya 2. kategoride hiçbir “müttefikimizin” olmadığını görüyoruz. Bu örgüt konusunda izledikleri politikardan, hepsinin 5, 4 ya da en iyi ihtimalle 3. kategoride kendilerine yer bulduğu görülüyor. Türkiye'nin güvenliği aleyhine açıkça faaliyet gösteren, uzun zamandır seçilmiş hükümeti iktidardan devirmek için her türlü yolu deneyen ve son olarak 15-16 Temmuz'da gerçekleştirdiği terörist saldırılarla yüzlerce insanı katleden, başta TBMM olmak üzere devleti ve milleti temsil eden kurumları bombalayan bu örgüte karşı Türkiye'nin yanında olmamaları çok sorunlu bir duruşa işaret ediyor. NATO çatısı altında 64 yıldır ittifak ilişkisine sahip oldukları Türkiye'nin güvenliğine karşı açık saldırıda bulunan FETÖ karşısındaki bu pozisyonlarının çıkar eksenli politika ile de uyummadığını ve kendi güvenlikleri açısından da risk oluşturacağını görmeleri ne kadar zaman alır bilinmez. Ancak Ankara, Batılı “müttefiklerinin”, Türkiye'nin güvenliği açısından PKK ve DAESH'ten daha büyük tehdit oluşturan bu örgüte karşı mücadele konusunda bir an önce

rasyonel bir politikaya yönelmelerini ve kendisine destek vermelerini bekliyor. Türkiye nasıl 11 Eylül, Londra, Brüksel ve Paris Saldırıları gerçekleştiğinde tereddütsüz bir şekilde bu ülkelerin yanında olduğunu göstermişse, şimdi aynı tavrı Avrupa ve Amerika'nın göstermesini istiyor.

Ancak bu ülkelerin PKK terörü konusunda bile Türkiye'nin uzun uğraşları sonucu ancak 2. Kategoriye geldikleri, yani PKK'yı terör örgütü olarak tanımlamalarına rağmen onun değişik isimler altında ülkelerinde faaliyet yapmalarına müsaade etmeye devam ettikleri düşünülürse, FETÖ konusunda Ankara'yı oldukça zorlu bir sürecin beklediği anlaşılır. Batılı "müttefiklerimizi", FETÖ'nün ne kadar tehlikeli bir örgüt olduğuna ve ülkelerinde bu örgütün Türkiye'ye karşı faaliyetlerine izin verenlerin kendilerinin de bundan büyük zararlar göreceğine ikna etmemiz gerekiyor.

- **Nebi Miş (Assist. Prof., Sakarya University)**, Türkiye'deki 15 Temmuz Darbe Girişiminin İstisnacılığı / The Exceptionalism of July 15 Coup Attempt in the Turkish Coup History / استثنائية محاولة انقلاب 15 يوليو في تاريخ الانقلابات التركية

Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi bir bütün olarak ele alındığında özellikle 1826 sonrası "yeni ordu"nun kurulmasından itibaren Türkiye'de bir çok darbe girişimi mevcuttur. Her darbe girişimi kendisinden önce gerçekleşen darbelerin mirasından yararlanır. Bu bağlamda asker-sivil ilişkilerinde darbe kültürü açısından genelleştirilebilecek sonuçlar ortaya çıkmıştır. Ancak Türkiye darbeler tarihi açısından 15 Temmuz darbe teşebbüsü bir kırılmayı ifade eder. Bu bağlamda ortak özelliklerinden daha çok "istisna" sayılabilecek hususlar daha fazladır. 15 Temmuz darbe girişimi sadece asker sivil ilişkileri bağlamında değerlendirilebilecek askeri cunta kalkışması olarak değerlendirilemez. Aynı zamanda terör yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiş devlete bir isyan girişimidir. Diğer taraftan, bu darbe girişimi askeri cuntacılık yöntemleri kullanılarak, sapkın bir dini anlayışı benimseyen ideolojik bir yapılanmanın "askeri kanadı" tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu açıdan darbe teşebbüsünde bulunan Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ), sadece güvenlik bürokrasinin içerisinde değil; aynı zamanda yargı başta olmak üzere devletin tüm sivil örgütsel yapısına çok uzun yıllar sızmış bir yapılanmadır.

Bu çalışmada, 15 Temmuz darbe teşebbüsünün Türkiye darbeler tarihi açısından "istisnailiği" tartışılacaktır. "İstisnailik", daha önceki darbelerle benzerlikleri ve farkları açısından bir karşılaştırma yapılarak ortaya konulacaktır. Bu bağlamda karşılaştırmada kullanılacak çerçeve şu başlıklardan oluşacaktır: a) darbe girişiminin örgütsel ve ideolojik yapısı, b) temel motivasyonu, c) hareket planı, d) aktörleri, e) meşruiyet gerekçeleri, d)

darbeye karşı direnç, e) darbenin başarısız olmasındaki etkenler, e) darbenin siyasal ve toplumsal sonuçları.

- **İsmail Numan TELCİ (Assist. Prof., Sakarya University)**, Mısır'daki Askeri Darbede Dış Aktörlerin Rolünü Anlamak / Understanding the Role of External Actors in the Military Coup in Egypt / فهم دور اللاعبين الخارجيين في الانقلاب العسكري في مصر

Mısır'daki devrim tecrübesini daha önce yaşanan benzerlerinden farklı kılan en önemli unsur dış aktörlerin bu süreçte yaşanan gelişmelere yoğun biçimde müdahil olmalarıdır. Bu durum özellikle 2013 yılında yaşanan askeri darbe sürecinde gözlemlenmiştir. Ülke içinde devrim yanlısı olmayan gruplarla işbirliği yapan bölgesel ve küresel aktörler darbenin gerçekleşmesinde ve sonrasında Sisi rejiminin meşruiyetini sağlamlaştırmasında önemli rol oynamışlardır. Bu aktörlerin üç aşamalı bir süreç izleyerek darbeye destek verdikleri belirtilebilir. İlk olarak darbe öncesi süreçte özellikle kamuoyunun Muhammed Mursi ve Müslüman Kardeşler aleyhine yönlendirilmesi ve bununla birlikte ülkedeki iktidar karşıtı muhaliflerin askeri darbeye destek olmalarının sağlanmasında bu aktörler devreye girmişlerdir. Burada Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkeler öne çıkmaktadırlar. İkinci olarak darbe sırasında yaşanan olaylar karşısında darbeyi gerçekleştiren kadrolara tepki gösterilmeyerek bu girişim üzeri kapalı olarak desteklenmiştir. Öyle ki Abdülfettah El-Sisi'nin yönetime el koyduğunu ilan etmesinin hemen ardından bazı ülkeler yeni yönetim için tebrik mesajı yayınlamışlardır. Son olarak darbe sonrası süreçte darbe ile iktidara gelen yönetimin meşruiyetini sağlamlaştırması adına uluslararası bir kampanya yürütülmüştür. Bu süreçte hem bölgesel hem de Batılı aktörler Sisi yönetimine özellikle ekonomik ve siyasi destek sunarak, darbe sonrası geçiş sürecinin başarılı biçimde gerçekleşmesi için çaba sarf etmişlerdir. Bu unsurlar göz önünde bulundurulduğunda Mısır'daki darbe sürecinde ülke içindeki devrim karşıtları kadar askeri darbenin kendi çıkarlarına hizmet edeceğini düşünen dış aktörlerin de ciddi biçimde rol oynadığı söylenebilecektir. Dış aktörlerin Mısır'daki askeri darbe sürecine desteğine odaklanacak olan bu çalışma, bir taraftan yakın dönem Mısır siyasetini anlaşılmasına katkıda bulunacak diğer taraftan da Ortadoğu'daki askeri müdahalelerin doğasına yönelik tespitler barındıracaktır.

- **Berkan ÖĞÜR (Res. Assist., Sakarya University)**, Demokrasinin Yokluğunda Askeri Darbe ve Cezayir İç Savaşı / Military Coup and Algerian Civil War in the Absence of Democracy / الانقلاب العسكري والحرب الأهلية الجزائرية في غياب الديمقراطية

Günümüzde Cezayir birçok Ortadoğu ülkesinin kanlı on yıllarını yaşadığı bir dönemde istikrarlı yapısıyla dikkat çekmektedir. Ancak Cezayir tarihi günümüzdekinden çok farklı bir görünüme sahiptir. Bilindiği üzere Cezayir, ilk kanlı savaşını Fransız egemenliğinden kurtulmak için vermiş 1962 yılında bağımsızlığını ilan etmişti. Ancak geçen yıllar Cezayir için istikrar getirmediği gibi toplumun iki kutuplu bir yapıya bürünmesine neden oldu. Bir yanda Cezayir’de dini yönetimi hakim kılmak isteyen İslamcı hareket diğer yanda ise sekülerizm yanlısı sol eğilimli gruplar bağımsızlığını kazandığı dönemden itibaren tek partili sistemle yönetilen ülkeye egemen olmak için yarışmaya başladılar. Bu siyasi eğilimlerin toplumdaki yansımaları da belirgin bir biçimde birbirlerinden ayrılmaktaydı. Bir yanda geleneksel medrese eğitimi önemseyen bir kesim diğer yanda ise resmi seküler eğitimi önemseyen başka bir kesim Cezayir toplumunu tam anlamıyla ikiye ayırmıştır. Muhtemeldir ki bu ayrımın en önemli noktası “sosyalist” ekonomi modelinin ülkedeki ekonomik krizinin önüne geçememesi bu iki karşıt kutbun önünü açan olay olarak görülebilir. Bunun en somut karşılığı 1980’li yıllarda patlayan halk ayaklanmasında görülür. İç karışıklığa dönüşen ayaklanma, her iki eğilimin de toplumdaki gücünü artırmaya neden olmuş ve özellikle İslamcı hareketin gücü fark edilir oranda artmıştı. Halk ayaklanmasının başlangıcından bir yıl sonra 1989’da yapılan reformlar kapsamında tek partili sistemin son bulmasıyla İslamcı hareketin gücü yapılan genel seçimlerde kesin bir şekilde görülmüştür. İslami Selamet Partisi (FIS) liderliğindeki İslamcı hareketin oyların çoğunluğunu alarak iktidara gelmesi de Cezayir için istikrara giden yolu açamadı ve 1992 yılında askeri darbe ile seçimler iptal edilerek birçok İslamcı parti yasaklandı.

Ancak askeri darbe birçok örneğinde olduğu gibi, ülkeye istikrar getirmek bir yana on yıllar sürececek bir iç savaş –hatta kimi akademisyenlerin söylemiyle “siviller üzerinde savaş”- başlattı. Başta askeri darbe olmak üzere, Cezayir’in yaşadığı bu çalkantılı on yıllar, birçok ülkede kendini devletin –ve hatta toplumun- sahibi olarak gören bir kliğin var olduğunu göstermektedir. Bu çalışma kapsamında da Cezayir Ordusu’nun savunduğu eğilimler, askeri darbe geleneği ve kendisine biçtiği rol 1992 yılında gerçekleşen askeri darbesi örneğiyle açıklanmaya çalışılacaktır.

- **Mustafa CANER (Res. Assist., Sakarya University)**, 1953 İran Darbesinde ABD’nin Rolü ve Bunun İran-ABD İlişkilerinin Dönüşümü Üzerindeki Etkisi / The Role of the US in 1953 Iranian Coup and its Impact on the Transformation of the US-Iranian Relations / دور الولايات المتحدة في انقلاب إيران عام 1952 وأثره على تحولات العلاقة الأمريكية الإيرانية

1951 yılında İran’da halkın oyuyla başbakanlık koltuğuna oturan Ulusal Cephe’nin lideri Dr. Muhammed Musaddık, milliyetçi bir siyasi figürdü. İktidara gelir gelmez yapmaya çalıştığı ilk icraatı, ülke ekonomisinin can damarı olan petrolün çıkartılması, işlenmesi ve

satışı üzerindeki İngiliz etkisini kırmaktı. İngiltere, donanmasının petrol ihtiyacının büyük bir kısmını Abadan'daki devasa petrol rafinerisinden karşılamakta ve İran petrolü aynı zamanda imparatorluğun yabana atılmayacak gelir kalemlerinden birini oluşturmaktaydı. Bu anlamda Musaddık'ın milliyetçi siyaseti ve petrolü millileştirmesi, İngiltere için kabul edilemez nitelikteydi. Musaddık ile bir türlü uzlaşmayan İngiltere, çareyi Musaddık'ı demokrasi dışı yollarla iktidardan uzaklaştırmakta buldu. İngiliz diplomatların İran'dan sınır dışı edilmesiyle birlikte sahada operasyonu yürütecek elemanı kalmayan İngiltere, ABD'ye kendisine yardım etmesi için başvurdu. ABD bu teklifi kabul etti ve iki ülke, Musaddık'ın devrilmesi için operasyona başladılar.

Öncelikle uluslararası kamuoyunda Musaddık karşıtı bir atmosfer oluşturuldu. The New York Times, Time, BBC gibi yayın organları bu anlamda önemli roller üstlendiler. Musaddık, dengesiz, duygusal, uyuşturucu bağımlısı, diktatör ve çılgın biri gibi sunuldu. Böylelikle uluslararası alanda darbeye meşru bir zemin hazırlanmış oluyordu. Haricinde, başta Kermit Roosevelt olmak üzere sahadaki Amerikan ajanları, İran ordusundaki subaylarla anlaşarak onların desteğini aldılar. Aynı zamanda yerel sivil işbirlikçiler de darbe için hazırlandı ve 16 Ağustos 1953'te düğmeye basıldı. Sonunda Musaddık, 19 Ağustos 1953 tarihinde ABD-İngiltere ortak yapımı, TP-AJAX isimli CIA operasyonu ile devrildi. Şah, tek başına iktidarı eline aldı ve İran için yeni bir dönem başlamış oldu.

Bu çalışmada, 1953 İran darbesinde ABD'nin rolü ve takip eden dönemde İran-ABD ilişkilerinin, darbenin gölgesinde nasıl şekillendiği incelenmektedir. Amerika'nın darbenin planlanması, organizasyonu ve yürütülmesi aşamasında birincil oyuncu olduğu iddia edilmektedir. Amerika, bizzat kendi ajanlarıyla darbeyi başından sonuna kadar yönetmiş ve bütün bu süreç Amerika'nın yüksek makamlarının bilgisi dahilinde işlemiştir. Bu haliyle Amerika, başka bir devletin iç işlerine karışmış, seçilmiş bir yönetimin sandık dışı yollarla iktidardan uzaklaştırılmasında rol oynamıştır. Söz konusu dış müdahale yalnızca İran'ın değil bölgenin de dengelerini alt üst etmiştir.

Bu anlamda, bölgesel dengelerin en önemli değişkenlerinden biri olan İran-ABD ilişkilerinin de kısa ve uzun vadede olmak üzere iki şekilde darbe tarafından biçimlendirildiği ileri sürülmektedir. Kısa vadede Şah Muhammed Rıza Pehlevi, kendisine iktidarı altın tepsiyle ikram eden ABD'nin Ortadoğu'daki en yakın müttefiklerinden biri olmuş ve Soğuk Savaş döneminde bu, ABD için çok önemli bir kazanım olarak kayda geçmiştir. Uzun vadede ise Musaddık'ın devrilmesi, toplumsal ve siyasal hafızadan hiç silinmeyecek, anti-emperyalist, anti-kolonyalist ve Şah karşıtı mücadelenin tekrar tekrar atıf yaptığı bir tarihsel an olarak inşa edilmiştir. Şah muhaliflerinin gözünde ABD, hiçbir zaman güvenilmeyecek bir aktör konumuna oturmuş ve İslam Devrimi sonrası ilişkiler de 1953 Darbesinin uzak etkisi altında şekillenmiştir. Şah'ın gizli polisi SAVAK'ın CIA tarafından eğitilmesi ve Şah'ın tedavi için Amerika'ya gitmesi gibi sebepler yeni kurulan İslam Cumhuriyeti'nin ABD karşıtı bir pozisyon alması

sonucunu doğururken, 1953 darbesi de bu havayı sürekli canlı tutan, ABD karşıtı tezlerin en temel referanslarından biri olmuştur.

Panel 32: Ortadoğu'da Siyaset ve Din / Politics and Religion in the Middle East
السياس و الدين في الشرق الاوسط /

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Muhammad AL-ZAWAWY (Lecturer., Sakarya University)

- **Essam ABDELSHAFY (Assist. Prof., Sakarya University), Arap Devrimlerinin Demokratik Dönüşümünü Etkileyen Faktörler: Libya Devlet Modeli Örneği / Factors that Affect the Democratic Transformation of Arab Revolutions:Libyan State Model / العوامل المؤثرة على التحول الديمقراطي للثورات العربية الحالة الليبية نموذجاً**

تشهد منطقة الشرق الأوسط، منذ العام 1990 العديد من التحولات السياسية الجذرية، ترتب عليها العديد من التداعيات التي ارتبطت في جانب منها بطبيعة الأوضاع الداخلية في دول المنطقة وتطوراتها، وارتبطت في جانب ثان بطبيعة التحولات الإقليمية التي شهدتها المنطقة والأزمات التي تعرضت لها، وارتبطت في جانب ثالث بطبيعة التحولات الدولية ومواقع ومواقف القوى الدولية من قضايا المنطقة وتطوراتها.

ففي العام 1990 كان انهيار الاتحاد السوفيتي، وتحول النظام العالمي نحو أحادية قطبية تهيمن عليها الولايات المتحدة الأمريكية، وفي نفس العام كان الغزو العراقي لدولة الكويت، وتشكيل تحالف دولي بقيادة أمريكية لتحرير الكويت، وهو ما تحقق عام 1991، ثم جاءت أحداث سبتمبر 2001، لتدفع بمزيد من التطورات في منطقة الشرق الأوسط، حيث الحرب الدولية على "الإرهاب"، وخوض الولايات المتحدة غمار حربين في أفغانستان 2001، وفي العراق 2003.

وجاءت الأزمة الاقتصادية العالمية لتفرض تأثيراتها على دول المنطقة، إلا أن الحدث الأكبر في تأثيراته وتداعياته تمثل في موجات الثورات الشعبية العربية التي انطلقت من تونس (ديسمبر 2010)، وأسقطت زين العابدين بن علي (14 يناير 2011)، وامتدت إلى مصر، وأسقطت الرئيس مبارك (11 فبراير 2011)، ثم توسعت هذه الموجات شرقاً وغرباً لتتال من النظم السياسية في ليبيا واليمن وسوريا.

وفي إطار هذه التطورات والتحولات وما ترتب عليها من تداعيات ثارت إشكاليات الجغرافيا السياسية في منطقة الشرق الأوسط، مع تزايد الحديث وتصاعد احتمالات التفكيك في كل من العراق وليبيا واليمن وسوريا والسودان، وكذلك تصاعد احتمالات إعادة التركيب (الدولة الكردية)، الأمر الذي يتطلب الوقوف على أبعاد هذه الإشكاليات وسيناريوهاتها المختلفة وكيفية التعاطي معها.

تقسيم الدراسة:

في هذا الإطار تم تقسيم هذه الدراسة إلى المحاور التالية:

المحور الأول: الجغرافيا السياسية وسيناريوهات التفكيك في الشرق الأوسط

المحور الثاني: الجغرافيا السياسية وسيناريوهات التركيب في الشرق الأوسط

المحور الثالث: نحو رؤية إستراتيجية لإدارة سيناريوهات التفكيك والتركيب في الشرق الأوسط

- **Della AMINA (Assist. Prof., Hassiba Benbouali de Chlef University),** Ortadoğu'da Jeopolitik Paradokslar: Farklılığın Ötekileştirilmesi ve Ben-Öteki İnşası / Geopolitics Pradoxes in the Middle East: Othering of the Distinctnes and Self-Other Construction / بناءات الذات / المفارقات الجيوبوليتيكية في الشرق الأوسط: بناءات الذات / والآخر وأمننة الاختلاف

مثّلت الإجابة الشرق الأوسطية عن الإشكالية التي طرحها ستيفن وولت في مقاله المفتاحي: "تشكيل التحالفات وميزان القوى العالمي" (1985): "كيف تختار الدول حلفائها/شركائها؟ في حالة الأزمة السورية (2011-2016) حجر الأساس في الكشف عن مجموعة من الحقائق الجيوبوليتيكية على غرار التقليدية منها أي الارتباط القويّ لعملية استقرار أو اختلال ميزان القوى الشرق الأوسطي بميزان القوى العالمي وبدرجة اختراقه له لتصبح المنطقة ساحة لممارسة الضغط الجانبي، ولكن التوقعات المبكرة للربيع العربي بتغيير مختلف السلوكيات الإقليمية أثبتت فشلها بسبب الخريطة الناشئة لمجموعة من التحالفات الثنائية ذات الطبيعة البراغماتية والتي تتناقض في أغلب الأحوال وأهداف كل دولة تعديلية مشاركة في الصراع (سوريا، إيران، تركيا، الولايات المتحدة، روسيا، المملكة السعودية) حيث التحالف الروسي-السوري ليس بالضرورة سيئاً للتحالف الروسي-الإسرائيلي والموازنة الإيرانية الغربية ليست بالضرورة سيئة لسوريا مثلاً. هذه التحالفات المتناقضة ساهمت في رسمها وتحديدها ليس فقط البيئة الأمنية المتغيرة لمنطقة الشرق الأوسط حيث الحضور القوي للمعضلة الأمنية بين القوى المتصارعة لتأمين ثلاثية القوة، الأمن والايديولوجيا، ولكن الخطابات الرسمية التي رسمت في جميع مساراتها ولحظاتها الكتابية صورة سلبية للذات الأخرى تقلل بل وتنفي أي إيجابيات قد تميّز كينونتها وتعظم عيوبها ومساوئها بل وتنتقد علاقاتها مع الأنا سلوكيا وقيميا وهوياتيا، بينما كان ذات الخطاب يعظم إيجابيات الأنا وينفي أيّ مساوئ أو عيوب قد تتسم به كينونتها .

لذلك ومن خلال توظيفها لنظرية اللغة أو بتعبير ميشال فوكو "الخطابات هي أكثر من مجرد أداء لغوي ولكنها تدخل ضمن ألعاب القوة التي تعجى القوانين، القواعد والإجراءات للتأكيد على فهم معين من خلال بناء معرفة ضمنها" ستحاول هذه الورقة البحثية الإجابة عن إشكالياتها الرئيسية: كيف تتم عملية تحديد العدو في المنطقة الشرق أوسطية؟ من خلال الافتراض بأن الخطابات السياسة والأمنية الرسمية تلعب

دورا كبيرا في تحديد من هو العدو في المنطقة من خلال تقديمها للأخر كتهديد. هاته الفرضية الرئيسية يدلل عليها الفرضيتين الفرعيتين التاليتين:

أولا، تقديم الأخر كتهديد لا يعكس فقط البناء الانطولوجي للهوية الوطنية القائمة على التمييز بين الأنا والأخر ولكن أمنة الأخر اي إضفاء الطابع الأمني على الأخر باعتباره تهديد للأمن الوطني والإقليمي على حد سواء ساهم بصورة كبيرة في تشكيل سلوكيات الدول اتجاه بعضها البعض وفي تحديد نوعية العلاقة (عدو/حليف) ومن ناحية أخرى يتيح لمن في السلطة العديد من الفرص لاستغلال التهديدات لتحقيق أهداف محلية، والحق في معالجة بعض القضايا في ظل مراقبة وقيود ديمقراطية أقل.

ثانيا، الوعي الجمعي خاصة (العربي) بالاختلافات الهوياتية في المنطقة سواء تلك التي على أساس ديني كالتي بين السنة والشيعية أو التي على أساس عرقي كالتي بين العرب-الکرد مثلا ساهم بصورة مباشرة في تأصيل وتعميق الصراعات الهوياتية وفي التعبئة المجتمعية الناجحة لتبرير سرديات التهديد داخلي.

من الناحية العملية، الفوضى الإقليمية المفرطة للربيع العربي ساهمت في خلق جو من الشك واللايقين حول أهداف ومصير كل دولة مشاركة وبالتالي زيادة الشقاق بين الأطراف الإقليمية وتمهيد الطريق لعداء استراتيجي جديد بين الأطراف الإقليمية مثل السعودية وإيران وتركيا وهو ما تجلى بصورة واضحة في الخطابات الرسمية خاصة الثنائية منها: التركية-السورية، السعودية-الإيرانية، الروسية-السورية، الأمريكية-السورية.

ففي الحالة التركية مثلا، والتي عملت حثيثاً من خلال دبلوماسية تصفير المشاكل والانخراط الشرق الأوسطي للنشط للقضاء على الخصومات بين الأطراف الإقليمية، إلا انه ونتيجة للصراع في سوريا عادت تركيا الى خانة العداوة المطلقة مع الطرف السوري وهذا ما أكدته الخطابات التركية الرسمية المؤكدة كلها على ضرورة التدخل العسكري في سوريا لإسقاط بشار الأسد وبأنه لا مستقبل لبشار الاسد في العملية السياسية المقبلة لسوريا. ومن الناحية السورية، الاتهامات الرسمية المباشرة لأنقرة بدعم سواء الجماعات المقاتلة ضد نظام الأسد أو قوات التنظيم الارهابي الصاعد "تنظيم الدولة الاسلامية. فالرؤية الاستراتيجية لأنقرة مختلفة عن تلك الخاصة بكل من طهران، ودمشق، بل ومختلفة عن نظيرتها في القاهرة بما ترك ذلك آثاراً سلبية على أشكال الانخراط التركي على المستوى الإقليمي بدرجة تفوق تلك الآثار على المستوى الدولي.

ومن الناحية الإيرانية، الخطاب السوري تجاه إيران يختلف بسبب التحالف الاستراتيجي مع إيران والذي يمثلها كحليف اساسي. فالتصورات السورية الإيرانية هي في معظمها ايجابية مع الاعتراف بالمصالح المتبادلة والدعم المتبادل والمشاريع المشتركة اي ان الربيع العربي يعتبر قوة دافعة لاستمرار التحالف. اما من الناحية العربية، قدّمت نصوص الخطابات السعودية مثلا الذات الإيرانية كمصدر للتوتر والأزمات في المنطقة العربية بـ"سلوكها العدواني" وسياستها التي تنتهك القانون وتخرق الأعراف الدولية في علاقاتها بدول

الخليج والعالم العربي، بل وتحمل الذات الإيرانية مسؤولية تهديد أمن واستقرار المنطقة. وإشعال نار الفتنة والحروب بتوظيفها للطائفية في التعامل مع القضايا المحلية لدول الخليج، والتدخل في شؤونها الداخلية، ورعاية الإرهاب عبر دعم الميليشيات والمنظمات والأحزاب الموالية لها؛ حيث تتعامل مع المواطنين الشيعة في هذه الدول باعتبارهم جالية إيرانية رغبة في التوسُّع والهيمنة وتحقيقاً لـ"مجدها الصفوي". نفس النصوص تشير إلى الذات السعودية باعتبارها ذاتاً إيجابية، حامية للإسلام السني بل وتحترم المواثيق والعهود الدولية وتتمسك بالدبلوماسية نهجاً لحل مشاكل المنطقة كما تحدد نفس النصوص المطلوب للتعامل مع الذات الإيرانية بضرورة "مواجهة سلوكها العدواني والتوسعي وهو ما يمكن أيضاً استنتاجه من الخطابات الرسمية الإيرانية-الأمريكية. فعلى الرغم من تغير الخطابات الرسمية الإيرانية منذ تولي الرئيس روحاني 2013 الحكم وإعراجه عن استعداده للتفاوض بشأن البرنامج النووي الإيراني وتحسين العلاقات بين البلدين وكذا الخطاب الأمريكي الأكثر ميلاً إلى المصالحة إلا أن الأزمة السورية أعادت خطاب الاستعداد بين الطرفين. أصبح بذلك إيران العدو بالنسبة لكل من السعودية، تركيا والولايات المتحدة وتركيا هي العدو بالنسبة لسوريا، إيران وروسيا .

وأخيراً، تقدم الورقة مقترح بضرورة التأمل في هذه الخطابات والتمثلات ودورها في الوعي بأولويات المرحلة التي تعيشها ذات كل دولة مشاركة أي تشكيل خريطة التحالفات الشرق الأوسطية والتحكم في دينامية الصراع والتعاون بين القوى الإقليمية. وبالتالي، الخطاب المؤكد على الإشادة وتعظيم إيجابيات الأنا لن يكون مختلفاً عن الخطاب المضاد للآخر كما لن يكون منتجاً أو مساهماً في تحقيق الأمن الإقليمي المنشود ولكنه في أغلب الأحيان يؤدي إلى شرعنة السياسات المحلية والإقليمية وفرصة للعمل في ظل قيود أقل.

قائمة المراجع:

- د. محمد الراعي، "صورة الذات الإيرانية في الصحافة الخليجية: مكوّناتها القيميّة والهوياتيّة"، دراسات إعلامية مركز الجزيرة للدراسات، 2016
- عقيل سعيد محفوظ، السياسة الخارجية التركية: الاستمرارية – التغيير (الدوحة: المركز العربي للأبحاث ودراسة السياسات، 2012)
- عقيل سعيد محفوظ، "سوريا وتركيا: نقطة تحول أم رهان تاريخي؟"، دراسات وأوراق بحثية، (الدوحة: المركز العربي للأبحاث ودراسة السياسات، 2012)

- **Amel OUCHENNE (PhD, Kadir Has University)**, Ortadoğuda Aşırı Grupların(Extreme) Kutuplaşma ve Savaşçı Kazanma (Alma) Mekanizmaları / Attracting and Recruiting Extremist Groups Mechanisms in the Middle East/ آليات استقطاب وتجنيد الجماعات المتطرفة في الشرق الأوسط

رتفعة من حدة النزاعات والتوتر سواء بين الفواعل الدولية أو غير الدولية حيث أجمع الاكاديميين بأن المنطقة أصبحت مستقطبة لكل مظاهر العنف والتطرف وأصبحت بيئة مناسبة لنمو الأفكار الراديكالية، وفي ظل تراجع الاستقرار السياسي والتنمية الاقتصادية وتفشي الفساد في المجتمعات برزت التنظيمات المتطرفة ذات الطابع الديني والتي أصبحت مؤخرا تشكل تهديدا حقيقيا للأمن العالمي وتقف كعائق أمام الاستقرار والسلام في منطقة الشرق الأوسط وهذا ما استوجب ضرورة البحث في حيثيات الظاهرة الجديدة المتنامية الا وهي الجماعات المتطرفة ومحاولة تتبع الكرونولوجيا التاريخية لفكرة التطرف في الشرق الأوسط ، بالإضافة الى الأيديولوجيا والرؤية التي تستند اليها هذه الجماعات ، فضلا عن تحديد عامل المؤسسة والهيكل التنظيمي للجماعات المتطرفة ، التي أصبحت تستقطب عدد كبير من الشباب المقاتلين في صفوفها يعد أن تمكنت من اختراق نسج المجتمعات .

تأسيسا على ما سبق نثير الإشكالية البحثية التالية: ماهي مكانن قدرة الاستقطاب لدي التنظيمات المتطرفة في الشرق الأوسط؟

التساؤلات الفرعية: لتفكيك اشكاليتنا قصد تبسيطها لتسهيل تحليلها والتعاطي معها نطرح الأسئلة الفرعية التالية:

ماهي أهم الليات الاستقطاب لدى الجماعات المتطرفة في الشرق الأوسط؟

هل الاستقطاب المتطرف ناجم عن تأثيرات فكرية أو خلل هيكلية في وظيفة وبنية الدولة في الشرق الأوسط؟ ماهي أهم المبادرات الإقليمية والدولية لاحتواء الجماعات المتطرفة في الشرق الأوسط؟

محاور الدراسة: قصد هندسة ورقتنا هذه في مجسم مهجي معرفي متكامل نقسم محطات دراستنا الى المحاور التالية :

مقدمة :

المحور الأول: الأسباب الهيكلية لنشوء الفكر المتطرف في الشرق الأوسط.

الأسباب الداخلية السوسيو اقتصادية (الفقر، التهميش، البطالة).

الأسباب الداخلية الفكرية والثقافية (غياب النموذج الثقافي، التكوين العلمي ..الخ).

الأسباب الإقليمية والاستقطاب الطائفي (الدولة الفاشلة وتوتر الإقليم).

الأسباب الدولية (فشل التدخلات العسكرية في المنطقة، التنافس بين القوى الكبرى).

المحور الثاني: آليات استقطاب وتجنيد المقاتلين في الشرق الأوسط.

الفئات المستهدفة بين العنصر الأجنبي والمحلي.

دور العوامل الدينية والعرقية في استقطاب المقاتلين.

التوظيف الاعلامي واستخدام شبكات التواصل الاجتماعي.

المحور الثالث: سياسات المواجهة والاحتواء بين التعاون الإقليمي والتدخل الدولي .

السياسات الدولية. (التدخل العسكري، وسياسة القصف والغطاء الجوي).

السياسات الإقليمية. (التنسيق والتعاون الإقليمي).

السياسات الداخلية. (برامج الأمن الفكري).

- **Rabah CHIBANI (Dr., University of Djilali Bounaama Khemis Miliana),** Batı Medyasında Dezenformasyon Fotoğrafları: Fransa ve Belçika'daki Terör Saldırıları Örnekleri / Disinformation Photos in the Western Media: Terrorist Attacks in France and Belgium / صور التضليل في وسائل الإعلام الغربية: الهجمات الإرهابية في فرنسا وبلجيكا نموذجاً

يتعاطف دور وسائل الإعلام من يوم لأخر في عصرنا الحالي في الحياة اليومية للشعوب والمجتمعات في مختلف أنحاء العالم، فأصبح من غير الممكن الإستغناء عن هذه الوسائل من صحافة مكتوبة ومسموعة ولا سيما منها المرئية ، بسبب التعلق المفرط للجمهور بالبحث عن المعلومات في كل الأزمنة والأوقات وهو ما حول المجتمعات من مجتمعات تقليدية إلى مجتمعات معرفية مرتبطة أشد الإرتباط بما تصنعه وسائل الإعلام من أخبار وتعليقات وآراء ساهمت بشكل كبير في بلورة مواقف محددة من مختلف القضايا والمشاكل المطروحة.

وإذا كانت لوسائل الإعلام جوانب مهمة انعكست إيجاباً على المجتمعات وقلصت من حجم الفجوة الموجودة بين الدول الصناعية الكبيرة والدول المتخلفة أو السائرة في طريق النمو في تلقي المعلومات والأخبار وخاصة بعد التطور الهائل في الوسائل التكنولوجية وعلى رأسها البث الفضائي المباشر، فإنها أصبحت تلعب أدواراً سلبية في نقل وتفسير الأحداث التي تقع على أرض المعمورة ، وذلك بممارستها للتضليل بمختلف أشكاله مما يؤثر بشكل سلبي في توجيه الرأي العام.

وإذا أخذنا على سبيل المثال تناول وسائل الإعلام الغربية لظاهرة الإزهاق لوجدنا أن هناك أوجه تضليل عديدة تمارسها هذه الوسائل سواء عن قصد أو عن غير قصد ، فتغطية الإعلام الغربي للهجمات الأخيرة التي وقعت في أوروبا عموماً وفرنسا وبلجيكا خصوصاً، لم تكن حيادية ونراها قد خضعت لاعتبارات سياسية وإيديولوجية وحتى عنصرية ودينية.

- **Alaadin JANKO (Dr., University of Human Development),** İslam Fıkhiında El-İstinkaz (Kurtarma) Teorisinin İnsani Müdahale ile Karşılaştırılması: Suriye Örneği / Comparison of Theory of Rescue in Islamic Law (Fiqh) with Humanitarian Intervention: The Case of Syria / مقارنة نظرية الاستنقاذ في الفقه الإسلامي والتدخلات الإنسانية: حالة سوريا

والصلاة والسلام على من بعث رحمة للعالمين وعلى آله وأصحابه الطيبين الطاهرين إلى يوم الدين
وبعد:

لم يشهد التاريخ حرباً حقيقية دائمة بين نظام من جهة وشعبه من جهة ثانية كما حصل في
سوريا حيث استخدم النظام كل أنواع الأسلحة لإرغام الشعب على السكوت والتخلي عن ثورته
في المطالبة بحق العيش بكرامة وحرية.

ونتيجة لذلك أرغم الشعب السوري على قبول أي تدخل خارجي ينيي مأساته ويضع حداً لمسلسل
المجازر والمذابح وحمامات الدماء.

إشكالية البحث:

تتمثل إشكالية البحث في الخلاف الفقهي الشرعي والسياسي الدائر والذي انقسم على أساسه
النخبة المثقفة من الشعب السوري في قضية التدخل الخارجي والضربة العسكرية المتوقعة في
أية لحظة لضعاف النظام السوري وإنهاء معاناة الشعب السوري.

فعلى الرغم أن آخر استطلاع لبرنامج الاتجاه المعاكس في قناة الجزيرة أظهرت أن 79.50 % من
المصوتين يؤيدون توجيه ضربة عسكرية لمعاقبة نظام بشار الأسد مع ذلك هناك من يرى بأن هذه
الضربة تخالف القوانين الدولية وتنافي مبادئ الشريعة الإسلامية.

فهذا الخلاف العميق هو جوهر إشكالية البحث مما تقتضي معالجة الموضوع من الناحية
الشرعية بشكل علمي ومفصل للوصول إلى الرأي الراجح في هذه المشكلة.

أهمية البحث :

وتكمن أهمية البحث فيما يلي:

1- حيوية الموضوع فلا يكاد يمر عقد من الزمن دون ظهور هذا الموضوع للنقاش وإن كانت بطرق
ومصطلحات مغايرة.

2- بحث الناس عن الرأي الموافق للشريعة ووضع حد للقلق الناتج من الجدل الفقهي الكبير
حول موضوع التدخل الإنساني منذ ظهوره الفقهي، ومعرفة الصواب من عدمه فيما انقسم
فقهاء الشريعة عليه بين مؤيدين له ومعارضين له.

منهج البحث:

نظرا لتعدد جوانب البحث وتداخل فقراته وقلة المادة العلمية فيما يخص نظرية الاستنقاذ

اعتمدت في منهج البحث على ما يلي:

– 1الرجوع إلى أمهات الكتب الفقهية للمذاهب الأربعة وكبار العلماء من المذاهب الأخرى ونقل الآراء مع التوثيق التام.

– 2الاستفادة من الصحف وشبكة المعلومات الانترنيت في نقل المعلومة وتوثيقها.

– 3عرض الأقوال ومناقشتها والترجيح اعتمادا على الأدلة ومقاصد الشريعة وخاصة فيما يتعلق بنظرية الضرورة.

– 4ربط نظرية الاستنقاذ بواقع الشعب السوري وإزالة إشكالية المخالفة الشرعية التي يركن إليها بعض الفقهاء.

خطة البحث:

وقمت بتقسيم البحث إلى مقدمة و ثلاثة مطالب رئيسية وخاتمة ذكرت فيها أهم النتائج والتوصيات جاءت على النحو التالي:

المقدمة وتضمنت : اشكالية البحث واهميته والمنهج في كتابته وخطته.

أما المطالب الثلاثة فكانت كالاتي:

المطلب الأول : مفهوم نظرية الاستنقاذ في الفقه الإسلامي ومقارنتها بمبدأ التدخل الدولي.

المطلب الثاني : أقوال العلماء في نظرية الاستنقاذ ومناقشة الأقوال

المطلب الثالث : تطبيق نظرية الاستنقاذ على حالة الشعب السوري.

• وفي الخاتمة وردت أهم النتائج والتوصيات

Panel 33: Ortadoğu'da Mülteciler ve Sürgün / Refugees and Exile in the Middle East (EN) / إبعاد و لاجنون في الشرق الأوسط

Panel Başkanı / Chair / الرئيس: Nurullah ARDIÇ (Assoc. Prof., Istanbul Sehir University)

- **İbrahim EFE (Assist. Prof., Kilis 7 Aralık University) and Osman ÜLKER (Res. Assist., Kilis 7 Aralık University)**, Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Kabulünde Dinin Rolü: Kilis Örneği / The Role of Religion in the Acceptance of Syrian Refugees in Turkey: The Case of Kilis / دور الدين في قبول اللاجئين السوريين في تركيا: قضية كيليس

The Syrian civil war that broke out in 2011 poses some serious challenges for social sciences in particular and for migration studies in particular. Neo-classical accounts are usually affected by push-pull theories and focuses on the economic factors alone. Historical-structural accounts explain migration as a way of mobilising cheap labour for capital. Recent studies also put emphasis on prior links between sending and receiving countries while accounting for migratory movements. None of these, however, suffice to provide a thorough explanation for the dynamics of forced migration and experienced after the Syrian civil war. From the beginning most of the Syrian refugees have moved to and continue residing in neighbouring Muslim countries. Notwithstanding various problems in the host countries, Syrian refugees have been mostly welcomed, leading also to some structural changes that might lead, for example in Turkey, to their citizenship. While in the West Syrian refugees have led to political and social reactions, resulting in the questioning of some of the basic Western values vis-à-vis the treatment of refugees in Europe. Departing from this experience and the insufficiency of current theories for migration, this study will seek to answer the following questions to what extent religion is decisive in acceptance of the refugees by the host country. For our case we will take Kilis into consideration, a Turkish border city which hosts as many refugees as its own population. In order to determine the importance of religion in the acceptance of Syrian refugees by the residents of Kilis we will carry out semi-structured interviews and surveys. In this presentation, we will share some of our preliminary findings and account for the contribution of these finding to the field of migration studies.

- **Ching An-CHANG (PhD Candidate, University of Edinburg)**, Ticari Sınıf Suriyeli Mülteciler: Muhtemel Kriz Yatıştırıcıları / The Business Class Syrian Refugees the Possible Crisis Alleviators / طبقة رجال الأعمال من اللاجئين السوريين / المسكنات الأزمة مستطاعة

Among the millions Syrian refugees who flee from Syria to its neighboring countries, thousands of them belong to the upper-middle business class in the pre-revolution Syria. This group used to be in a much wealthier stance and are professionals in business investments, and possess a stronger social capital compared with their fellow countrymen; even they experienced the same disaster as their fellow countrymen, they clearly show their strengths of economic and social resilience during the war period in the host countries, which their resilience can be found in their activities in the host countries, such as the establishment of more than 10,000 Syrian companies in Turkey, and another hundreds of factories and workshops in Egypt and Jordan. However, very limited academic studies have addressed the existence and development of these economic elites of refugees during the war. The Syrians who left Syria after the 2011 revolution are in general considered and treated as 'refugees,' which no matter governmental, think tank, or academic research neglect the fact that not all of the Syrians who left Syria, are the traditionally depicted 'refugee.' The aim of this paper is to evaluate the possibility of whether this group of economic elites of refugees can play the role as alleviator to their countrymen and the host societies. The question asked in this paper is, what are the context of the emigration of the Syrian businessmen? How do the different host countries' atmospheres affect the settlement process of the business migrants? And what kind of activities the Syrian businessmen are practicing, how and why? The sources used in this paper are based on the press survey from various online sources, and a nine-month period of in-depth semi-structure interview fieldwork between the mid of 2014 to the end of 2015, which was conducted by the researcher with more two hundred Syrian businessmen in the Turkish cities of Istanbul, Gaziantep, Mersin, and Bursa, Egypt, and Jordan. Based on the interview data, this paper argues that a reconsideration of the importance of the economic elites of the war-induced migrants, can contribute not only to the rest of the life of the refugees, but also to the host countries' economy.

- **Güliz DİNÇ (Assist. Prof. Yıldırım Beyazıt University) and Ahmed AMIN (Graduate Student)**, Türkiye'de Müslüman Kardeşler Diasporası ve Mısır Siyaseti / Muslim Brotherhood Diaspora in Turkey and Egyptian Politics / الإخوان المسلمون الشتات في تركيا والسياسة المصرية

There is an ongoing debate about the future of Islamist groups in general and the Muslim Brotherhood in particular following the 2013 military coup in Egypt. The points of view depend on the analysis of what the Muslim Brotherhood (hereafter MB) was/is and why it failed to be effective in transitioning Egypt to democracy. Building on this literature, scholars assessing the future of the Brotherhood disagree on the effects of its suppression and exclusion from political and social spheres by the new regime. While

some point out the likelihood of radicalization, others focus more on the possibility of ideological change.

The paper aims to contribute to these debates by exploring the role of the MB exiles in Turkey on the organization in particular and on Egyptian politics in general. Since the ouster of President Morsi in 2013, the Brotherhood has been trying to develop ways to cope with the new regime's repression. In the process, Turkey has received many leaders as well as grassroots members of the organization exiled from Egypt, meanwhile ideological and administrative disputes within the MB became increasingly public. The conflict between the old and new leadership, between leaders and grassroots are as the state is continues to eradicate the MB within Egypt, and the prospect of renormalization of relations between the Turkish and Egyptian governments.

The paper will provide empirical data that has not been thoroughly collected yet by focusing on the exiled Muslim Brotherhood community living in Turkey. Building on our already established initial contacts, we will interview Muslim Brotherhood diaspora in Turkey; i.e. former members of the Morsi government, students, media personalities, and activists affiliated with the Brotherhood and their families, mostly living in İstanbul as well as in Ankara.

Using snowball sampling, given the delicate position of the group, we aim to reach to those informants most knowledgeable and willing to share their views and experiences with us. Through semi-structured interviews, we will focus on the following questions: a) strategies / tools for survival in Turkey (related to their relations with the AKP); b) their views on their experience in power; c) position on the current debates within the Brotherhood (ideological as well as strategic struggles); d) ties with Egypt. In addition to MB members, we will conduct elite interviews with researchers and activists living in Turkey or abroad (via e-interviews) for analytical outsiders perspectives.

Through this project, we aim to shed light on the fault lines between the older and younger generations, relations between the leaders and activists, disagreements on the strategic and ideological re-examination and re-directing of the Brotherhood through empirical data that has not been tapped previously in a systematic manner. The future of MB in Egypt has not only political repercussions for Egypt and the Middle East, but also scholarly consequences, more specifically on the literature of democratic transitions, the field of Islamist ideology and politics which the results of this study will contribute greatly.

